

ВІСТІ

ОРГАН ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ
КРАЙОВОЇ УПРАВИ БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ І УД - УНА В НІМЕЧЧИНІ

Рік XV.

Березень 1964 р.

Ч. 113

На передодні потрійного ювілейного року

На очах «старої» і «нової війни» пройшли картини страшного лихоліття. Дві світові війни завдали болочих втрат українському народові. Першими жертвами в обох війнах був ідейно відданий елемент — найкращі сини і дочки України, які без надуми пішли в бій за волю і державність проти відвічного ворога Москви.

Останні роки доказали перед цілим світом, що Україна ніколи не зречеться своєї волі до здобуття самостійності і незалежності, хочуть чи не хочуть того наші вороги.

Насувається питання, чи ми вояки Дивізії вміємо цінити те, в що ще вчора так гаряче вірили і готові були віддати своє життя? Наше покоління виховувалося на традиціях Українських Січових Стрільцях, і коли настав слухний час, ми не завагалися одягнути на себе чужу уніформу, щоб тільки стати до боротьби проти нашого відвічного ворога, щоб прискорити День державної незалежності. Наші втрати не були меншими за ті, що їх мали наші славні УСС. Однак вони не пропали даремно, бо бій за волю України триває далі. Хоч ми сьогодні й розпоршені по цілому вільному світі, але заявляємо, що зброї не зложимо так довго, аж доки не здійсниться наш Ідеал — Українська Самостійна Соборна Держава.

На далекій Воркуті чи Колимі караються наші друзі дивізійники, але вони своєю невгнутою поставою супроти ворога не посоромили гідності українського вояка і перебрали стійку по своїх батьках, які, після Визвольних змагань, також каралися на Сибірі. Вони в своїх серцях, напевно, згадують ті гарні моменти, як 20 років тому вирушали вони на бій проти Москви.

Ми дивізійники у вільному світі гідно відсвяткували 20-ліття постанови нашої Дивізії з'їздами, рефератами, зустрічами, бо ми дорожили і дорожимо нашою українською вояцькою ідеєю, та зберігаємо її глибоко в наших серцях, якнайбільший скарб, а зберігши, незаплямованою передамо наступному поколінню, як це зробили наші Батьки.

Цього року маємо потрійний ювілей, а саме: 20-ліття бою під Бродами, 50-ліття створення УСС, які перші, після довгої неволі, пішли у бій проти царату і тим замані-фестували, що Україна ніколи не зречеться своїх прав жити вільним життям.

УСС з великою відвагою йшли на фронт і билися з москалями. Бої на Маківці, Семиківці, Лисоні і Потутори засвідчили, що УСС були найкращою частиною австро-угорської армії. Вони були зав'язками Української Галицької Армії, які пізніше пішли в бій за волю України. Українські Січові Стрільці були скромними і вони уважали себе лише носіями визвольної ідеї та боротьби за державну незалежність. УСС вказали всім шлях, як стати ідейним, жертвенним і завзятим та непримиренним борцем за волю свого народу.

УСС були першими, які, як САМОСТІЙНА УКРАЇН-СЬКА ФОРМАЦІЯ, хоч і в чужих уніформах, пішла у бій за Україну, і тільки за Неї проляла свою кров.

20 років минуло з того часу, коли Українська Дивізія

„Wisti“

Mitteilungsblatt für Bruderschaft der ehemaligen Angehörigen der 1. Ukr. Division.

Jahrgang XV, März, 1964, Nr. 113

Postverlagsort München.

Herausgeber:

Bruderschaft der ehemaligen Angehörigen der 1. Ukr. Division

захищала наші землі перед відвічним ворогом України і цілого людства — Москвою. В боях під Бродами склали свої голови вояки з усіх Українських Земель. Для нас Броди, це в першу чергу лицарські бої Дивізії з большевицькою навалюю і в найгірших обставинах, український вояк показав свою хоробрість посвяту українській ідеї, завзятість і неперевершеність.

Рівночасно ми святкуємо 150-річчя народження нашого Пророка Тараса Шевченка — пробудителя українського народу, бо тяжко собі подумати, чи відбулися б наші збройні подвиги без його гарячих віршів-закликів до боротьби за Україну.

Тому в цьому, потрійному ювілейному році даймо гідну відповідь, що ми дійсно всі живемо вояцькими ідеями, якими горіли 20 років тому, а своєю збільшеною активністю розбудуємо наше комбатантське життя!

Григорій Кріслатий

ІЗ ЗМІСТУ:

Г. Кріслатий

НА ПЕРЕДОДНІ ПОТРІЙНОГО ЮВІЛЕЙНОГО РОКУ

В. Гоцький

ЗИМОВИЙ МАРШ ПО СЛОВАЧЧИНІ

І. Курах

ТАМ, ДЕ ПРОХОДИЛА ВІЙНА

О. Юркевич

СПОМИНИ КОЛИШНЬОГО ПОРУЧНИКА УГА

Е. Рихтицька

НАШІ СИНИ ПІШЛИ ЗА УКРАЇНУ

К. Д.

РЕВОЛЮЦІЯ У ВІЙСЬКОВІЙ СПРАВІ

П. Дубик

ВІДПОВІДЬ МОСКОВСЬКИМ ЛАТЕЛИЗАМ

С. Стародуб

СТАЇНСЛАВІВ ПІД ЧАС 2-І СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Рецензії. — З життя колишніх українських вояків. — Оголошення.

Володимир Гоцький

Зимовий марш по Словаччині

(23. 1. — 12. 2. 45.)

Сніг репить під ногами...

Живіше заграла нам кров у жилах, коли у сірій поволоці морозного вечора ми вихопилися з Чадци на широкий, засніжений шлях. Трухцем біжать коники. Рипить під ногами сніг. Ми ж то присідаємо на сани, коли з згори, то підбігаємо по рівному для розгряття.

Вже смеркало, коли нас спинила застава під Тужовкою. Це наші хлопці з Першого Вишкільного, що тут відбували свій вишкіл. Вони теж уже готові до відмаршу. Вранці відходять за нами. За Тужовкою в'їздимо в доволі безлюдну околицю. На шляху вже не зустрічаємо нікого. В долині шумить засніжений ліс, а наш шлях поволі підіймається чимраз вище, та вище. Вже зовсім стемніло, на зягненому хмарами небі лише час до часу поблискують зорі. Врешті в нашій ніздрі вдирається запах людського житла. Запах диму та свіжо печеного хліба. В'їздимо в село Мшана, що розташоване в лісистій околиці, недалеко західної границі Словаччини, в її північному закутку.

Нас зустрічає квартирмейстер, наш колега Максимюк. Спрямовує до старої школи. Нас усього три підводи — канцелярії 26 і 16 — разом не більше 20 людей. В школі

Обхід на Великдень в таборі Ріміні

застаємо долівку, так густо встелену людьми, що нікуди голки встромити, не те що нам приміститися на нічліг та ще й наше барахло з саней, а Максимюк побіг до шефа по дальші інструкції.

Повертається з вісткою, що тут будемо ждати дальших наказів із Штабу Полку. Чадцу ми мусіли покинути, щоб звільнити місце для інших частин. Наша дивізія вже від двох днів ціла у марші але прямує на Братиславу головним шляхом. Ми ж маємо йти на злуку з нею бічними шляхами, щоб не обтяжувати головної артерії.

На квартирі у циганів.

Врешті приміщено нас на другому кінці села, аж ген під лісом, в просторій корчмі, яку вели цигани. Ми примістились у «ванькірі» на соломі, якої було подостатком.

Тут ще жодна військова частина не квартирувала перед нами, тож постава населення була вичікуюча. Наша молодь ще того ж вечора ходила на якісь циганські вечорниці. Та наш шеф Керн і шпіс Ромаух вночі зробили облаву й наловили багато людей там де вони не повинні були бути. Обіцяли скріпити дисципліну для всіх, а деліквентів посадити до арешту при першій нагоді.

Невдале нав'язання товариських зв'язків.

Другого дня до полудня прийшлося нам зареєструвати ще кількадесят рекрутів, що їх підіслано за нами з Чадци. А після обіду наші два вчителі з цивіля, Логоцький та Любицький, пішли з візитою до місцевих учительок. Все заповідалось якнайкраще. Перше недовір'я проломано,

господині виявились доволі милі й гостинні, та саме тоді коли прийшов час засісти до чайку, з'явився наш комендант, а побачивши заставлений стіл та милих молодих дівчат, з місця рішив перенести свою квартиру до школи. Нашим же учителям-писарам наказав забиратись на свою квартиру.

Добрі колеги виручили.

Було зарядження перед відмаршем з Чадци, що нікому не вільно особистих речей класти на вози. Всі мусять самі нести свої манатки та зброю. Тож я, маючи напханий до краю свій наплечник, не мав де вже встромити пляшки «альфатера». Саме тоді переїздив коло нас ветеринар із швадрону їздців, німець, а біля нього на бричці сідів його помічник, а мій колега — Перейма з Перемишля. Він радо погодився взяти на бричку мою пляшчину, тим більше, що чота їздців мала рухатися разом з нами, тим самим шляхом.

Відшукав я тепер Перейму й довідався, що моя пляшка розбилася. Але другий мій колега, К. Прокоп, що чогось з'явився серед нас, признався, що «альфатера» випили вчора вечером, бо дуже перемерзли в дорозі на бричці, на яку Перейма взяв його по дорозі. Так то добрі друзі помогли мені в моїх клопотах.

Через Вельку Бичу на південь.

На досвітках нас розбудили свистки. Скоро зліквідували ми наші багажі, навантажили на сани й тепер вже видовженою колоною потяглись у засніжені гори, прямо на Відень.

Дорога важка, гориста. Глибокий, непротоптаний сніг. Та день випав соняшний, то пушиста білизна засніжених піль викликала добрий настрій. Кругом тиша непорочна. Навіть відгуків війни не чути. Була одинока турбота, щоб коней підкормити та й самому щось теплого перекусити. Можна б так мандрувати й мандрувати. Наплечники ми зуміли облегшити до мінімуму. Більшість виряду особистого та всякі шпаргали заховали у канцелярній скрині.

Врешті гірський перевал за нами. Перед нами в'ється головний шлях із Чадци на південь, до якого ми якраз маємо долучитись. Згори виразно видно проїжджаючу тим шляхом валку возів.

Біля Велької Бичі в'їздимо й ми на широкий протоптаний шлях. Не одна сотня коліс прокотилась ним, не одна тисяча ніг пройшла за тих кілька останніх днів.

Біля мосту, що над Вагом, величезний пам'ятник Стефаніка на коні. Маленький нарід словаків, що ледве кілька років зажив самостійним життям, здобувся на цей монумент свого національного героя, організатора словацької армії. Бере, прямо заздирість.

Після обіду, на який ми дістали лише сухі харчі, марш стає доволі важким. Рівний, одноманітний шлях, та й втома безпереривного маршу даються взнаки. Під вечір мусимо чимраз частіше приставати, щоб коней покормити та пропустити якусь частину наперед. На ніч прибуваємо до якогось села, таки добре втомлені. Зразу заїздимо на оболоння біля громадського дому, де примістилася канцелярія шпіса. Та квартири для нас поблизу немає. Всі хати набиті людьми, а мороз тисне щораз дужчий.

В пошукуванні за квартирою

Розбились ми на три групи, перешукали хату за хатою і таки вільного кутка не знайшли. Бо частини вермахту, яка мала звільнити квартири для нас, з якихось причин не відмаршувала. Рішаємо підводи залишити з добром біля канцелярії під вартою, а самі йдемо ген за потік, де на відлюді видніє кілька хат. Одна повно вермахту, а в stodолі вісім коней. Друга теж зайнята. Але хлопець, син

I. «В запасовому полку», Сурмач 1963, ч. 7-8.

II. «На Словаччині», Вісті, ч. 112.

господарів, зрадив, що німці зайняли кухню, а в світлиці ніхто не квартирує. Пішли ми просити господаря, щоб не відганяв нас, бож ніч пізня, а рано нас знов чекає важкий марш. Господар лише розвів руками, та всеж пустив до хати. Світлиця велика, але сім'я теж немала: Крім господаря, його жінка, що саме в пологих лежала, дві піростаючі дочки і два сини, вже школярі. Ще старий дідо в додатку. Дідо з хлопцями примостився за піччю, на припічку. Господар приліг на постелі біля порідьниці, не роздягаючись, щоб бути напоготові, як зачнуться роди. На другій постелі обидві доні, одна вже семінаристка. Нам настелив соломи на долівці, так, що декому прийшлося лізти під постіль, щоб не тарасувати дороги до дверей.

Як ми були вдячні тому сердечному господареві, знає лише той, хто сам в подібній ситуації колинебудь опинився. Коли б ми мандрували одинцем, то проблеми не було б жадної, але ми завжди хотіли триматись разом 10 до 12 душ. В тому й була тяжкість знайти квартиру в одному місці у прифронтовій смузі, набитій всякими частинами, та ще при головному шляху.

Того вечора ми зрезигнували з вечері. Господар погодився приготувати нам рано кави.

Перерваний сон.

Ще ні натяку на світанок не було, як погід наші вікна хтось пробіг, висвистуючи алярмово. Вибіг котрийсь із нас на двір і дізнався, що наша частина вже виїздить, вже ціла валка на шляху, лише за нами шукають. Промала наша кави у господаря. Не було часу соломи приобрати. Подякували та й бігом до валки. І знов почався марудний, нецікавий марш. Мороз аж тріщить. Древа лопають по садках. Наші рекрути, закутані в свої коци, лише зубами цокотять. Всі вони, поділені на десятки під проводом муштрових підстаршин чи старших колег, повинні триматись разом та маршувати колоною. Та хто їх втримає в порядку? Де є така сила, коли люди перемерзли, невиспані, нездисципліновані та до того ще голодні? При першій нагоді розлазяться по хатах, звідки з трудом треба їх виганяти. Ні погрози коменданта Керна, ні промови шпіса не мають успіху. Тягнемось, мов мародери Наполеона з під Москви.

Виснажливий марш.

Як був зорганізований наш марш, трудно було зорентуватись нам. Коли ми розклалися на квартирах на ніч, тоді наші квартирмайстри сідали на бричку та їхали вперед шукати для нас нової квартири на чергову ніч. Зв'язок зі штабом куреня та штабом полка втримували гінці. Між нами і штабом куреня, — піші, а вже до штабу полку — змоторизовані. Ми ж рідко коли знали, де примістився котрий штаб. Кілька днів ми їх на очі не бачили.

Коли стало світати, заряджено передишку. Видано чорну каву, що була ще вночі зварена, та хліба нині нам не підвезли зовсім. Попри нашу валку, розташованої на скраю шляху, трухцем прогналась наша артилерія. Самі кінні запряги. Говорилось, що це цілий артилерійський полк, але мені видалось, що їх було трохи замало на полк. В полудне ми знов проминули їх на відпочинку, а під вечір ми знов мусіли звільнити дорогу, щоб їх пропустити наперед.

Саме тоді зірвався сильний вітер. Долина Вагу розширилась, так що творила широку, на кілька кілометрів, долину, тож і скритись не було де. На полі, недалеко від шляху, видно якісь бараки. Пішли ми туди шукати прислони від проймаючого до костей вітру. Бараки запушені, частинно здемольовані, але було там доволі захищено. Посідали хлопці погід стіни, позакурювали тай дрімать. Лише один цокілька хвилин виглядає на двір, чи наша валка не вирушає знов.

Коли ж ми врешті покидали часове схоронище, завважили при вході таблицю. «Вступ заборонений. Тифозна карантина».

Деякі хлопці почали підбиватись на ховзькій дорозі. Щораз більше сідає прямо у рові, не можучи далі йти.

Залишитися ж нерухомим лише на годинку — це певна смерть при такому морозі. Та втрома перемагає розум. Наш лікар, що їхав при нашому транспорті, має тепер повні руки роботи. Врешті на черговому етапі-передищі наш шеф створив спеціальну групу, складену з двох санітарів та вісьмох здорових вояків, яка мала йти на самому кінці та підбирати всіх мародерів. Для справді хворих чи покалічених призначено одну підводу, але скоро вона виявилась не вистачальною, тож вночі всі вози були обтикані мародерами.

Наш комендант Керн теж підбився. Він це прикривав тим, що, мовляв, його недобре вигоїні рани на ногах йому докучають. Закутався у кожух та й примостився на докторовій бричці. Теж пор. Тищенко зліз із свого верхівця та для розгрівки маршує на чолі колони. Своїми розповідями піддержує на душі посоловілих «гренадирів».

Наша «Мікі».

Було заряджено, що біля кожного воза чи саней має йти двох людей охорони. Вони теж відповідальні за фірман-цивіля та за майно на возі. У нас при одному возі був Долинка й Лотоцький, а при другому Любицький і я. Решта маршувала в колоні, лише на нічліг ми сходилися разом. Коли ми спиналися «на попас», то один завжди залишався біля підводи, а другий ішов на роздобутки

Отець Йов Скакальський святить паски в таборі полонених у Ріміні.

або «язика» засягнути. Наш фірман, бувалий у світі, веселий, середніх літ міщанин з Чадци, дуже доглядав свою кобилку — Мікі. Обрік, фасував завжди раз на три дні з нашого похідного магазину, а вже сіно чи конюшину, то ми помагали йому організувати з «вільної руки» — коли лише щось такого доглянули денєбудь. Так, що наша Мікі ніколи не була голодна. Зновуж на всіх постоях в полі зразу її ми обкривали дергою, щоб не перемерзла. Часто її самі залазили під дергу, щоб обігрітись її теплом.

Коли ж властиво, буде кінець тому маршу?

Таке питання не лише ставили ми собі взаємно, але теж спробував я поставити пор. Тищенкові, якого зустрів на дорозі серед хлопців. Яке ж було моє здивування, коли він відповів мені таким же запитанням і пояснив, що ми мали спинитись саме в цьому селі, що якраз проходимо, але всі хати зайняті. Вермахт не відійшов і ми мусимо йти далі. Стало ясным, що Вермахт або свідомо саботує, щоб зробити прикрість зненавидженим СС-ам, або взагалі дисципліна ламається.

Врешті від чола пронеслась вістка, що вже недалеко. Ще всього 6 км., а це вже північ доходить. Зупинились ми на якомусь доволі крутому з'їзді, сани треба пускати обережно на ливах. Тоді признались і Долинка, що ніг під собою вже не чує, а інж. Вергановський, що підійшов був до нас та прямо сперся на драбинку й щиро сказав, що ще один такий день, і він не видержить. Тоді то я переконався, що моя туристична заправка не пішла на марно. І Долинка й Вергановський дещо молодші за мене,

перший з військовою заправою в польському війську, де дослужився підстаршинського ступеня, а другий інженер-лісовик, та знаний з витривалості в танку та при келішку.

Сам собі квартирмайстер.

Щоб уникнути знов чекання на морозі й дочекатись відомості, що для нас квартири немає, я пішов уперед до села шукати для нашої групи квартири. Зараз в долині знайшов якийсь напівпорожній будинок з повибиваними вікнами, без усякої установки. Написав крейдою на дверях «2 б.», зробив дороговказ при дорозі, а сам почав розглядатись за соломою. Скоро виявилось, що це не село, а передмістя. Соломи в близьких обійстях ані на лік не знайшов. Відсилають до хат, що під ліском, а до хаток добрих пів кілометра. Рішаю, що якимось без соломи обійдемось.

Розпаковую наплечник, де маю лише три коці та починаю роззуватись. Виявляється, що промокла від поту скарпетка примерзла до черевика. Прийшлося скинути враз із черевиком. Поволі приходять друзі. Лягають зразу, не роздягаючись, не роззуваючись. Ще не вклялися добре, як до нашого приміщення вбігає Максимюк. Пропонує перейти до міста на приготівані квартири, де і тепла страва на нас чекає, й постіль з перинами в теплій хаті.

Насилу розбудили ми колеґ, насилу вигнали на двір. Справді, після якої пів години, враз із саньми в'їздимо на якийсь багате подвір'я. Коні враз із саньми затягнуто до шопи, там було приміщення для фірманів в окремії комірці. Вісьмох наших колеґ пішло до нової хати, де господарили зяті старого газди, а ми вчвірку пішли до старої хати. Аншиц, Максимюк, Долинка і я мали спати на двох широких ліжках під правдивими перинами. Старий дідо поліз на піч, а його внучка, учениця семінарії, якої ліжка ми зайняли, мала спати у товаришки через дорогу.

Хоч це була яка четверга над ранком, хата була добре нагріта, на нас чекали, на столі хліб разовий, масло і гаряче молоко.

Служба не дружба.

Мої колеґи пороззувались, пороздягались, дехто встиг вже й до ліжка влізти. Лиш я ще сновитав, подавав молоко, то бігав до нової хати подивитись, як примістились наші колеґи. Й це була моя згуба. Коли я повернувся з візиту, застав у нашій хаті шпіса разом із дуже поганим шпісом з виздоровчої сотні. Попивали наше молоко й писали щось. Коли побачили мене, зразу зраділи, передали звіт і казали бігом віднести до штабу куреня. На моє питання, де саме примістився штаб куреня, збештали мене за дурне питання й казали бігцем нести, бо до шостої цей звіт має бути вже в штабі.

Злий, як сто чортів, пішов я в холодну ніч. Якийсь вартовий порадив іти до потоку. Там буде роздоріжжя й там повинні бути дороговкази або стійкові, що вкажуть дорогу.

Весь час я тримався добре, але тепер раптом почав відчувати втому. Очі прямо самі клеються. Чую, що штабу так і не відшукаю, що сяду де небудь у закутку й засну. Вже бачу у своїй уяві свій власний похорон.

Доходжу до якогось потоку, є вже місток. Ані дороговказів ніяких ані стійкового не видно. Зате над'їздить мотоцикліст, наш зв'язковий зі штабу полку до штабу куреня. Раджу поставити мотор десь під хатою, а самим розійтись за «язиком». У поблиській хаті світло, заходжу туди. Сидять наші хлопці, тереблять яєшню та жартують з молодичкою. Це і є ота славна застава й стійковий. Довідаюсь, що штаб за три кілометри за мостом, вгору потоком у фільварку. Відшукую свого мотоцикліста та відбуваємо нараду, що робити. Чи мені сідати з ним на мотор, чи може краще, щоб він відвіз мій звіт. Стало на тому, що звіт повіз він сам, а ж, мов на крилах, побіг назад до теплої пирини.

Вже було видно, коли увійшов до хати й на своєму ліжку застав обох шпісів, а Долинка, спільник від перини, корчиться під своєю мантліною на соломі на підлозі. Приліг і я біля нього й забув про звіт, про карний рапорт.

«Я Вам поштопам.»

Біля 11 почали бігати вістові, свистати по обід. Повилазили й ми з барлогу. Хтось пішов по харчі, хтось почав розмотувати наше радіо з коців, щоб новин послухати. Забулася вже кошмарна ніч. Я забрався до устійнювання на мапі нашої траси та комбінацій про напрям дальшого маршу. Виявилось, що останній наш стап не був аж такий великий, всього пройдено яких 72 км протягом 23 годин.

Долинка вийняв свої прибори та взявся циркувати скарпетки. Десь появилася внучка нашого господаря. Послухала радіо, посміялась із незграбності Долинка, а далі каже: «дайте, я Вам поштопам шпичко». Розцілувати хотілось цю добродушну словачку. Сіла й за яких дві години справді облатала нас чотирьох. При тому розказала, про надії молодих словаків, про розчарування з союзників-німців. Не крилась зовсім з радості, що німці «беруть в шкіру». Розказувала, як була розвідницею для словацьких партизанів, як попала в руки наших хлопців з групи Баерсдорфа, та як ті гарно з нею обійшлись, дали провізоричні папери й казали йти додому.

Все, що добре, скоро кінчається.

Зараз після обіду заряджено відмарш. Заповіджено, що марш буде короткий, не більше дванадцяти кілометрів, до Тренчина, де на нас чекають опорожнені школи.

Ще перед Тренчином натрапили ми на сліди Кавказької Дивізії. Ми заскочили до якоїсь придорожної скирти, насмикали трохи сіна для нашої Мікі, бо знали, що в місті буде трудніше роздобути. Та на нас немов чекали. Господар з трьома синами, з вилами в грізній поставі, мов з-під землі з'явилися. Почали клясти, нарікати, що їх Кавказька Дивізія немало вже знищила. Коня підміняли, колеса з воза зняли, всю конюшину знищили та курей перебили. Ми почали переконувати, що ми не кавказці, що не прийшли красти ані нищити, але хочемо купити. Насилу задобрили старого, який казав синам нав'язати нам добру в'язку сіна й ми таки не з порожнім вернулись назад.

І знову налеті.

Примістили нас в якійсь школі, що вже від довшого часу служила за касарню. В городі були покопані охоронні рови, а також кілька схоронищ-бункерів. В одній клясі примістили нас щось сорок людей. Ми мали той привілей, що спали в кутку, на підвищенні, на якому колись стояла учительська катедра (пульт). Тому, що в школі була електрика, ми зразу залучили нашого «Філіпса», прикрили його коцами, та слухали на найтихіших тонах, бо хоч кругом і свої люди, але з Кафкою ніхто з нас не мав охоти мати до діла.

Зразу вранці нам відчитано наказ командира полку. Говорилось в ньому про дисципліну, про видержливість тощо. З наказу ми зрозуміли, що наш марш не відбувається зовсім в порядку. Що багато людей загубилося, що люди дуже своєвольні, часто допускаються крадіжей. Пам'ятаю, що ми тоді застановлялись на тому, як зарадити по-доброму всім тим лихам. Бо, хоч ми здавали собі справу, що командир неточно поінформований, що деякі справи перебільшує, називає невластивими іменами, то все таки наслідки могли бути погані, як для поодиноких людей, так і для загалу. Найгірніше було те, що випадки загублених людей, він окреслив коротко, як дезертирство й грозив усіма наслідками. А ми ж найкраще знали, що половина діл загублених це або люди справді слабкі, що не могли далі йти, або люди легкодушні, які чергового дня нас доженуть.

А потім прийшов протилетунський алярм. Сотні літаків летіли з півдня кудись на Шлезьк або й далі. Першого разу я заліз до бункеру, але там був такий брак повітря, що висидіти тих півтори години було дуже важко. Коли, після обіду знову заряджено алярм, то ми всі побігли до отвертих ровів.

Ми знали вже про бомбардування Братіслави, ми чули,

що біля Тренчина є фабрика зброї, тож вкалькульовували можливість, що на наші голови може теж дещо перепастися мимоходом. Але тимразом пройшло спокійно.

Тренчин — гарне місто.

Наш перехід по місті перед вечором дав нам можливість оглянути старезний замок на скалі та встановити, що Тренчин доволі гарне місто. Старовинні сплітаються з новими будівлями, що їх за останніх п'ять літ незалежності встигли словаки набудувати таки доволі багато. Особливо нас вражала майже суцільна електрифікація країни. Казали нам словаки, що ще чехи провели головні лінії, але звичайному смертельникові трудно було завести електрику дома. Щойно за своєї влади проведено масову електрифікацію з допомогою держави.

2 б працює безперебійно.

Ще у Мшані приведено нам кількадесят новобранців. Відкрили ми свої скрині та й оформили їх зразу. Потім по дорозі привезено до нас сімох, разом із транспортом хліба. Тих під час обідньої перерви теж треба було зареєструвати. Їх теж по дорозі умундировано прямо з воза та приділено до похідної групи.

У Тренчині на нас вже чекало щось двадцять п'ять людей, головню утікачів, що вешталися по Словаччині. До нас прибули вони з Братіслави, де їх виловила польова жандармерія.

Така праця прихапцем, несистематична, спричиняла нам багато турбот. Бо людьми не можна було зайнятись як слід, ні порадити ні допомогти.

Дефіляда

Ще в Тренчині нам заповіли, що наступного дня по дорозі будемо дефілювати в марші перед командиром Дивізії. Треба було підчистити одяг та строго триматись маршових приписів. Віз від воза 20 метрів, охорона біля воза в повному виряді, групи теж на 50 метрів одна від одної.

З Тренчина ми вимаршували перед обідом, дорогою, що понад Вагом аж до Нового Міста над Вагом. Саме десь у Н. Місті мала бути дефіляда. Та на площі, при роздоріжжі, не застали ми нікого.

Гінці повідомили, щоб не ламати порядку, бо ген. Фрайтаґ втомився приймати дефіляду на коні, зайшов на свою квартиру й обсервує нас із вікна. Хоч як ми напружували зір, але нічого, що нам нагадувало б генерала, таки не побачили.

І знов у гори.

Перед нами йшла наша артилерія та якийсь обоз. Вони покотились далі шосею до Братіслави. Ми ж разом і куренем їздців завернули на польову дорогу вправо та в сумерках попрямували кудись у гори. Біля 9 вечора в'їхали ми до села Горне Взінце. Тут квартири були призначені поодиночці. Нашу групу (12 писарів) розміщено у чотирьох хатах. Я попов разом із Любицьким та Долинкою до хати, що поруч костьола. Господарі вгостили нас запашною яєшнею з бараболею та білою кавою. Багато розпитували про большевиків. Про нас уже знали дещо, бо наші квартирмайстри у них обідали попереднього дня.

Ми вмонтовували своє радіо а зовсім без церемонії наставили на Москву. Господарі були збентежені. Не могли ніяк зрозуміти, що ми такі справді не дуже німецькі патрійоти, що хоч воюємо проти Москви, але комунікати слухаємо московські. Треба було довго вночі пояснювати при словівчці цікавому господареві всі викрутаси отої складної проблеми.

Раненько нас розбудили свистки. Та господар без кави й без подвійної словівчкі не хотів нас пустити. Твердив, що буде гострий мороз.

Олексійчукова пригода.

Олексійчук весь час тримався з Прокопом та о. Бабієм. Їм квартира припала у якихось старих словаків у старій хаті. А що Олексійчук без сніданку жити не міг, а словачки йому дуже припали до вподоби, тож виїшов розглянутись по сусідстві. Сусідня, нова хата, теж знак «2б». Тож

зайшов поглянути, як колеги влаштувалися. Застав молодого господино, смагляву кокетку, що приготувляла сама вечерю. Стіл прикритий скатертиною, хата чистенька, тепло.

Жаль стало Олексійчукові, що не він тут на квартирі. Та не міг зорієнтуватись, кому це таке добро попало. А гостинна молодиця вже просить до столу, помагає плаща зняти. Здогадався бідняка, що тут якась помилка, що його взяли за когось другого, тож мовчить, лиш очима за вертлявою словачкою водить. З розмови однак здогадався, що це квартира для командира сотні, а написе 2б залишився, бо Максимюк сам тут квартирував минулої ночі. Олексійчук не зрадився, що він не той, за кого його приймають, зразу по вечері попросив приготувати йому ліжко й пірнув у чисті перини, а мила господиня дождає, чим може.

Вночі прийшов шеф компанії, але словачка не відкрила навіть дверей. Не пустила до хати, видно, її квартирант теж припав їй до вподоби, хоч без ромбиків був.

Як на другий день виявилось, була це абсолювентка сесінарії, наїв циганка, самітня власниця хати. Командир компанії обіцяв 100 папіросів, щоб зголосився сам той,

11-та сотня в Гайделягрі

що не пустив його до його власної квартири, про яку Максимюк стільки благ встиг нарозповідати. Та ніхто на 100 папіросів не поламакомився.

До Міяви.

Далеко в горах Керкошах, віднозі карпатського хребта, закинута село Міява мало славу бандитського села. Тепер його вважали за осідок розпорошеної партизанки у західній частині Словаччини. Тож з наближенням до Міяви нам доручено строгу обережність, заборонено віддалятися від групи одинцем, ставати на квартири у відлюдних хатах, тощо.

Чим глибше врзуємося в гори, тим глибші сніги, тим стрімкіші підйоми. Місцями треба по три пари коней до одних саней припрягати, а з гори на ливах спускати. А таких підйомів не один і не два. Кругом тиша. Сніжна білізна, скрипучий мороз, а на обрії чи у ярах зелене віття простягають смереки. Лише радіти з того спокою. А ми просуваємось все вище, все глибше в гори. Шлях крутий-петлюємо раз на захід, то знов на схід, то кудись на південь.

Врешті натрапляємо на зірваний міст. Одинокий слід війни у тій Богом і людьми забутий закутині. Річ ясна, що не бомби, а такі самі партизани мусіли його зірвати. Наша розвідка знайшла проте якусь об'їздову дорогу й смерком ми в'їхали до селища, розташованого серед густого лісу. Нас приміщено у новому будинку школи, але чи недбальство, чи такі нехиті до німецьких мундирів спричинили те, що центральне ogrівання не діяло. Залі великі — вітер по них гуляє, а людей, мов мурашок. Рішили ми обидва з Любицьким піти промишляти власним промислом. Куди не зайдем, або вже хтось примістився, або дивляться якомсь з-під лоба, нерадо. Врешті у старій

хаті якогось заможного газди погодилися пустити нас переночувати у спільній кімнаті на соломі на долівці. Хата тепла, тож і це добре, краще, ніж у школі на протягах в тісноті та на голій долівці. Признаюся, що спали ми чуйно, готові на всякі несподіванки, але все пройшло щасливо. Хоч нас не почастували ні вечерєю, ні сніданком, та ми чулися щасливі, бо відпочили.

А в неділю вранці...

Рано не виглядало так грізно, як поночі. Село, як інші села, лише тут не бачили ще німецьких мундирів, тож люди були насторожені, недовірчиві, не знали чого чекати. Рано діти та дівчата вже навіть усміхались та руками махали за нами.

Біля полудня в'їздимо до містечка Міяви, що розкинулося в ярку над потоком. Люди саме з костьола виходили. Ставали та сумними очима проводили нас. У жінок я завважив цікаві очіпки, а поверх коронковий білий або чорний шаль.

Цікаво було теж і те, що мужчини взагалі не зупинялись, щоб подивитись на перемарш війська. Вони спішно відходили до домів, чи до корчем «на півко», немов соромилися, що вони в цивілю. А може їх жаль стискав, що їх армію розпущено, що їх країну німці силою окупували? Може ненавидь до колишнього союзника не дозволяла їм спокійно дивитись на німецькі мундири?

Після вчорашнього морозного туману, нині прояснилося. Сонце розблисло у блакиті, помережаній шляхами пролітаючих ескадр. Нам добре видно загушення димків від випалів над Віднем, часто звідти вітер доносить грізні рокооти вибухів бомб.

Наш шлях тепер іде прямо на південний захід в повітряній лінії на Відень, — отже під бомби. Наш найближчий етап-велике село Синіці. Тут нам відчитано черговий наказ командира полку. Говорилося в ньому, що в сусідньому місті Маляцках будемо мати довший відпочинок, який використається на перевірку умундирования, зброї, упряжі та на підтягнення дисципліни. В загальних вправах мають взяти участь всі, без винятку, стрільці.

У Маляцках.

Нас приміщено за містом, недалеко муру, довкола якогось магнатського замочка, що в ньому примістився військовий шпиталь. Приміщено нас у будинку сиротинця, тепер опорожненого. Приміщено там 80 осіб, й відразу зачалися авантюри з п'яними підстаршинами. Спокою, ні відпочинку, тут не буде. Тож знов пішли ми шукати квартири на власну руку. При брамі до замку стояв домик колишнього сторожа, тепер робітника на фабриці папіросів. Спробували ми знайти у нього спокійний куток. Хоч у нього тісно було, бо приїхала старша дочка зі зятком і внуком з Праги, хоч чекали молодшої дочки зі школи у Братиславі, хоч з ними жила жінчина сестра, напів каліка, — то все ж погодилися прийняти й нас до себе, з тим, що спатимемо в кухні на підлозі й на день мусимо свої манатки прибирати. Прийняли нас п'ятьох. Любицький, Лотоцький, Долинка, о. Вабій і я були тими щасливцями. Та скоро виявилось, що Олексійчука й тут щастя не покинуло. Знайшов знов гарну квартиру з милою господинею та ще й з цілим гуртом молодих дівчат.

На квартирі в комуніста.

Наш господар зовсім не крився з тим, що він комуніст. Його зять чех, страшний русофіл. Єдині жінки тримали з нами.

Ми постановили політичних дискусій з господарем не заводити, та й жінки просили не чіпати його, бо, мовляв, він «закацяб, як старий шлапак». Перший раз він розхмурився, коли почув, що ми слухаємо комунікатів з Москви. Тоді йому розв'язалась душа. Почав нам торочити свої ідеї, свої сподівання. Виявилось, що він з комунізмом, поза партійним квитком, нічого спільного не мав. Це був слав'янофіл, засліплений потужністю великої Росії, а за переконаннями — чистої крові соціаліст. Революцію він собі уявляв лише безкровну, в духовій

площині. Одним словом, задурманений невіглас. Тоді ми почали йому розказувати про життя в «раю» соціалістичному, про практики большевицькі, про імперіялізм російський, що гірший в практиці від німецького, бо облудний. Такі розмови затягалися часто поза північ.

Обов'язкова муштра для всіх.

Другого дня після обіду зібрано нас в гімнастичній залі якоїсь школи. Відчитано нам довгий і в гострому тоні картаючий наказ командира Дивізії. Тоді ми дізнались, що в наслідок нездисциплінованости й браку гарту, сімох рекрутів замерзло по дорозі, а 27 проголошено дезертирами. Потім нас випроваджено на двір та групами по 50 вояків виведено в поле. Нашу групу повів Уша Явнс. І почалась на польовій дорозі засадничка муштра, а далі розстрільна по снігових засипах, падання та човгання по підмоклому від розтопи полі. Поганявши нас до год 5-ої вечора, дали нам спокій.

Чергового дня відбувся перегляд умундирования та зброї, але нам обійшлося лише на справдженні книжок і доповненні з магазину браків. Після обіду заряджено купіль у міській лазні, та до нас черга вже не дійшла.

Несподіваний гість...

Вже ми спали, коли хтось злегонька постукав у вікно. Вийшов я до дверей і немало здивувався, коли побачив молоду дівчину, яка безцеремонно відсунула мене на бік і пішла в глибину хати. Я зразу здогадався, що це дочка, учениця, з Братислави. Але чому так поночі? Мала ж приїхати в неділю.

Рано з'ясувалося все. Школа збомбардована, німці пропонують виїзд на навчання до Німеччини. Учениці розбіглися.

Зараз при сніданні вийшла суперечка між шваґром-чехом і ученицею, словацькою патріоткою. Родичі старалися їх погодити але це лише справу погіршило. Прірва глибочала. Стало на тому, що зять вийшов з кімнати й більше не показувався по стороні старих. Навіть їжу заносила їм мати до їх кімнати. Був це дуже пихатий панок з Праги, несимпатичний, із своїми зарозумілими старосвітськими поглядами, хоч сам себе уважав за дуже поступового в поглядах.

Покидаємо Маляцкі.

Маляцкі були набиті військом. Це містечко на рівнині, нецікаве й незамітне. За тих кілька днів можна було зазидитись. Тож ми скорочували час, допомагаючи гостинним жінкам у їхніх хатніх справах. Відкидали сніг, різали й кололи дрова, справили сходи на горище, навіть помагали носити на горище мокре білля по стрімких сходах.

В неділю після обіду призначено відмарш. Наші господарі вгостили нас добрим росолом з макаронам та телячою печенею. Сам господар «комуніст» витягнув слівовічку та випив з нами, хоч ми були в німецьких мундирах, бо... «висьте худаци, таці як ми». Господині на дорогу дали кусок сала, хліба та ковбаси, а господар пляшку слівовічки.

Надворі вже пахне весною, хоч це були перші дні лютого. Кругом ще блищить сніг, та під примерзлого шкаралучею вже виступає вода. Сонце пригріває в полудне таки добре. На дорогах почалась відлига. Прийшлося сани знов замінити на віз.

Форшпани.

У нашій валці було кільканадцять словаків фірманів. Їх забрано з Чадци, обіцяючи добрі гроші та відпущення, коли будемо переїздити поза границю Словаччини. Тож їхали вони з нами в добрій вірі на заробіток. Доглядали коней по-хазяйськи, не жаліли і з власної кишені докупити, коли було треба фуражу для коней. Саме у Маляцких їх мали відпустити, а коней забрати. Почались торги, авантюри, що в них вмшалась місцева цивільна влада. Стало на тому, що фірманів відпущено, а вози та коней відкуплено. Ми радили нашому фірманові, щоб вкрав свою Мікі. Що ми йому допоможемо. Та він боявся ри-

зика. Та й правильно міркував: «Ваші хоч заплатили, а коли я приведу назад, то придуть другі й заберуть, а мене ще наб'ють, коли буду з ними сперечатись. Своєї Мікі й так не впильную вже. Потім запив із жалю і так п'яного ми його лишили у Маляцкіх.

В Опатові.

Кільканадцять кілометрів на захід — і ми спинилися в доволі великому селі Опатові. Доми у більшості зовсім нові, словаки ходять у запасах, коли працюють. Навчені досвідом, не задержуюсь біля штабу сотні, але йдемо якнайдалі вперед, бо там буде спокійніше й з квартирою легше. Квартири шукаємо собі самі. В хатах багато челяді, тож словаки годяться приймати по двох, а не більше. Дехто залишається а ми йдемо далі. Хтось нам вказує на хату в чепурному садку. Каже, що там місця доволі, бо господиня сама, жінка старшини Глінкової Гарди, якої частина колись стаціонувала саме в Опатові. Йдемо до пані сотничихи, та вона нас і на поріг не хоче пустити. Ніякі переконавання не помагають. Вперлась, що, як дружина старшини, має право не відпускати квартиру для війська. Вказала на сусідню нову хату, що, мовляв, там теж лише двоє молодят, хай вас приймуть. Пішли ми до сусідньої хати й справді нас прийняли. На солоні долівці розгостились ми у чистій, теплій хаті. Чоловік молодіці цілий тиждень працює у Вінер Нойштад, і лиш на неділю приїздить до хати. У неї ночує її батько в той час, бо самій небезпечно. Тиждень тому приїздила сюди Кавказька Дивізія, то такого бешкету наробила, що аж страх. Головно жінкам та дівчатам не давали спокою. До бійок доходило. Цим разом нас було чотирьох: Любицький, Долинка, о. Вабій і я.

Гуляють хлопці.

Дуже наша господиня здивувалась, що ми вечором не йдемо на запус, на забаву. Недалеко від нас в циганській хаті шумно і весело. Троїсті циганські музики грають, а наші хлопці витупують, аж земля гуде. До нашої господині, що зварила нам кави й вибачається, що немає чим нас вгостити, бо живуть з того, що чоловік привезе, — заходить сотничиха. Ми офіційно знайомимось. Коли ж вона дізналась, що один з нас священник, дуже змішалась та стала виправдувати себе, що нас не прийняла на квартиру. Пояснила, що трохи боїться військових, бо знає, що виробляли кавказці, але їй головне йдеться про добру славу, люди дуже пересудні й їй взяти б за зле, що вона самітня, користаючи з відсутності мужа, приймає в хату чужих мужчин. Вона метнулась до себе й за хвилину на столі з'явилися біля кави солодкі пампушки, і всякі інші солодоці.

Розговорившись, запропонувала нам, щоб ми вже залишилися ночувати там, де ми є, але зате в день, коли маємо охоту, щоб зайшли до неї на обід чи на розмову. Ми красно подякували, але із запрошення не скористали. Раз, щоб не образити нашої небогатої, але щирої молоді господиньки, а подруге, щоб гордій пані сотничихи трохи дати «по носі».

В Опатові ми мали затриматись, аж поки перемарш через границю не буде вільним, бо на Мораві річці лише один коловий міст, а транспорти в обидві сторони котяться безперерійно.

Касарні Глінкової Гарди

Користаючи з безділля, пішли ми оглянути касарні. Війська там не було в той час, лише варта лишилась. Довго ми торгувалися з ними, поки якийсь підстаршина погодився показати нам самі приміщення. Треба признати, що ми були заскочені тим, що побачили. Модерно влаштовані, чистенькі вдержані, зовсім не нагадували касарень, які ми знали в Польщі чи хоча б з Німеччини. Комфорт і люксус, а при тому певна доза естетичного смаку. Ой, як ми тоді відчули, що таке самотійність для молодого й дужого народу, хоч й такого малого, як словаки.

Тим часом Олексійчук вигулював з циганками та словачками, які в Опатові чи то під впливом запус, чи мо-

же тому, що ми вже на відхіднім з їх країни, але ставились до нас дуже зичливо, тепло. Прокопові господарі зарізали кабана, тож там знів цілий день, хто хотів, обжирався свининою. Долинка лиш себе по черевці погладжував.

І знов відмарш на досвітках

В морозні сутінки спалили ми солону, на якій спали й точно о четвертій накрили целью навантажені сани. Попрощали свою хазяйку та пішли у темну ще ніч. За собою почули скрип хвіртки, оглянулись і побачили суїдку, сотничиху, яка кивала рукою, щоб підійшли до неї.

Валка вже вирушила, але Любицький таки побіг до хвіртки. По якомусь часі вернувся з великим тлумаком, що сотничиха нав'язала нам на дорогу. І чого там не було: шинка, ковбаса, свиняча печеня в кмінку, чорний та білий хліб, масло і мід. А пампухів і інших пундиків не перечислити. І все це у гарній новій скатертині. Так хотіла затерти свою нетактовність з першого дня, — ця добряча словянська душа.

Понад Моравою.

Весь час посуваємось якимись зарослями, що з черги переходять у прибережні лози. Дорога відлюдна, спокійна. Передранковий туман залягає все кругом. На світанні в'їздимо до якогось дуже паршивого містечка, що нагадувало своїм виглядом найгіршу діру у нашій Галилеї. Обдряпані, запущені дімки, занедбані, необгороджені городці, а над берегом річки — циганські халабуди та збляхи посклеювані домки.

Врешті, точно о год. 8 ранку дня 8 лютого (роковини Берестейського миру) перекочуємось через міст на Мораві, й ми вже на території Райху, точніше на території Австрії.

(Далі буде)

Як що ви заїжджаєте до Чікаґа і околиць, то пам'ятайте, що

Загально відома українська пекарня в Чікаґо

LIDIA BAKERY

Власник ПЕТРО ПЕТРУШЕВСЬКИЙ

Знамените печиво ЛІДІЇ можна набути в крамницях:

2219 W. Potomac Tel.: HU 6-3844

1957 W. Superior Tel.: HI 1-1677

3206 W. Division Tel.: HU 9-6575

2616 W. Division Tel.: AL 2-2648

2216 W. Chicago Ave. Tel.: BR 8-8472

Іван КУРАХ

Там де проходила війна

(Спомин українського старшини в італійській армії)

Великий залізничний двірць в Міляно можна сьогодні сміливо прирівняти до великого мілянського собору, до якого входять тисячі людей і я між ними. А він приймає всіх і мене також, щоб кинути далеко на схід, де якраз ішла кривава війна. Двірць дуже подібний до святині, бо тут також складали молитви.

Не було тут моєї рідні і ніхто не прийшов мене прощати. Тож, крім моєї дорогої дівчини Сенді, ніхто б мене не помітив серед тисячної товпи. Непомітно надійшов потяг, який мав завести тисячі молодих вояків далеко на схід. Шипотіли парою машини, а вагони приймали бояків.

Прийшла найтяжча хвилина прощання з моюю улюбленою дівчиною. Вона тяжко переживала наше розстання. Двері вагонів зачинялися і я мусів розлучитися з нею. Я ще раз вихилився через вікно вагону, щоб поглянути на мою дівчину, що залишилася самотньою, і щораз менше була помітною її фігура, що нерухомо стояла біля рейок.

У вагонах було мішане товариство: військові, цивільні, старі, молоді й діти. Цигарковий дим втихомирював хвилювання. Я почав роздумувати, як гарно є, коли хтось тебе прощає і за тобою побивається. На зміну тим думкам надходять інші, що я їду на схід — а може і мою частину перекинуть на мою улюблену Україну, може я відвідаю мою рідну оселю і Львів. А скільки буде радощів, коли я повернуся назад? Як прийме нас і мене прощаючий тепер нас мілянський двірць у свої обійми? За пролитими слізьми прийде радість, за пережитими сумними днями на фронті — нове життя. Які молитви почує Бог в вокзальному соборі?

А потяг не чує наших думок, а все невпинно їде далше і везе нас у невідоме. У вагонах ніхто не сумував, усі були веселіми і навіть сумні краєвиди, які щораз змінювалися, ставали гарнішими, а я в моїй уяві побачив і мою дівчину Сенді веселою і усміхненою.

Під вечір ми заїхали до Больонії. Двірць мав військовий вигляд. Скоро ми перейшли перегляд документів і одержали місця у військовому ешелоні. Це все мені повідало романтикою.

На другий день о 10-й годині ранком військовий ешелон вирушив на схід — туди, де проходила війна. Тут вже не було нікого, хто б мене прощав, і ніхто не плакав за мною. Я був чужим серед тисячної маси вояцтва. А тут прощалися матері з синами, жінки зі своїми мужами і дівчата з улюбленими хлопцями. Нам кидали у вагони квіти, музика грала бойові італійські марші, а ешелон помаленьку від'їздив з військом, яке глибоко вірило, що скоро повернеться назад. Серед товпи загули останні слова прощаючих: «Сла-а-ва». Вояки співали бадьорих пісень, що виривалися з молодих грудей і заглушували шум машини, плач матерів і тихо десь завмирили в далеких просторах.

День був гарний, але тяжкий від драматичних прощань. Ешелон віддалявся на схід і ми всі почали жити війною, бо нас усіх, вояків, зрівняла уніформа.

Вояки були добрі, дружні, товариські, а на мою добрість відповідали добрістю.

Ритмічний стукіт коліс втихомирював наші турботи. Ешелон минав малі станції, села й поля, гурти селян дивилися на вагони тужливо і несміливо. А в вагонах було весело. Одні грали в карти, інші розглядали мапи і зазначували фронтону лінію на сході, а дехто смачно заїдав свої харчі. Один із старшин приглядався до родинного фота, на якому були його жінка і двоє дітей; він довго дивився на них, а його очі були тужливими. Військовий священик не відпочивав, а писав листи своїм рідним.

Я дивився на кожного і старався зрозуміти їх думки і бажання. Цікаво спостерігати людей, але нікого не цікавить філософія одиниці. Я особисто нічого не думав, вірніше думав про все і нічого. Здається, що перший раз у мойому життю я став таким безтурботним мандрівником.

Мої думки кидалися на всі боки, але не знаходили для себе ніякого ґрунту, так я й покинув роздумувати. Щоб розігнати монотонність, я почав у свій записник рисувати деякі обличчя у формі карикатури, а це давало мені насолоду. Один із старшин мав капелюх з пір'ям (він належав до частин, які називалися «берсалієри» в тому самому полку служив Муссоліні під час першої світової війни і був капралем). Я того старшину переробив в карикатурі на великого півня. Мої карикатури викликували сміх і радість серед присутніх. Мені стало сумно, і я подумав: чому я не є музиком, або співаком, бо міг би пригадати моїм товаришам наше минуле.

Надійшов вечір і ми одержали вечерю, а по тому священик попросив присутніх помолитися. Непомітно надійшла ніч, а пережите і коливання вагонів засипляли нас.

Ранок привітав нас усіх вже далеко від Італії. Розглядаючи мапу, ми помітили, що ми зближаємося до наших Карпат, а вони вже були недалеко від нас, як високі мурри, що відділювали нас від рідних в Італії, і тільки мене приближали щораз ближче до моєї рідної, давно покинутої батьківщини — України.

Сині хмари волоклися по небі, хмурилися, загортали проміння сонця до себе і гнівно дивилися на неосяжні простори. Ми проїжджали через околиці, де вже проходила війна. Попалені села, понищені будинки стояли німі і вказували, що вони перейшли недавно бурю. Мешканців було мало. А ті, що підходили до нашого ешелону, були бідні і немов би просили, щоб ми ними заопікувалися. Наші фотографічні апарати почали свою роботу, щоб зафіксувати пам'ятки війни. Наближалися ми до кордону, який ділив землі України на дві частини — одну для Румунії, а другу до Польщі. Всюди ми бачили безмежну трагедію війни, що її пережила наша Україна, бо сучасна війна — це море горючої ляміни, що розливається по всьому світі, припікаючи при тому своїм жаром всіх і затрує все своїми отруйними випарами.

Дивне почуття опановує людину, яка після багатьох років повертається до рідного краю. У мойій уяві представляються дорогі обличчя моїх рідних і моїх земляків, рідні околиці, міста, села, такими, якими я бачив їх останнього разу та якими цілий час носив на чужині у свойому серці.

Бистрий прут біг кудись, гримлячи по каміннях, змивав каламуття і пробивав усе, наступаючи вперед.

Перша ніч на Україні

Зорі на небі із місяцем освічували наш ешелон та плесо бистрого Прута. Уніформа, яку я носив, мало мене цікавила, я хотів би її скинути і бути знову вільним мистцем і фарбами мистця оспівати все, що бачить мое око на рідній землі, кожний клапчик, кожну топотану квітку, квіти, спів, красу нашого чорнозему без згариць, без руїн...

Із першим промінням дня ми побачили перших моїх рідних — мешканців України. На їх страждальних обличчях помічалася велика радість. Вони весело нам махали руками і звали нас своїми визволителями.

А наш ешелон їхав далі по звільненій Україні. Ми проїжджали через країну, минали села, міста. Я пильно дивився на мою батьківщину, дивився на наші поля, на яких також були сліди війни і лежали кістяки розбитого літака чи спаленого панцера. Диміли димарі з сільських хат, а босі діти і жінки сміливо махали нам хусточками і руками. Я переживав щораз більше, бо кожний епізод чи картину я хотів бачити.

Стрий вже за нами, потім Миколаїв, і ми помалу зближаємося до моєї рідної оселі, а там вже недалеко наш дорогий Львів. На станції Острів мала зупинка нашого ешелону — це якраз моя рідна оселя, там я виростав, там лежать на цвинтарі мої рідні. Я хотів би прийти до могили моєї Матері і цілувати її спрагненими устами, та й гір-

ко заплакати. На станції я стрінув невідомого мені чоловіка, який дуже зрадів, коли я несподівано заговорив до нього українською мовою. А він мені почав розповідати останні події, про відворот «доблестної армії», що багатьох замучили, як двох синів Хомина, Шеремети, Тибінки і Рибача, яких замучили в stodолі польського священника. Їх вбили, обличчя обмотали колочими дротами, а в голову вбивали цвяхи. Убиті були свідомими українцями, студенти львівського університету. Багато загинуло у воєнній завірюсі.

Ешелон минав станцію Острів, праворуч сумувала Золота гора із розваленою баштою церкви, а недалеко кладовище, на якому багато мешканців знайшли вічний відпочинок, як жертви війни. Минаємо міст на річці, розвалений млин і фабрику цементу.

Від Острова до Львова є 21 км. Не раз мені приходилося ходити пішки до Львова. Перша розмова з мешканцем України, а скільки він мені переказав трагедій, що їх пережили наші люди.

Ешелон зближається до Скнилова, який є призначений нам, як тимчасовий постій, де ми мали одержати далі накази до дальшого маршу на схід.

Ранком я є у Львові. Вдячний, що дозвіл здобув воєнний звітодавець, а я йому усе помагати. Ми мали обмежений час, але я хотів все побачити, тільки ж від чого почати у тому історичному Львові? Я у Львові. І пригадалися мені епізоди з молодих літ, пригадалися вулиці Руська, Старий Ринок, Бригідки, Казимирівська, Ваторого, Святий Юр, Стрийський парк і Князя гора. Я мусів ділитися моїми враженнями з журналістом і йому розказував історію Львова, а він ніс далі правду моїх слів у світ.

Львів нагадував воєнне місто. Військових більше, ніж цивільних. Ніде не чув польської мови, навіть кондуктори говорили по-українськи, хоч і калічили мову. Мало молодих людей можна було зауважити, по вулицях, населення бідно одягнене, видно, що пережило «сталінський добробут». Я ніяк не міг знайти можливості з кимось поговорити про останні роки з нашими, бо як тільки почули, що питаю по-українськи, а може бачучи чужу уніформу, чогось втікали від мене, хоч прекрасно розуміли мою українську мову і львівський діалект. На Личаківській видно було сліди бою. Маленька церковця обкидана розваленими мурами, без вікон і хреста на ній, дзвони на дзвіниці не дзвонили. Не видно було ані священника, ані людей. Мешканці були сумними і видно було, що тяжко прийшлося їм пережити останні дні радянського панування. На Личаківському кладовищі було видно порозбивані і голі верхи столітніх лип.

Зі Скнилова приділено мені і ще 27 воякам переліт. Куди я полечу, я не знав, чи на Здолбунів, чи на Київ, або може до Гельсінк? Політ над Львовом пригадав мені палаючий Рим за часів Нерона, бо з близького лету було видно численні руїни. У повітрі відчувалася осінь, на полях не видно було життя. Я не відривав очей від вікон і вивчав усе, що міг тільки побачити з невеличкого вікна: Недалеко перед Житомиром — наша зупинка, і я опинився на Східній Україні. Київ був недалеко від нас і я думав, що ми вечером його побачимо.

Нам призначено нічліг в розбитому домі, вітер завивав крізь розбиті вікна і роздертий дах гойдався, аж свистів. Було сумно, мов на кладовищі. Чудове вояцьке життя! Скільки пригод в ньому і скільки несподіванок! Мій підстаршина вже захропив і заохочував мене до сну. Я заснув і мені приснився Данте: «стою в пеклі без рушниць і свистить чорт вітром по мені». Холод, який почав до мене добиратися, не дозволив мені більше заснути.

На другий день був чудовий ранок. За містом, яке було в руїнах, ми йшли слідами за танками, які пробивали нам шлях на Житомир. Звуки гарматної оркестри глухо доносилися до нас. Часом появлялися літаки, даючи нам спокій, певність і допомогу. Щораз то вище піднімалося сонце, золотило хмари, освітлювало землю і руїни на ній.

Йдеш, мрієш і веселієш сонцем і багатими просторами землі. Щасливі ті, що на війні. Романтика, поезія, смерть

і життя! Здалека ми почути гуркіт тягарових авт, які йшли нам на допомогу. Радісно ми сиділи в автах, не знаючи, що скоро почнеться скаженний танець гармат і кулеметів. Кілометрові стовпи минали ми стрілою. По дорозі лежали розбиті радянські танки, авт і інше військово-технічне. Часами дорога була розбита і треба було об'їздити її. Наші мотори гуділи і глушили все життя, що оточувало нас. Місто Житомир виринуло на овиді, щораз ближче, але скоро ми його минули. Житомир взагалі не потерпів у війні, це була рідкість, яку ми зустріли.

Відпочинок в чистому, не зруйнованому шпиталі. Та тільки я заснув, як мене збудили і треба знову вирушати далі вночі, бо такий прийшов наказ. Лїниво слухав наказу і був незадоволений, очі були ще сонні. Але обов'язок і наказ у війні — велика річ, його треба виконати, а по тому вже роздумувати про свої приватні речі.

Який буде радісний ранок — я вігатику Київ! Він був для мене казкою, а сьогодні буде реальністю. Шкода, що я його побачу під час війни, але коли я вже в ньому, то хоч знаю, що буду вмирати за нього.

День почався спокійно. Сонця не було, було похмуро і сіро. Не в сьвітві соняшного проміння побачу золоті куполи церков, Святу Софію і Лавру. Мені забивало віддих, коли я думав про вхід до легендарного міста.

Золотоверхим називали Тебе, гордий Києве, потугою Ти був колись в Європі! До Тебе приходили просити милостині чужі князі, коли губили свої трони. Кланялися ірландські ченці і просили в Тебе допомоги для їхніх церков. А Ти їх обдаровував щедро золотом. Нікому не відмовляв, часто приносив себе у жертву в обороні інших. Сьогодні залишили Тебе в руїні, мов того воїна, який в боях втратив руки і стоїть на перехресті доріг, благаючи милостині, кинутий, забутий воїн. Не таким я хочу Тебе бачити, Києве.

— Чому Ти мовчазний? Розірвані дроти на розбитих телеграфічних стовпах і вивернені та позривані залізничні рейки показували наш шлях до Києва. Знищені танки, пошарпані і попалені авт, розшарпані коні, перекинуті вози, де-не-де — засипана землею могила, — все говорило нам про бій, який відбувався за місто.

Як сповідник, з битям серця исповідав свої гріхи перед духовником і просить покаяння у Бога, — так відчував себе грішним, коли увійшов у Київ. Мовчазний столичний Київ... Усюди сліди війни, мов кривавою россою вкрили його, а він похмуро дивиться на нас. А йому треба допомогти, щоб привернути йому кращий вигляд, треба йому дати кращого господаря.

Ми ідемо бульваром Шевченка, а лїворуч попалені будівлі дивилися на нових своїх господарів сумно. Праворуч — парк. Розлогі дерева обтріпували зів'ялі листя. По них уже пролетіла ластівка війни і залишила свої сліди. Цей парк раніше називали — царським, але зараз не було ані Бога, ані царя, в ньому, навіть люди його обминали. Кілька кам'яних фігур, які стояли у парку, були розвалені.

За Дніпром ішли бої і тут перший раз ми відчули фронтову атмосферу. Відступаюча радянська армія з Києва підклала міни на Хрещатику і він догоряв у руїнах.

Настала ніч. Молочний місяць купався в синьому плесі Дніпра. Ми несли стійки над його берегом, а моя сотня коло 3-го мосту. А Дніпро плив собі спокійно, скроплений не раз людською кров'ю. Кулемети мовчали, а над Хрещатиком щораз вибухали нові вогні.

Куди ти гонеш свої бистрі води, славетний Дніпре, скільки Ти переніс болю? Приходив ранок, але я і моя сотня повнили службу. Я переживав і цілими годинами вдивлявся у воду Дніпра і в далеку даль. На другий день нас замінила інша сотня і ми мали відпочинок. Але мені було не до сну. Наш Київ не давав мені спокою і я хотів його оглянути. По одержанні відпустки я пішов оглядати місто. Здалека видніла велика церковна вежа, що, мов нічно зоряний віз на небі, показував шлях, і оце вона стала головним пунктом оглядин міста. Перше оглядав Св. Лавру, але вона не була доступною будь-кому, бо коло неї стояла німецька стійка. Коли я увійшов через

церковну браму, то помітив, що на ній була прибита вивіска з написом: «Народний комісаріят». Я собі подумав, що чи це є собор, чи комісаріят? Запитав вартового, що це є за комісаріят, а він мені відповів, що це є Лавра, а доступ до середини заборонений. Всюди валялося каміння, розбита цегла, фігури святих, малі безкрилі ангели. Колиш тут молилися гетьмани України, ченці, що несли світові культуру, а сьогодні тут ані Бога, ані молитовного дому немає, лише каміння. Висока вежа без золотих куполів, розбита, зруйнована і зграбована. Навіть дзвонів не було. Отакою залишили советські війська Св. Лавру.

Жахливий вигляд історичного Києва скривив моє лице. Я пішов далі оглядати місто. Хрещатик горів, а стійки не допускали перехожих. Минув я руїни, де ще догоряли руїни, а в них людські жертви, що горіли. Перейшов через парк і підійшов до пам'ятника Шевченка, що його поставили кияни і вирізьбили на граніті слова:

«Немає другої України,
Немає другого Дніпра!..»

Недалеко був великий червоний будинок — це був університет, якого війна не зачепила. Перейшовши площу, я побачив старовинну високу вежу. Став коло неї і почав роздумувати, що це могло бути? Два високі стовпи

Українські старшини: 2-й зліва сот. Паліїв

старовинного муру виходили із землі підперті залізними стовпами і обведені загородою. «Що це за пам'ятник криється в тих руїнах?» запитав я українською мовою перехожого.

«Це золоті ворота», — відповів мені перехожий і почав розповідати історію воріт. Я його попросив, щоб він мені показав ще деякі історичні пам'ятники Києва. Він став моїм провідником. По дорозі ми стрінули довгу колону молодих дівчат, яких вели під конвоем. «Куди їх ведуть?» — запитав я мого провідника. «Це їх ведуть на працю до Німеччини», відповів мені провідник.

Я собі подумав, що Київ у руїні, і скільки треба рук для його відбудови вже нові «опікуни» женуть людей на працю для інших. От яке «визволення» приносять «визволенці»?

Мій провідник мовчав і мене провадив до історичного пам'ятника. Він казав: — «То Гетьман Хмельницький». То великий лицар, він багато зробив для України, але на старість підписав нещасливу угоду з Москвою, яка забрала всю вольність України, тепер стоїть він тут з булавою і показує на боротьбу з північчю, що нищить нас». Провідник зняв шапку перед пам'ятником гетьмана та щиро працював зі мною.

Находила 12 година, моя відпустка кінчилася і я мусів вертатися назад до моєї команди. В Києві у тих днях я взагалі не чув російської мови, а лише українську і німецьку.

За Києвом зустрічали гарні і багаті села і це вказувало, що тут був добробут. Ми минули великий залізничний міст через Дніпро і я, переходячи через нього, відчував себе, мов у клітці, не знаючи, чи перейду його.

Наша частина далі йшла на схід. Ми минули Ніжин, де

колись у гімназії вчився Гоголь. А потім наш шлях стежився на Полтаву, Харків і Риково, де приміщувалася головна італійська команда, в якій я повнив свою службу. Не повнив її як мистець, але як вояк.

Про воєнні операції треба було б писати багато військово-мистецьких стратегічних чи історичних, щоб докладно і правильно подати воєнні операції, ніж мені мистецьві. У кожному разі вже є багато написано про перебування італійської армії. Італійська армія мала назву «С. С. І. Р.» і складалася з п'ятох дивізій і з додаткових полків, як «берсаліасери», гірські стрільці, кіннота, «Савоя», «чорні сорочки» (члени фашистської партії), летунство і фльота. Головним командуючим був маршал Джіованні Месе; армія начислювала до 300 тисяч вояків. Полки були переважно одні з найкращих частин італійської армії. Озброєння було гірше, ніж німецьке, армія мала замало панцерних частин, а більшість було піхотних частин. Найгіршим ворогом італійців був клімат, бо сини сонячної Італії з великою бідною переносили тяжкий клімат. Не могли допасуватися й італійські коні, які замерзали, бо їх шерсть була меншою, ніж у місцевих коней, і не давала їм забезпечення перед холодом. Ставлення німців до італійців не було дуже товариське, бо вони дивилися на них як на вояків число 2. В червні 1942 року армія переходить під команду маршала Гарібальді і одержує назву «А. Р. М. І. Р.»

Вона підлягала головному німецькому командуванню і під час літніх операцій у 1942 році провадила разом із німецькими арміями наступ у напрямі Сталінграду. Шлях ішов через місцевості: Риково, Копунар, Нова Орлівка, Біловоцьк, Куп'янськ, Мілерово, Ворошиловград, Чертково, Мерлуков.

Як виглядала советська армія? В той час вона не виглядала добре, бо цілий час втікала на схід. Вояки, яких я мав можливість зустрічати (це були переважно советські полонені), робили жалюгідне враження, дуже часто вони провокували один одного. Найкращими були українці, які себе вели достойно, по-вояцьки. Щодо самого озброєння советської армії, то її літаки і панцери були зтяжкі і дуже неповороткі. Вже пізніше совармія одержала краще озброєння, в тому велику кількість авіаційної зброї, що дуже скріпило ту армію. Найкращою у советів була артилерія, а головною «катюші», які своїм гуркотом робили великий переполох в чужих арміях і спустошення.

НА ДОНУ

Моя бойова служба відбувалася на Дону у місцевостях Сухий Донець, Монастирщина, Пасіка. Головна квартира нашої дивізії «Торіно» містилася в місцевості Макарово, віддаленої на 8 км. від Дону. Ми мали перебути зиму, а весною вирушити далі на схід. Сам Дін — це невелика річка, але бистра і круторіжна. Щоб здержати фронт на ній, наша дивізія могла держати фронт на 20 кілометрів. Тут була наша трагедія в тому, що нам бракувало людей, щоб обсадити великі відтинки, і модерної зброї. Донська смуга була багатою чорноземною землею. Убогі села, старі дома, які ще були побудовані за царської влади. Кожне село стояло в кітловині, немов заховане перед татарською ордою. Мешканці не мали охоти, щоб їх називали росіянами, а задержували свою історичну назву — «донські козаки». У кожного з них було бажання мати власного коня, зброю на полювання, і менше їх цікавила праця на полі. Українців було мало, і їх називали «хахлами». Ми ставилися дуже добре до козаків і вони це дуже високо цінили.

Як почався ворожий наступ? З початком грудня, коли морози доходили до 42 ступенів нижче зоро, а річки так замерзали, що через них могли проїздити тяжкі панцери, — тоді якраз советські війська розпочали свій наступ. В той час під Сталінградом була оточена 6-та армія ген. Павлюса, а німці не мали вже більшого сил, щоб розбити ворожий перстень і звільнити облягаючих. 8-го грудня 1942 починається наступ советських армій, який обороняє італійська армія майже 10 днів, та вкінці не вдержує міцного удару і заломлюється. Перші ворожі

частини б'ють у слабі місця, які були обсажені слабкими силами. Постає паніка, хаос. Що означає паніка, то про неї пише Бренкман так: «паніка належить без сумніву до найбільше моторошних і загадкових явищ людського життя. Паніка постає у слабо і в сильно озброєній армії». Паніка постала над Доном, і то така, що найкращий стратег війни не міг би дати ради, щоб здержати її і відбити наступ ворога. Відступала армія в дуже тяжких обставинах, і ще до того при великому морозі. Відступала армія, населення, полонені, дезертири — добровільно. Кожний був вичерпаний до крайности фізично. В одній місцевості, Гарбузово, що її італійці назвали «La volle della morte» (кітловина смерті) на багети ішли три рази, вдень відбиваючи ворога, але одного дня наша дивізія мала 2.800 людей убитими. Вкінці удалося розбити кільце оточення власними силами, бо на німців ніхто не рахував, і вони самі мали в той час дуже поважні клопоти. Після півночі ми вийшли на вершок 108 і, як його остаточно здобули, то легше відітхнули. Це була, мабуть найщасливіша хвилина у мому житті. Я вірю, що армія Наполеона блідне перед тим, що ми переживали змюю 1942 року над Доном. Наша армія відступала далі на захід і аж коло міста Чертково ми одержали від німців першу реальну допомогу. Ми знову опинилися на 20 днів в оточенні. Але там все ж таки ми могли відпочивати в напів розбитих домах чи криївках. Найбільше нам докучали великі морози, що просто все паралізувало і до певної міри деморалізувало вояків. Я мав можливість спати у криївці, що їх наші вояки збудували з трупів. Історики називають Чертково — малим Сталінградом. З оточення, після 20 днів тяжких боїв, вийшло 3000 вояків з нашої дивізії.

Дальша наша мандрівка і відступ ішов у напрямі Старицької, Біловицька, Куп'янська і Харкова, якого вже досягнуло 1200 наших вояків.

ХАРКІВ

Харків вже пережив два наступи і два відступи, а тепер приготувався до третього. Місто було поділене на дві частини. Одна частина старого Харкова була відновлена новими будинками американської архітектури. Головні блоки — це площа Дзержинського. Друга частина — то була також нова частина Харкова: Катеринославська, багата на шпиталі, і ця частина міста була робітничою. Українське життя у місті було живе, було більше свободи, бо при владі був Вермахт, а не цивільне управління Коха. Виходила українська газета і літературний журнал. В редакції я не бачив портретів Гітлера, Геббельса чи інших, так, як це було у київській редакції, а були портрети українських діячів.

Симпатичний редактор дав мені за провідника молодого українського письменника. Він мені показував все, що було помітного. От бачите, — казав він, — це є театр «Березиль», а сьогодні іде «Катерина» Шевченка. Директором театру є свідомий українець з Галичини. Направо — це дім українських письменників, де спалено живцем 150 українських вчених, коли советська армія покидала Харків, залишаючи за собою криваві сліди. А там далі пам'ятник Шевченка. Це дійсно наша гордість, бо хоч різбарям впомпували теорію Маркса і Леніна але вони виконали в національному дусі і він є найкращим у цілому СРСР. Про деяких українських письменників він мені розказував так: Неправдою є те, що Хвильовий відібрав собі життя, бо це була людина сильного характеру, яка любила життя і працю. Коли він виходив з дому письменників, його скрито вбили його вороги. Про Остапа Вишню були чутки, що він є на Сибірі, а Тичина в Баку, і там мав би бути й Рильський. Мій супутник показав мені академію мистецтва. Там було кілька залів, цілком неопалених, а вітер і холод сміливо гуляли по залах. Там я застав кількох учнів, що малювали українські сюжети, заробляючи собі цим на прожиток. Їх картини були роблені в дусі Васильківського чи Рєпіна. Я купив собі кілька репродукцій, на що вистачало мого капіталу, але заплатити за них я мусів в канцелярії, де був урядовцем німецький

старшина. Коли прощав мене молодий письменник, то він подарував мені два журнали, в яких були його поеми.

Моє перебування в Харкові кінчилося. Нам призначено три товарні вагони, до яких поміщено 450 вояків, і ми вихали у напрямі Ніжина. Як я доїхав до Ніжина, то вже не пам'ятаю докладно, бо ми всі були збиті у вагонах, як оселедці. Почав відживати, коли побачив світ, землю і сніг — це вже був Ніжин. Місто не дуже відрізнялося від інших хіба тим, що тут мешкав колись Гоголь. Старі будівлі, а всюди видко чисто український вплив. Селяни не були бідними, мали харчі, але зате мали дуже нужденний одяг. З Ніжина нас перекинули на Білорусь. Наша дорога йшла через Чернігів, Гомель, Марина — Горка, а головні квартири для нас були у Талках і Сутині. Чернігів потерпів мало, себто будинки, але зате під час відступу советська армія розстріляла кілька тисяч українців. З Чернігова до Гомеля, а потім до Талки, ми їхали в товарних відкритих вагонах при температурі 28 нижче зера. Нашим завданням було поборювати партизанів і прочищувати лісисті масиви. Хоч ми мали 450 вояків, але це вже були переважно люди не здібні до ніякої служби, а операції проти партизанів були нелегкі. Як постали тут відділи партизанів? Був тут табір для воєнно-полонених і цивільних, який начислював 15 тисяч. Їх розстрілювали, нищили голодом, так, що з 15 тисяч залишилося живими 3 тисячі, а решта погинули. Очевидно, що з допомогою якогось партизанського відділу їм вдалося втекти і створити партизанські загони. Ці відділи були жорстокі проти всіх. Вони нападали на села, нищили все і не звертали уваги ні на кого. Фактично це не були партизани, як вояки, але звичайна банда душогубів.

Я бачив власними очима жахливі картини помордованих селян. От, наприклад, старший селянин був застрілений в чоло, а його труп був опертий на коліна, руки складені до молитви. Другий труп — це була старша жінка із зв'язаними руками, а голова розтовчена камінням. За що вони були забиті оті бідні білоруські селяни — і до нині залишається для мене таємницею, бож вони ані співпрацювали з німцями, ані не були багачами. В одній родині, як мені розказували, замордовано 21 членів тої родини, а стару матір вкинули живцем в вогонь. Таких випадків було багато. Все населення нам допомагало, шукаючи захисту перед німцями і перед партизанями.

Церкви не було, і мене просили, щоб їм дозволено побудувати барак, що мав би служити за церкву. Наш військовий священик для них відправляв Службу Божу. Місцевість була багата лісами, які тягнулися аж до Москви. Мешканці були білоруси, поляки і старі німецькі колоністи, українців майже не було. Вони розказували нам, що найтяжче їм приходилося в часі війни.

26-го квітня 1943 року нас усіх перевозять через Брест-Литовський, Варшаву, Катовиці, Відень — до Італії. З нашої дивізії, що начислювала 11 тисяч вояків, залишилося 500 вояків. Вони вже були нездібні до життя. Можу ствердити на підставі моєї обсервації і пізнішої преси, що з італійської армії залишилося дуже мало при житті. 84 тисяч загинуло, 20 тисяч пропали, а 90 тисяч попало до неволі, з якої дуже мало повернулося до дому. А ось короткий білянс нашої дивізії «Торіно». З 11.000 вояків залишилося якихось 500 вояків живими. З цілої дивізії були живими лишч 40 старшин, а сам генерал був також поранений.

Україна, яку я бачив в війні, — це єдина країна в світі, після всіх моїх переживань на чужині, залишається найкращим спомином. Наш нарід, який після всіх окупацій ніколи не втратив своєї віри і любови до свого краю.

В травні 1943 року привітав нас мілянський двірець сумно. Кожний з нас одержав місячну відпустку.

На двірці ждала мене нетерпеливо моя Сенді — моя дружина.

О. Юркевич

Спомини колишнього поручника УГА

ВІД СЕРПНЯ 1914 ДО 1-ГО ЛИСТОПАДА 1918

(Продовження з числа 112)

Каверна під самою «котою 77» була глибока і велика. Ми були під постійним ворожим обстрілом. Якими ми були чуйними, то пригадую один дуже цікавий момент. Вночі я проходив до 2-го скорострільного гнізда, яке містилося у розбитій вартівничій будці на долині нижче «коти». Для кращої орієнтації наша артилерія мала для кожного фронтного відтинка свої спеціальні так звані «штравхи». З ворожого боку я почув сильні підземні вибухи. Про такі вибухи треба було зразу повідомляти полкову команду. Фронтową лінію цілий час освічували наші і ворожі ракети, а я уважно прислухувався, в якому то місці італійці хочуть нас підминувати, чи поглиблюють вони свої «каверни». Зголошую телефонічно, що на відтинку (штравах 22) італійці розсаджують окопи. По пару хвилинок на той відтинку посилалися австрійські гранати. Але італійці також не спали, розпочалася сильна стрілянина. Мене кличуть до телефону. Зі мною говорить особисто полк. Мігуля. — «Що там у Вас діється?» — питає він мене, бо перед 10-ма хвилинами йому зголошено, що на тому відтинку італійці «шпрінген» вже у наші окопи. Я йому вияснюю, що я телефонував, що вони «шпренген» (висаджують), а не «шпрінген» (скачуть). Ціла стрілянина сталася тільки задля того, що телефоніст перемішав одну букву. Коли вияснилася ота похибка, то я почув, як полковник весело сміявся з того. Добре тільки було те, що стрілянина не зробила жадних втрат.

Від моєї «господичної» Юстинки одержав уже другого листа. Вона знала число моєї польової пошти, а знала, що війна то не забава, то у листі писала: «мій любий». Вияснила мені причину свого спізнання на двірці. Вияснюється, що вона того дня прийшла, як звичайно, до мами на обід зі школи, а мама їй каже, що «вже більше твій українець не буде стріляти в алей». Вона телефонувала до санаторії, але їй нічого не сказали, тоді вона побігла до санаторії і спіткала сестру Мертль, а та їй сказала, що я вже попрощався і пішов на станцію. Писала мені, що її мама годиться, щоб вона була моєю «господичною»

Я довідався вже пізніше, що коли «господична» стане матір'ю, тоді вона є жінкою батька своєї дитини. Але я її взагалі не думав знеславлювати. Зразу я зрозумів, чому постали інтриги проти мене і неї. Я відписав їй і згадав, що стараюся одержати відпустку і бажаю відвідати моїх батьків, і що буду далі з нею листуватися.

Наприкінці жовтня моя скорострільна частина вийшла з окопів поза ворожий обстріл. З моїм комендантом був я два дні в Трієсті. Комендант був дуже забавний і ми всі його любили за його милу товариську поведінку. Маленька перерва на фронті дуже потрібна, бо ми гарно покупалися в «бані романо» і відвідали театр.

5-го листопада я одержав нарешті відпустку до Львова. Поспішні поїзди ходили нормально і я за два і пів дня переїхав з одного фронту на другий. У Відні купив собі шаблю, бо вирішив поліцаєві Федорському за себе і за Граничку віддячитися та «пофарбувати» його обличчя. Випадково на вулиці зустрів свого професора Никифора Даниша. Він дуже втішився мною, коли я по «штрамацьки» віддав йому честь. — «Тобі пасує бути старшиною». Гратулював мені і між іншим в розмові дав мені адресу музею, щоб я його конечно відвідав. Але тепер його відвідати не міг.

У Львові мені шабля придалася, бо в команді міста я став до звіту перед генералом. Йому показав мої папери й просив дозволу поїхати далі в свої сторони. Відповідь генерала була коротка: «Ферботен». У Львові я вирішив відшукати поліцаєві, який мене ескортував. Він був поляком, його двоцифровий номер я собі добре затаїв, як він мене вдарив кольбою в груди, коли я просив напити-

ся води. А його відповідь була — «А смоли не хещ». Поляк мешкав на Блоню і про нього навіть не знала його жінка, де він подівся. З моєї поїздки в рідні сторони маюлощо не довелося зрезигнувати. Але будучи на головному двірці, щоб одержати приділ квартири, я довідався, що військові потяги доходять ще до Золочева, а мені лише треба до Скваряви. Коло півночі відходить амуніційний потяг. В команді двірця мав службу молодий хорунжий маляр і я вирішив спробувати свого щастя — піти до нього за дозволом. Йому я показав свій маршбефель та інші папери. Тут ще не було нікого з італійського фронту і він був цікавим довідатися докладніше про той фронт, а я ще знав пару малярських слів і малярсько роздобрився, прибив мені станційну печатку і видав перепустку на дальшу їзду. «От, подумав собі, і пощо ти, чоловіче, ходив до такого великого пана, як генерал?»

Коло півночі я від'їздив з амуніційним потягом. За яких дві години я вискочив коло будки, що тоді була станцією — Скварява. Колись тут був гарний станційний будинок, але тепер знищений, як і пів села. Хоч я добре знав колись село і дорогу, то таки в селі вночі заблудив. Пригадав собі, що з Скваряви походив сотн. Заяць з 80-го полку, але він мав лише відпустку до Відня, а я вже в його селі. Почали п'ята когути, а в одній хаті засвітилося світло. Стукаю до хати, а мені відчиняє двері старша селянка, а її чоловік лежить ще в ліжку з 14-літнім хлопцем.

Чоловік каже їй: «Вже знову прийшов маляр виганяти на роботу». — Та я з Вілого каменя, — кажу їм. — Тут заблукав і не знаю, як дійти до мого села Бельсця (сусіднє село).

— А то Ви, пане вахміщу, з 80-тки? Як опечений зірвався з ліжка і гукає жінці.

— Грій молоко, присмаж яєць! А до мене: «Ви зараз тут у нас поснідаєте, а в 80-тці є наш син». Говорить прізвище (зараз вже не пам'ятаю). Коло себе я мав свій записник з 6-тої сотні, читаю список своїх вояків та виявляється, що в моєму «цугу» служив його син. Яка була радість батьків і я мусів їм розказувати про сина. Обіцяв, що коли буду вертатися то заберу для сина пакунок. Поснідав, а господар мене остерігає, що на перехресті дороги до Бельсця стоїть варта і вимагає документів, тому краще її оминати, а його хлопець заведе мене стежкою, яка є коротшою і безпечнішою.

Яка була велика радість у моїй родині, то тяжко просто описати. Наше обістя було спалене, залишилася хата, а в ній квартирувало німецьке військо. Мене забрала моя старша сестра (померла на Сибірі в 1942 р.). Брат Микола вже мені не писав, а вістки з Червоного хреста були, що він є в російському полоні. Німецька команда підтвердила мою приналежність до місточка і дозволила перебувати в прифронтній полосі.

У Білому Камені Федорського не було, побоювався повертатися під фронт. У сусідньому селі Розважна був на відпустці хорунжий УСС Володимир Загульський. Він відвідав мене, а як його відпроваджував то не зауважив і зайшов до нього. Говорили ми багато. Я йому розповідав про страхіття Талергофу і про нашого товариша Граничку. Батько Загульського був відомим діячем Золочівщини і був дуже радий моїм відвідинам. Додому мене не відпустили і я мусів ночувати у них же. На другий день ми пішли до Підлісся і відвідали рідню Гранички. Я розказував про їх сина і про пережите. Відвідали пароха Підлісся Леона Тарнавського, а його син Віктор був при УСС.

Відпустка пролетіла, як з «батога тріснучо». Мусів я тягнути великі «бесаги» пакунків на італійський фронт. Не забув я забрати і пакунок господареві з Скваряви, а моя

сестра добавила багато пакуночків для своїх знайомих з Білого каменя. Хотів узяти і для Гуньковича і собі взяти дещо хліба. Шаблю залишив удома. У Золочеві було багато німецького війська бо фронт був тут недалеко. Як літак російський літав, то чути і видно було, як знедалека до нього стріляли німці. А я виїхав на південний фронт.

У Відні знову мені потрібна була шабля, бо помер кайзер Франц Йосиф I і можна було його побачити, хто був у парадному одязі. Відвідав я музей, що мені порадив мій професор. Там мені дуже сподобався один образ, а саме: жовнір в окопах приціляється з свого кріса, а за його плечима смерть — костюмаха тягне його крісовий язичок. В ресторанах вже відчувався брак харчових продуктів. Будучи на південному дворці, я був дуже здивований, що порт'єр не хоче від мене грошей, а питає за хлібом. Дав йому нашого галицького бохонця, а він схопив мою руку і хотів її конче поцілувати.

На фронт я заїхав скоро, а з моїх краян одні були на фронтовій лінії, інші в Слівно, Віжовлю. Пороздавав пакунки, а мій Гунькович і краяни були такі задоволені, що я мусів цілий час розповідати найдрібніше про край. Вертаючи на позицію перед великим тунелем, я завважив, що тут розгалужено залізничний шлях у заглибину гори Гермади. Це було для «грубої Берти» (тяжкий 30.5 см. мавзер), що вона мала розбити Адрияверке, а найголовніше завалити комин, з якого італійці підглядали наше заплілля. Пор. Рігер фон Кринічки зівстав перенесений і моїм комендантом був пор. Мареш. На фронті, звісно, вдень і вночі була стрілянина. Моя служба була при скорострільному гнізді в розбитій будці на залізничному шляху до Монфальконе. Каверна була кепською, цілий час було мокро. Мої вояки мусіли цілий час вичерпувати воду. На нашому відтинку (хоч у звітах подавалося, що нічого нема помітного), кожного дня хтось був забитий або поранений.

Від Юстинки одержую листа, вона просить мене, щоб її описав про свій край і про відбугу відпустку. Якраз падав дощ і мій лист був до неї дуже коротенький, але я зазначив, що в наступному напишу більше.

9-го грудня наша Берта почала обстріл. Від її гуку і обстрілу летіли і на нашу сторону каміння, але геройський комин таки стояв далі, хоч Берта багато накоїла італійцям шкоди. Італійці не дали за виграну і вночі стягнули більше своєї артилерії та розпочали страшну канонаду, так, що наша Берта мусіла втікати. Австрія не могла дорівнятися артилерії італійців, фактично альянтів, які доставляли їм артилерію.

Надійшли латинські Різдваїні Свята і я їх відсвяткував коло віядукту недалеко гробу Гранички. Написав довгого і патетичного листа Юстинці. В сусідньому сховищі старшини грали в карти і приспівували: «О танненбаум, о танненбаум ві шен зінд дайне блеттер». Один з них почастував мене запашиною слівовічкою. Я вийшов на двір і глянув на гроб Гранички. Цвинтар кожного разу збільшувався, а кілька вояків з джаґанами і лопатами приготувляли нові гроби. В кавернах із західного боку де була наша полкова команда, хтось із «пуцерів» грав на малій гармонії: «Штіле нахт... гайліґе нахт». Але чи справді була тепер тиха ніч? Цілий час розривалися гранати, вищукуючи собі нові жертви, а у відплату італійським гранатам свистіли австрійські гранати.

1917 рік

З віядукту чи з великого тунелю наші сотні час до часу відходили на відпочинок до місцевостей, як Слівно, Віжовле, Саматорка і Пропроть, що вже були поза ворожим вогнем. Тут всюди мешкали словінці.

Здивувало мене одного разу, що в полковому наказі говорилося, що зміну батальйону має перевести сотн. Сильвестер Заліпський, як комендант батальйону. Та Силько собі порадив з тим легко. Телефонув він мені, і просить вибрати з двох компаній вояків і підстаршин, які є вже довше на фронті і добре знають терен, щоб вони завели відомими їм стежками сотні на першу позицію. Такі змі-

ни робили наші вояки і ми не мали непотрібних втрат. Навіть і я, як хорунжий, переведив цілий батальйон на позицію.

Була ясна місячна ніч і цілий наш батальйон підійшов до місцевости Сан Джіовані, де вже був обстріл. Я трішки побоювався за сотні, щоб італійці нас не помітили, але до мене підходить Заліпський і каже: «Не смішися, веди дві компанії понад самим морем, а дві я заведу тобі поза залізничний насип. Зміну ми перепровадили без жертв і ще вночі ми повідомили команду полку. Наші вояки говорили не раз, що «Таліян стріляє не на «коти», а на людей», — та це була гірка правда. За посідання отих горбів «котів» щедро лилася кров. Але була одна «кота» число I, де на її верх не впала ані одна граната. Це був малий вершок зразу коло Адриятицького моря і цілий час тут хлюпало море. Італійці ще далі мали на морі свою висунену позицію на довгому насипі в море і там мали свої скоростріли. Тут, в заливі Розеґа, ніхто нікого не хотів зачіпати. З італійського боку могла Соча (Ізонца) вливалася в море, а її води змивали українську кров не лише з нашого 80-го полку, бо тут стояли і львівський 30 п. п., бережанський 55 п. п., 24 п. п. коломийський, 15 п. п. тернопільський, 95 п. п. чортківський, 41 п. п. буковинський (все це пригадую зараз з пам'яті, може і помилюся в чомусь, бо не маю під рукою жодних матеріалів). В місцевості Брестовіца була газова камера і кожний вояк випробовував свою газову маску. Там стрінув я з 24 п. п. мого шкільного товариша хор. Попеля (розстріляний в Одесі). Розповідав, що їх полк, який займав позиції на Карсті, мав тяжкі жертви. Тяжкі жертви мали і інші галицькі полки, але італійці мали жертви в два або і в три рази більше, бо вони хотіли за всяку ціну зайняти Трієст і їх командування не шкодувало своїх вояків.

Моя служба на «коти число I» була спокійна і я не мав багато праці. Використовував вільний час на читання книжок чи виспівував собі мелодії з модерної тоді оперетки «Королева чардашу».

«Зробімо так, як ластівка, збудуймо гніздо.

Будеш милий і зичливий, полюблю понад все.

Будеш злий, як яструб, то ластівка втече

І полетить на південь і кине тебе раз на все...!»

Недалеко мене були дві каверни, але було тут зле, мокро і багато комарів. Легко можна було захворіти на малярію, а наш пор. Макаровський захворів на малярію і помер в Любляні. Вище отих мочарів терен підіймався до залізничного шляху, аж до будки розбитої гранатами. Тут всюди тягнулися засіки, рови, траверзи і там була мокра каверна, а від тої будки терен підносився вище, аж до «коти 77». А там уже на верху тріскали гранати, але каверні вони нічого не могли зробити. Одного разу я грав у шахи з одним німцем, а італійська артилерія обстрілювала нашу каверну, якби синхронізувала до моїх тягів при грі. Була там ще одна цікава історія з одним нашим земляком, вояком Худобою. Так він називався і його роль була скромною, бо він доносив амуніцію до скорострільів. Під час сильного обстрілу його капраля убито, а італійці вже кинулися масово займати позиції. І от цей наш земляк Худоба показав, як треба стріляти скорострільом: він перехрестим вогнем зламав італійський наступ. За це, очевидна річ, він одержав «цуг'фрера» і золоту медалю. Італійці мали такі великі втрати, що вивісили хоругов червоного хреста, щоб забрати своїх убитих і поранених. Нижче «коти 77» була наша висунена позиція, а трохи даліше була «кота 85». Наш полк держав зв'язок з 30 п. п. і з ним творив IX піхотну дивізію, в штабі якої служив наш Курманович, який пізніше в УГА був генералом. Наші українські галицькі полки творили оту славу «Ізонцо армію». Але було так, що наші сини галицької волості кривавилися і віддавали своє життя за Австрію, а його батько вдома гинув, як «російський шпйон» на гилляці, а майно було знищене.

З початком березня наші позиції перебрав мадярський полк число 100, який тількищо приїхав з російського фронту. Їх батальйон минав нас якраз в Сан Джіовані, я і хор. Краль відчували, що вони цілими не зайдуть на

Євгенія Рихтицька

Наші сини пішли за Україну

Як всім відомо, цього року припадає ювілей двадцятиріччя існування Першої Української Дивізії. І я, як мати колишнього дивізійника, хочу з цієї нагоди сказати кілька слів про почування і переживання матерей яких сини першими відгукнулись на заклик нашого громадського проводу, що постановив створити власну українську збройну одиницю під назвою «Стрілецька Дивізія Галичина».

Всі ми добре пам'ятаємо обставини українського політичного і суспільного життя під німецькою окупацією двадцять років тому назад, як також відомо нам і це, що дискусії навколо питання: була Дивізія потрібна, чи ні, не завмерли ще й до сьогодні. Але якось в цих дискусіях завжди проминають нас, матерей, які в першу чергу понесли тягар життєвих наслідків цього великого рішення, бо послали своїх синів на непевну долю, у вир боїв, а опісля й самі мусіли мандрувати в невідоме.

Ми, матері і жінки, пам'ятного липня 1943 року, відпровадивши наших найдорожчих на залізничні двірці, вернулись з розбитими серцями до порожніх хат і розпачливим питанням у душі, що саме принесе нам доля завтра і що чекає наших синів та чи колись ми їх ще побачимо живими?

Щож окрилювало рішення наших дітей? Який дух? Які ідеї? Ми мали двадцять років часу, щоб знайти відповідь на ці питання і ми її знайшли у тому самому змислі, що її знайшли у наших власних серцях, коли й нас доля кинула у лавах Галицької Армії на широкі, українські степи, в телефонічній і бюровій службі, а то й як Степанівна, із зброєю в руках. Це дух любови до Рідного Краю і до свого народу, гаряче прагнення до здобуття власної держави, ідея визволення України.

В час, коли наші сини воювали за Україну, за нас всіх у лавах Дивізії чи Української Повстанської Армії, в час, коли вони падали і вмирали самотньо від ворожих куль, ми, матері, виплакували очі за тими, що згинули і молились довгими ночами за збереження решти. Та ми не нарікали і не нарікаємо. Українська мати вже понад 300 років віддає своїх синів на боротьбу з ворогами України і вона, власне вона здає собі справу з цього, що без боротьби і жертв ніякий нарід не здобуде своєї незалежності. В 1914 році наші матері також вислали своїх синів і дочок у бій за Україну і вони не мали в тих часах теж кращих обставин і їхні сини боролись також в ріжних чужих обстоєх — за цю саму справу. І тоді, як і пізніше окупаційні сили наших ніби союзників не жаліли нам знущань, та душевних як і фізичних за це тільки, що ми боролись за святі, Богом дані нам всім права на вільне і самостійне життя.

А однак ці удари долі нас не зламали і не захитали навіть у наших думках та ідеях віри в остаточну перемогу нашої великої правди. Ми знаємо, що не згасне розпалений у наших серцях вогонь єдності і любови і готовість до нових посвят, якщо цього забажає наша Україна.

Сьогодні саме час настав просити Всевишнього, щоб послав нам більше щастя і благословення для нашої майбутньої боротьби, щоб майбутні українські матері не мусіли стільки сліз пролити за своїми дітьми, як ми і щоб їхне зусилля укоронувало наші важкі змагання золотою свободою для України. Так нам Боже допоможи!

Примітка Редакції: ця статтейка була відчитана п. Є. Рихтицькою у програмі української радіовисильні в Чикаго, під орудою панства Самбірських, в місяці грудні, 1963 року.

СПОМИНИ КОЛИШНЬОГО ПОРУЧНИКА УГА

позиції, бо їх старшини і вояки ішли собі спокійно гостинцем просто на позиції. Їх скоро замітили італійці і справили їм таку ласно, що вони довго пам'ятали.

В березні наш полк перебрав позиції наліво від розбитого містечка Константиновці, а я службу відбував у селі Сельо. Позиції тут не були добрі, погані були каверні і криївки. Я тут одержав підвищення до лейтенанта, а з тим більше відповідальностей. Моїм комендантом був оберлейтенант Черні, а я часто мусів ходити на артилерійський обсерваційний пункт. Я тої служби не любив, бо треба було бути цілий час під обстрілом і зголошувати телефонічно про кожний італійський обстріл. Недалеко наших позицій був збитий наш літак і то якраз між позиціями, а тоді ще легуни не мали парашутів і гинули разом з літаком. Літак упав ближче італійських позицій, італійці його вночі прибрали. На зміну ми ходили поза місцевість Сельо, яке було жахливо розбите. Тут був сильний ворожий обстріл і просто треба було перебігати махом ту місцевість. На більшій відпочинки йшли ми до Горняська або до Церовля. З початком квітня ми мали довший відпочинок в селі Саматорка і тут перебував наш цілий полк. У тому селі була Служба Вожа (призабув я сові прізвисьце нашого духовника). З Саматорки було дуже близько до Трієсту. Звідки можна було скочити до міста, там викупатися чи піти до театру. Для наших фронтних старшин був зарезервований великий готель «Ексцельзіор».

Віденські газети багато вже писали про революцію в Росії, про наш славний волинський полк, який відмовив послух цареві у Петербурзі. Вибухає Україна, після 250-літнього поневолення. Ми всі переживали ті події і ними жили, ми всі раділи, що наші брати над Дніпром повставали і ми вірили, що і ми одного дня також відіграємо роллю у визволенні нашої батьківщини. Писав мій Юстинці про успіхи українців, що вже мають державу, що нас є 40-мільйонів, писав теж, що я одержав підвищення.

29. 3. 1917, як ми були поза фронтовою лінією, у старшинській харчівні була розмова, про наш кривавий бій на Ославі тому якраз рік. виявилось, що багатьох уже немає, а мені говорить Черні, що я вже є довго на фронті і мушу одержати перенесення до кадри. Я подав прозьбу до команди полку, у тій справі, бо я мав добру марку і мав велику надію, що мене перенесуть до кадри.

З початком травня наш полк купався в місцевості Сістянія. Море дуже плитке і майже можна було іти півкілометра і не замочитися. Під час купелі заалармовано наш полк і ми форсовним маршем вирушили на північ. На цілому фронті італійці «казилися», обстрілюючи нас всією артилерією. За ніч ми зробили 50 км. і вже були під самою Горицією. Перед самою позицією ми одержали відпочинок і вже мали займати позицію, як прийшов новий наказ, щоб поверталися назад, бо у наші старі позиції на Монфальконе вдерлися італійці, яких впустили мадяри. виявилось, що італійці, маскуючи свій наступ на Монфальконе, спеціально обстрілювали наші позиції на півночі, а зробили пролом на півдні. Околиці з селами Слівно, Церовле, Віжовле, Мавгініє, Прапроть були під італійським артилерійським обстрілом, а літаки обстрілювали транспорти по дорогах. Наша зенітна артилерія збивала їх літаки. В протинаступ за здобуття гори Гермади вирушили наші два батальйони. Мій батальйон був в резерві в так званій «кава романе», великій печері, що знаходилася недалеко станції Набрєзіна, до якої доходили наші потяги. На горі клекотіло від гарматних вибухів і були вістки, що італійці вже здобули всі наші старі позиції.

У великій, як церква, печері повідомлено мене полковим наказом, що я одержав старшинську відзнаку з медами, так звану «сігнум лядіс» і що мене перенесено до компанії оберлейтенанта (прізвисьце його призабув) на «цугсфірера». З тої печери я написав листа Юстинці.

(Далі буде)

К. Д.

Революція у військовій справі

Бурхливий розвиток сучасної науки, зокрема у таких ділянках як хемія, радіо, електротехніка, ядерна фізика, електроніка, уможливив найпереводішим індустрічним технічно-розвиненим державам Заходу здійснити справжню революцію у військовій справі.

Адже відомо, що озброєння, тактика, стратегія, технізація і моторизація збройних сил, організація армії, її об'єктивний склад залежать насамперед від рівня науки і техніки, від модерного розвитку виробничих сил кожної країни, від політичних і суспільно-економічних факторів.

Історичний досвід вказує, що закономірність збройної боротьби змінюється не тільки від того, який суспільно-політичний лад прийшов на зміну існуючому чи заступив його, але вона (закономірність) може змінюватися і під час сталого існування одного і того ж суспільно-політичного устрою. Що це дійсно так, вкажемо на такий приклад московсько-більшевицька пропаганда щодня репетує на цілий світ, як також запаморочує і підсовєтським народам розум, ніби лише успіхи соціалістичного виробництва, совєтської науки і техніки дозволили здійснити революцію в большевицьких збройних силах, і взагалі, у військовій справі. Отже, з цього виходить, що лише одинокий т. зв. «соціалістичний табір» здійснив у себе військову революцію, а в т. зв. «капіталістичному таборі» жодної військової революції не відбулося, і в цій ділянці він жодних успіхів не має. Але ж кожний з нас знає, наприклад, що перші ракетні стрільня, які урухомлювалися реактивною силою, були винайдені і застосовані за часів другої світової війни Німеччиною. Большевицька Москва до цього не додумалася, хоч ніби й мала «успіхи в соціалістичному виробництві». Щоправда московські науковці створили реактивну зброю, т. зв. «катюшу», але принцип її дії був побудований на принципі німецького «фауста» — протитанкової зброї (реактивний поштовх газів). Москалі твердять, ніби большевицькі науковці ще в 1939 році розщепили атом і працювали над проблемами атомової бомби. Можливо? Але які вони мали успіхи в тій ділянці? Жодних! Німецькі науковці також гарячково працювали в галузі атомової зброї, просунулися вже так далеко до переду, що коли б не цілковита блокада альянтами німецької держави під час другої світової війни, то невідомо ще як закінчилася б війна. Німцям бракувало для атомової бомби «тяжкої» води. Відомо також, і це стверджують на сторінках московського військово-історичного журналу большевицькі генерали, що під час окупації Німеччини як большевики, так і альянти поспішали захопити під своє панування ті німецькі терени, на яких були розташовані атомово-дослідні установи, лабораторії, інститути. Чому? Та тільки тому, аби використати німецький досвід в ділянці створення атомової зброї для себе. Отже і в цій галузі москалі пленталися далеко ззаду, хоч «соціалістична система» в ССРСР ніби й мала «успіхи радянської науки і техніки».

Першими винайшли і застосували атомову бомбу американці (на Японію) в 1945 році. І це відомо кожному школяреві! Американці винайшли атомову бомбу самостійно, без німецької допомоги, а московсько-більшевицькі науковці створили власну атомову бомбу декілька років пізніше за американців, та й то за «допомогою» американців, інакше кажучи — московських шпигунів.

Наведені тут приклади цілковито заперечують московсько-більшевицьку брехню, ніби лише одинокі «марксистсько-ленінське вчення ствердило, що розвиток військової справи залежить від суспільно-економічного устрою».

За часів раннього феодалізму збройну боротьбу між країнами здійснювало переважно лицарство, що вело бій холодною зброєю, хоч і в ті часи застосовувалася самоїрідна (примітивна) вогнепальна зброя. Наприклад, римляни кидали на ворога палаючі кулі катапульками, бойові загони українських князів вистрілювали на ворожі сили

палаючі стріли, смолоскипи, гарячу смолу тощо. Це вже була вогнепальна зброя, хоч і примітивна. Лише дикі москвини (на півночі) та тевтонські лицарі билися на мечях та ножах аж поки не навчилися військової справи з тодішньою «вогнепальною» зброєю від українців.

Незрівняно вищим був рівень воєнного мистецтва наприкінці 19, а початку 20 століття в усіх технічно розвинених країнах на Заході. Армії озброюються досить таки удосконаленою зброєю: крісами, гарматами, кулеметами, мінометами, гранатами, пістолями, мінами, нарешті танками, автами. Це на Заході, а в Росії — ССРСР під час громадянської війни панувала примітивна кулеметна тачанка, хоч, як пише московсько-більшевицька пропаганда, «жовтнева революція в Росії (1917 р.) розв'язала виробничі сили країни і семикілометровими кроками посунула їх вперед».

Очевидно, московсько-більшевицькі імперіялісти, читаючи цю статтю, скажуть: але ж ми, хоч і на кулеметних тачанках, та все ж таки розтроцили за часів громадянської війни інтервентів, і в Росії запанувала соціалістична система. Як, якими силами та підступно-провокативними методами розгромили, тут цю справу розглядати не будемо. Але факт залишається фактом, що московсько-більшевицький імперіялізм, названий москалем шовіністом-людожером Леніном соціалізмом, перебуває стало, ось вже 47 рік у протиріччя до вільного західного світу. Бо головною метою червоного колоніялізму — це загарбати під своє панування і поневолити цілий світ.

Прагнучи розв'язати це протиріччя силою, московсько-комуністична реакція, очолена бандитською Москвою, прямує шляхом до постійного загострення міжнародної напруженості, шукає виходу зі своїх внутрішніх криз у війні.

Зрозуміло, що за таких обставин вільний Захід змушений пильно дбати про зміцнення та посилення своєї обороноздатності, тим більше, що Москва, приховуючись за облудливим гаслом «мир на цілому світі», щодня провокує Захід до війни, використовуючи власні провокації для того, аби розбудовувати, зміцнювати і завжди тримати на бойовому поготівлі червоний інструмент загарбництва — советські збройні сили.

«Бажасш миру, готуйся до війни!» — під таким гаслом розбудовувала Москва червону армію протягом 23-х років перед совєтсько-німецькою війною (1918-1941 рр.). А тепер, коли західний світ, аби стримувати червону агресію, розбудовує власні збройні сили, Москва звинувачує його в агресивних намірах, і обов'язково (чомусь?) проти «соціалістичного табору», а саме вихваляється здійсненням сучасної технічної та організаційної революції у червоних збройних силах.

Післявоєнний час характеризується дальшим бурхливим розвитком продуктивних сил у світовому виробництві, а це в свою чергу дуже прискорює науковий та технічний прогрес в усіх ділянках сучасного життя. Особливо великих успіхів досягла математика і фізика, досліджуючи закономірності атомного ядра. Швидко прогресують такі науки як електроніка, автоматика, кібернетика. Своїм розвитком і досягненнями вони не тільки вплинули на військову справу, але й уможливили створити жахливо нищівну зброю, якої світ взагалі не очікував.

Про силу ядерної зброї можна судити хоча б з того, що вибух тільки однієї сучасної ядерної бомби потужністю кілька десятків мегатонн переважає руйнівну силу всіх бойових засобів, застосованих в усіх війнах минулого. Вже на початку 1960 року світові запаси ядерної зброї дорівнювали 250 мільярдам тонн тринітратоуолу. А для цілковитого знищення такої великої країни, як, наприклад, ССРСР, або країн, рівних йому по території, досить лише 5-8% таких запасів (12,5-20 мільярдів тонн тринітратоуолу).

Але дія цієї могутньої ядерної зброї була б обмеженою, а навіть і маловартісною, коли б не існувало відповідних засобів, що транспортували б її до цілі. Таким транспортним засобом є ракети, а передусім ракети стратегічного призначення. Згодом науковці створили глобальні ракети, які здатні поцілити в будь-яке місце на земній кулі.

Таким чином, головним військово-технічним складником сучасної революції у військовій справі є ядерно-ракетна зброя. Однак на розвиток військової справи та на способи ведення збройної боротьби величезний вплив мають також атомова енергетика, радіо електроніка, реактивна техніка тощо. Це в свою чергу впливає на якість організації збройних сил, на вишукування нових форм бойових дій.

Відомо, що збройні сили кожної держави, а зокрема великих світових потуг увесь час удосконалюються і перебувають у постійному розвитку. Кожний уряд, вирішуючи справи розбудови та організації військ, завжди враховує як соціально-політичні, так військово-технічні зміни, що їх викликають нові засоби збройної боротьби. В зв'язку з цим змінюються погляди на використання різномірних збройних сил — наземної армії, флоту, летунства, розробляється сучасна воєнна доктрина.

Розвиток важкої промисловості, видатні наукові і технічні досягнення дозволили протягом короткого часу створити могутню базу для виробництва зброї і військової техніки. Важливу роль відіграють в цій ділянці розвиток спеціальної металургії, точного приладобудування, засобів автоматизації, хемії, металокераміки, інших технічних галузей.

Сьогодні такі держави як США, Англія, СРСР, збройні сили НАТО та Варшавського блоку володіють міжконтинентальними, глобальними, зенітними ракетами, антиракетами, оперативними і тактичними ракетами для наземних військ, летунства, військово-морської флоту. Сучасна збройна індустрія настільки зросла за останні роки, що збройні сили світових потуг повністю забезпечені ракетами та ядерною зброєю різних типів і призначень.

Революція у військовій справі охопила не лише підставову базу війни, види збройних сил і роди військ, але й способи та форми ведення війни. Нові завдання збройних сил вимагали і перегляду організаційної структури армій. Основу бойової могутності збройних сил становлять тепер ракетні війська стратегічного призначення.

Глибоких змін протягом останніх років зазнали й інші види збройних сил. Ракетно-ядерна зброя, якою вони тепер оснащені, належить до вирішальних засобів ведення бойових дій.

Як відомо, за часів другої світової війни головним засобом вогневого впливу на ворога були летунство, артилерія і міномети, але вони мали стрільна невеликої руйнівної сили. Головною метою бойовиць було розторощення збройних сил ворога на фронтах та захоплення території, на якій перебував ворог. Увесь тягар боїв лежав на наземних військах, які постійно перебували у безпосередньому зіткненні з ворогом. Бойові дії наземних військ підтримували летунство та флот. Застосовувалися й удари стратегічного летунства на глибокі тили ворога, але перемога вирішувалася на фронтах.

Тепер, коли б московсько-більшевицькі імперіялістичні сили розв'язали третю світову війну, то вона почнеться насамперед у глибоких тилах воюючих країн. Перших ударів зазнають великі адміністративно-політичні та промислові центри держави, стратегічні райони, військові бази, бо кожна воююча держава диспонуватиме під час третьої світової війни ракетами далекого бою (на тисячі кілометрів).

В минулих війнах стратегічний наступ здійснювали тільки наземні війська (піхота, танки, артилерія) але в наступній війні величезну вагу відіграватимуть стратегічні ракетні війська, а на сухопутних театрах війни відбуватимуться швидкоманевруючі наступальні та оборонні бойові дії наземних військ, де головну роль виконуватимуть ракетні з'єднання і підрозділи, механізовані та бронетанкові

війська. Театром сучасних бойових дій буде вся територія воюючих держав, якогось, навіть умовного, розмежування «фронт» і «тил» (запілля) не існуватиме. Війна набере міжконтинентального характеру, буде надзвичайно жорстокою, нищівною, охопить собою цілу земну кулю. Потужні ракетно-ядерні удари будуть здійснені на всій території ворожої країни ще до того часу, коли будуть відмобілізовані на урухомлені в дію головні збройні сили держави.

Згідно сучасної советської воєнної доктрини, московсько-більшевицькі агресори плянують з початком війни завдати вільному Заході раптових ядерних ударів і захопити стратегічну ініціативу. Тому вільний Захід вважає, що його збройні сили повинні бути постійно приготовані до раптового нападу червоного ворога, аби негайно завдати йому таких потужних ударів, які б унеможливили дальший розвиток московсько-більшевицької агресії.

Однак перемогу в майбутній війні вирішуватиме людина-воєняк, тобто кадри збройних сил, тому революція у військовій справі заторкнула не тільки технічні засоби збройної боротьби, але пред'явила і нові вимоги до морально-бойових якостей воєняків. Як в СРСР, так і на Заході воєняки і збройна техніка розглядаються взаємозалежністю, в тісній єдності, бо складна техніка, якою вивінені сучасні збройні сили та нові способи ведення бойових дій вимагають високих морально-бойових якостей, глибокої політичної свідомості, військової майстерності, технічної освіти, витривалості, дисципліни та фізичного розвитку від кожного воєняка.

«НОВА ФОРТУНА»

КООПЕРАТИВНА СПІЛКА
В АНГЛІЇ

ВИСИЛАЄ ВСЯКОГО РОДА
ПАЧКИ ДО ВСІХ КРАЇН
СВІТУ.

ПОРУЧАЄМО ДЕШЕВІ ПАЧКИ
З ВЛАСНИХ ГУРТІВЕНЬ.

Адреса нашого висилкового відділу
в Лондоні:

FREGATA (MERCHANTS) LTD., 1, Heathfield Street,
off Portland Road,
London, W. 11., Great Britain.

ВІЯСНЕННЯ

Крайова Управа 1-ої УД-УНА в Німеччині подає до відома, що вона не має нічого спільного з виданням «МОНОГРАФІЇ ПРО ГЕН. ГРЕКОВА» і не провадить на ту ціль ніяких збірок.

В усіх справах зв'язаних з виданням «МОНОГРАФІЇ» проситься звертатись до п. Ф. Кордуби, який займається її виданням.

КУ Б-ва 1-ої УД-УНА в Німеччині

Ракетовий нищівник «BIDDLE»

З моряками різних націй Європи, англійський адмірал Нельсон у 1805 р. розбив коло Трафальгару флоту Наполеона. Тепер ЗДА плянують разом з моряками 6-ох країн НАТО збудувати 25 ракетових кораблів, щоб зупинити атомове озброєння през де Голя і здержати Німеччину від тіснішого союзу з ним. Весною у тій справі має бути остаточне рішення.

На американському нищівнику «Biddle» будуть на Середземному морі вишколюватися моряки країн НАТО. Залога складатиметься з 24 старшин і 354 воїків ЗДА, Англії, Німеччини, Італії, Греції і Туреччини. Вони будуть фундаментом при будові майбутньої багатобічної атомової фльоти НАТО. Про це мріяв дуже през. Кеннеді і в тій справі він писав де Голеві: «ми віримо, що мультілатеральне озброєння — це найкраща розв'язка, щоб здержати вцілости НАТО».

Ідея створення атомової фльоти вийшла від ЗДА, але перші вже німці, дали причину до її побудови. Були слухні нарікання, що німецькі вояки у НАТО, не мусять бути гірше озброєні за американців. Були побоювання зі сторони ЗДА, що Німеччина попаде під вплив през де Голя, який висовував закиди, що Європа і великі європейські держави не можуть довіряти оборону своїх країн виключно ЗДА. Німеччина могла також в майбутньому легко збудувати свою атомову зброю або разом з де Голем. Щоб відтягнути Німеччину від того пляну, ще уряд Айзенгауера в грудні 1960 р. запропонував спільну будову підводної фльоти озброєної ракетами «Поляріс». Були надії у ЗДА, що вони зможуть притягнути і до активнішої співпраці през. де Голя. Ще в тому часі ЗДА не могли знати наперед, як будуть розвиватися відносини з німцями. У травні 1961 р. Кеннеді відновив пропозицію Айзенгауера, а в грудні 1962 р. погодився з англійським прем'єр-міністром Мек Міляном у Насау на будову кораблів озброєних ракетами «Поляріс». До того мультілатерального озброєння мала також приступити і Німеччина. Якраз того часу німці були зв'язані тісними вузлами співпраці з де Голем.

У Німеччині плян ЗДА викликав недовір'я — чому Америка дає Європі кораблі, а сама має під своєю командою атомові ракети «Поляріс». Вкінці уряд Німеччини погодився на плян ЗДА.

У 1962 р. в ЗДА збудовано ракетовий нищівник «Biddle», який належить до наймодерніших кораблів фльоти ЗДА. Деякі дані про нього: швидкість — 39 кнотів на годину, озброєний ракетами «ТАРТАР», ракетовими торпедами проти підводних човнів і 2 гармати. В Норфольк (ЗДА) майбутні моряки НАТО зараз відбувають ґрунтовний вишкіл, а всі моряки 6-ох країн вишколюватимуться у різних ділянках. Плаватиме під американським прапором, комендантом буде американець, а розговорною мовою — англійська. Належатиме до 6-ої фльоти, яка зараз стаціонує на Середземному морі, а головним постом для фльоти передбачається острів Мальта. Якщо цей експеримент дасть позитивні висліди, тоді збудують протягом 10-ох років 25 кораблів. Чи до того дійде, важко сказати сьогодні, бо проти побудови такої фльоти є морські фахівці, які твердять, що взагалі не потрібно такої фльоти, бо її може легко заступити атомова зброя, яка є зараз в Європі.

Побудова ракетових кораблів і озброєння їх атомовими ракетами «Поляріс», а до того ще й вишкіл у тій ділянці інших країн, що належать до НАТО, викликає в СССР велику нервозність і страх. Москва порушує всі можливі і неможливі дипломатичні засоби, щоб спаралізувати той плян. У Женеві, під час розброєних розмов, СССР і їх сателіти виступають найбільше, щоб ЗДА не дали Німеччині атомову зброю, перед якою москалі мають панічний страх.

Німеччина вважає, що побудова такої фльоти є дуже потрібною, бо це більше зв'яже ЗДА з Європою. Не треба також забувати, що за вистріл кожної атомової ракети

відповідає президент ЗДА. Більшість країн НАТО дуже критичні в справі будови такої фльоти, бо вважають, що вона не принесе ніякої користі для Європи. Між ними відбуваються дискусії або ставляться до ЗДА великі вимоги, велику роль відіграє і те, що країни, які приступили до побудови тої фльоти мусяли б її також фінансувати, а це якраз і те, чого вони не хочуть.

Рахують, що Німеччина мусяла б кожного року платити приблизно 2 мільярди марок. Однак уряд Німеччини дивиться на побудову тої фльоти оптимістично, але, як це все буде виглядати на дійсності, покаже майбутнє.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНСПЕКТОР БУНДЕСВЕРИ ГЕНЕРАЛ-ЛЕЙТНАНТ ТРЕТНЕР

1. 1. 1964 ген. Гайнц Третнер перейняв свої обов'язки, як генеральний інспектор Бундесвері, після відходу на пенсію ген. Ферча. Він не належить до творців Бундесвері. До війська він вступив у листопаді 1956 р., після закінчення своїх студій у боннському університеті. Три роки він був шефом логістики у головній квартирі НАТО, а пізніше командиром 1-го корпусу в Мюнстері.

Народився 19. 11. 1907 р. у Мінден в сім'ї професійного старшини. Після матури вступає до Райхсвері, де служить у 18 кавалерійському полку в Вад-Канштадті. Перейшов різноманітний вишкіл, від кавалерійського до летунського. В 1938 році він старшина генерального штабу при 7-ій летунській дивізії. Бере участь у парашутних частинах 1940 р. в Голляндії, а пізніше на Креті. Там одержує за відвагу лицарський хрест. Бере також участь у різних летунських частинах на східному фронті. В червні 1944 р., як 37-літній командує парашутною дивізією, і з нею бере участь у тяжких боях в Італії. За відвагу одержує знову лицарський хрест з дубовим листком.

Від липня 1948 р. працює у відділах Харітасу (Кельн), а в 1949 р., як купецький урядник, у великій склянній фірмі. Пізніше розпочав студії на боннському університеті і закінчує їх з дипломом дипломованого фольксверта. Такий в коротких рисах життєпис професійного старшини, який перейшов війну, капітуляцію, а після війни не заломився думово.

Він належить до партії християнських демократів, є великим прихильником конвенційного і атомового озброєння Бундесвері, яке уможливило б оборонятися перед ворогом. Чи він погоджується з американськими поглядами стратегії в Європі — це покаже майбутнє. В кожному разі Бундесвера одержала чоловіка, який відзначається динамічним характером і відвагою.

СВ.

СССР

На підставі німецьких джерел, советські нищівники можуть з Східного і Північного морів обстрілювати великі простори Європи. Ці нищівники належать до класи «Кинда», водопотужности 5000 тонн. На переді нищівника є 4 цівкова вистрільна установка для вистрілу накермовуючих ракет, які можуть пролетіти від 500 до 1000 км. Озброєна також накермовуючими ракетами «земля-повітря» для побороювання ворожих літаків. Ззаді нищівника є подвійні гармати 85 мм. калібр. Захід ще не має кораблів, які могли б вистрілювати ракети на далеку віддал. Морські західні фахівці є тої думки, що ті всі ракети мусять заступити літаконосці, яких СССР не має, зате має два роди швидких човнів, які озброєні ракетами.

АВСТРІЯ

ЗДА призначили Австрії кредит у висоті 16 мільйонів марок на 10 років, на закуп більшого числа американських панцерів «М-60». Будуть також доставлені для панцерів радіостанції. Новими панцерами будуть озброєні: панцерна школа і 9 панцерно-гренадирських бригад.

С. Стародуб

Станиславів під час 2-гої світової війни

(3 листів до редакції)

Прочитавши статтю п. н. «Бити Москву її зброєю» у «Вістях», число 111 мені пригадалася одна подія з перед 24-ох років, якої я був свідком. Про московські злочини, а головню її армії в країнах, куди вона прийшла, можна писати грубесні томи й творити кінофільми з невичерпаною тематикою. На такі звірства не були здібні й орди Джінгісхана чи інші варвари. Мабуть є у світі свого рода «мафія», якій залежить на тому, щоб про московські злочини мовчати.

Памятної ночі, з 16 на 17 вересня 1939 р. я не ночував вдома у селі Угорники 3 км. від Станиславова, де я мешкав, а ночував у місті при Галицькій вулиці, де я працював. 17 вересня, десь коло години 5-ї ранку, розбудив усіх мешканців будинку вже відомий гук сирен, що звіщали летунську тривогу. Я не пішов до схоронища, але з цікавості вийшов на вулицю подивитися на літаки. Напроти нашого будинку задержалися небожитки якоїсь польської військової частини. Деякі з вояків були ранені з поперецьязуваними головами, чи руками. Замість їдунок при пасах у них теліпалися «полив'яні» емальювані горнятка та ринки різного рода. Вони намагалися укріпитися під молодими липами, що росли при хіднику. На дворі була чудова погода, яка буває вчасною осінню на Україні. Зі сходу появилися літаки, яких було видно дуже докладно, — їх було 20 штук. Вони відрізнялися своєю величиною від німецьких, а на крилах мали, червоної зірки. Деякі польські вояки в своїй наївності висловлювалися, що це мовляв совети йдуть нам на поміч. По кількох хвилинах почалися вибухи і треба було таки втікати до сховища. Через хвилину почувся сильний вибух у сусідстві, будинок не пошкоджено, бо він був новий, але погасло електричне світло і поспівався тинк. По кількох хвилинах відкликано тривогу і тоді виявилось, що бомба впала в городі, недалеко від будинку. Там я і знайшов великий відламок, який ще був гарячий. Це советські літаки бомбили Станиславів. Так большевики почали «визволення» своїх «єдинокровних братів». Напевно ці «сталінські соколи» бомбили й інші наші галицькі міста. На північному передмісті міста на Гірці, бомба розкидала стайню та вбила жінку, яка в той час доїла корову. Бомби були малога калібру й великої шкоди від цього бомбардування не було, але з правного боку, це бомбардування ніяк не можна було виправдати. Совети були підписали пакт ненападу з Польщею на 10 років, а вже в той час поляки були цілковито розбиті німцями і для чого тоді бомбити «єдинокровних братів», які, нібито, «очікували» советського визволення? За два тижні польсько-советської війни, німці також робили налети на місто, але бомбили 2 залізничні мости на сході і на заході і летовище на півдні, але самого центру міста, де були великі залізничні верстати і, де при советській окупації працювало до 4000 робітників не бомбили.

Правдиві «визволителі» появилися у нас щойно у вівторок перед полуднем 19. 9. Їм треба було більше, як два дні, щоб зі своєю «тьохнікою» проїхати 150 км. від Збруча до Станиславова. Не мав я охоти їх витати і зустрічати, як і всі наші українці, бо знали, що від них можна доброго очікувати. За те їх масово витали наші жиди. Після обіду, я таки пішов подивитися на цю «доблесну армію». Їхала ця армія на зужитих вже вантажних автах старої моделі Форда, але советської продукції, т. зв. «ЗИС», на швидку руку змобілізованих по колгоспах і совхозах, на боках були намальовані незграбні білі цифри-номери. Пізніше я подумався для чого їхні машини мали такі великі номери. Для того, аби голова колгоспу чи МТС, або бригадир міг контролювати, чи якийсь шофер машини часом у полі не задрімав, або чи задовго не простоює при навантаженні та розвантаженні.

Їхали ці «бойци» замурзані, майже обдерті. Тороки з

шинель висіли аж до п'ят, бо шинелі були не зарублені. На колінах штани витерті, а то і латки. На автах везли також своїх сухоробрих коней — переважно по 4 на кожній машині, яких міг легко валити вітер. Зрештою, німецька армія мала кращій вигляд під час відступу у 1944 р. Через деякий час появилася грузовик повний газет, які червоноармійці розкидали між людьми наліво і направо. Як пригадую собі, це були: «Правда», «Известия», «Комуніст» українською та «Советська Україна» московською мовами. Їхали авта і не поворотні тарахкотливі танки, знімаючи цілий час по дорозі куряву. Воякам було строго заборонено заходити до хат, щоб часом не заразитися «капіталістичною пропагандою». Тут і там на краю дороги лежали вже попсовані советські машини, з яких обовязково забирали мотори і колеса.

За час 2-денної відсутності влади у місті були пограбовані тільки польські державні склепи, а приватних ніхто не грабував. Коли за кілька днів кушці повідчиняли свої крамниці, советські вояки почали викупувати все, що тільки там було. Були випадки, що советські вояки купували фунтовими пакетами дріжджі, важаючи, що це є халва.

При кінці 1939 року я пішов працювати до колишнього спольщеного українця Лева Данькевича, який мав свою друкарню. НКВД друкарню skonфіскувало і там червоноармійці набирали на лінотипах якусь советську газету. Вони були брудні, неохайні, увесь час чухалися і матюкалися. По деякому часі я від них одержав «коросту», від якої також заразилися і діти моєї стриянки. Згадаю про дійсний випадок, який я бачив в місті літом 1940 року. Був похорон військового старшини і дитини, які отроїлися газом. Виявилось, що небіжчик був капітаном протилетунської артилерії. Але найцікавіше було те, що за одиноком чоловіком, який ішов за домовиною, це був брат небіжчика, який дійсно був колгоспником. Але советські організатори похорону призабули за його брата, щоб його хоч відповідно убрати, випозичити з «воєнторгу» краще убрання. Бо соромно було дивитися на обдертого колгоспника.

Перший прихід большевиків в 1939 не був позначений великими злочинами; вони пізніше почали спеціально вести акцію проти свідомих українців. Звірства почалися з їх відходом у липні 1941 р. Йдучи вулицями міста впало мені в очі, що до будинку, де за Польщі був воевідський уряд монополів, люди безнастанно входили і виходили. Я подався також з людьми туди. Останнього часу там містилося бюро большевицького команданта «города Станіслава». У кімнатах були поламані крісла, бюрка, маса порожних пляшок з-під різних напоїв і трупи трьох на півроздягнених червоноармійців, з попаленими електрикою п'ятами. Це були наші молоді українські хлопці. У місцевій в'язниці, у камерах було маса змасакрованих трупів а серед них і німецькі летуни з позабаваними великими цвяхами в голови. На дворі тюрми земля рухалася, ніби на дріжджах, бо під тонкою верствою землі і вапна лежали сотки жертв, яких москалі вже не мали часу вивести поза тюрму. Одної неділі при великому здвизі народу похоронено жертви на місцевому кладбищі у братській могилі, поставивши їм великий хрест з колючого дроту.

РОЗШУК

Пошукується **Володимира Небелюка** народженого 9. 5. 1921 р. у Делятині. Він був одним з перших добровольців і перебував у Гайделягрі, а пізніше в Нойгамері. Брав участь у бою під Бродами. Правдоподібно був у 30-му полку. Відомість проситься слати на адресу батька, або до «Вістей»:

Mr. Iwan Nebeluk, 40 Silver Hill, Toronto, Ont., Canada.

Пилип Дубик

Відповідь московським пателізам

На сторінках журналу «Вітчизна», ч. 1, за січень 1964 рік (літературно-художній та громадсько-політичний місячник спілки письменників на Україні, «на українском языкє») Олексій Полторацький вмістив так би мовити, рецензію на книжку «Націоналістичні скорпіони», яку написав «а ля» публіцист, канадський комуніст українського походження Марко Терлиця. Книжку редагував відомий українській еміграції та українцям на Рідних землях, московський запроданець Юрій Смолич. Вийшла книжка у Києві 1963 року у видавництві «Радянський письменник».

Юрій Смолич, як відомо, довгі роки належав до складу московсько-большевицького комітету «За возвращеніє на родину», в якому виконував ролі відпоручника КГБ-шпигуна, агента, сексота. Тож не дивне те, що він редагував згадану книжку Марка Терлиці, бо «свій свого познаша». Терлиця, напевно, виконував (або й тепер виконує) у Канаді серед української еміграції доручення «Комітета за возвращеніє на родину», таємні завдання КГБ, накази ЦК КПСС, прикидаючись «паном-товаришем», «смирненою овечкою», «другом-приятелем» з отруйним ножом за халлявою і злою гадиною за пазухою.

Що це дійсно відповідає правді, стверджує сам О. Полторацький у т. зв. своїй рецензії. Він пише, що книжка М. Терлиці «Націоналістичні скорпіони» — фактографічна розвідка, складена на підставі *дбайливого вивчення* націоналістичної преси. (Всюди підкреслення автора цієї статті — П. Дубик). Отже, «дбайливого вивчення», — інакше кажучи, дбайливим шпигунством і сексотством!

Але «дбайливе вивчення» Терлицею української еміграції не обмежувалося лише вивченням націоналістичної преси. Зі стверджень О. Полторацького виходить, що Терлиця отруйною гадюкою-коброю повзав у таборах ДП-і, виношував, підслухував, записував, прибріхував і наклепував на українську еміграцію, звітуючи перед своїми емведівсько-кагебівськими зверхниками у Москві. «В таборах для переміщених осіб, — пише М. Терлиця, — мельниківці били бандерівців. Доносили на них військовий адміністрації. Бандерівці били мельниківців, урдепівців, унрадівців — також доносили на них на владі імунцим. Були вбивства. Безслідно пропадали люди. Лютувала бандерівська «служба безпеки»...» Як бачимо з цього, хворобливі мариння Терлиці зачерпнуті зі смердючої московсько-большевицької смітнякової ями, до якої «старшобратерська» кацапська нація зливає найбрудніші помії виробництва хрущовсько-шелепінсько-сємічасниківського кодла, аби потім виливати ті помії на українську еміграцію, зокрема на український національно-визвольний рух, на українських революціонерів-націоналістів.

Але чого ж іншого можна чекати, як не наклепів, блюзнірства, гадючого сичання, мерзотства і підлості від московських колонізаторів України, — большевицьких скритовбивців? Вони міряють усіх на свій аршин, на кацапську мірку. Адже цілому світові відомо, що сталінське кодло вистрілювало, вбивало і закатовувало на смерть найбільших партійних функціонерів вірних «ленінсько-сталінських соратників». А тому, що жадова крови стукала в скажені голови московсько-кагебівських псів типу Хрущова, Єжова, Сталіна, Ягоди, Берії, Ворошилова, Малєнкова, Кагановича, Молотова і «прочая», то вони влаштували масову різанину поневоленних в СРСР неросійських народів. Згодом, після смерті «батька народів», коли Хрущов висунув себе на його місце, то він зарізав (застрілив чи задушив — один чорт!) Берію, розправився з своїми особистими ворогами — кагановичами, молотовими тощо і далі продовжував сталінський масовий терор над поневоленими в СРСР неросійськими народами. Лише з України протягом 1954-1956 рр. Хрущов запроторив біля 140 тисяч української молоді на цілину та до Сибіру, не згадуючи вже про арешти, які відбуваються на Україні за сучас-

ного царювання Хрущова-Подгорного-Шелеста. Ось тому таким смердючим шакалам, як Полторацький, Терлиця, Смолич, Йосип Цьох і здається, що в таборах «ДП-і» обов'язково повинна була б шаліти різанина. Бо ж як це так без різанини, коли вона є притаманною рисою «великого російського народу», його рідної компартії та всіх пателізів-вислужників. Пошехонські главковерхи, снохачі, ванькі-розбійники та їхні агенти типу «тьорліци» (терлиці та ще й марка, бо ж дурний, як марко на базарі), крім убивства, різанини, отруйства, ціянкалієвої пістолі, іншого життя не знають, тому їм і під час сну ввижаються бійки, масакри, розстріли. Чим горщик накипів, тим і смердить!

Ми не дивуємося, що книжку комуніста Терлиці редагував Ю. Смолич. (Про це згадує Йосип Цьох на сторінках журналу «Жовтень», ч. 1, 1964 р., видавництво Львів, в статті «Правда про націоналістичних скорпіонів»). Не дивуємося тому, бо у Смолича, як кажуть, також «рильце в пушку». Він (Смолич) за юнацьких років також належав до «контрреволюційної петлюрівщини», «буржуазних націоналістів». Москва цього йому не забуває і не забуде, бо така вже кацапсько-пошехонська вдача. Навіть сьогодні, коли від закінчення гітлерівсько-московської війни минуло 19 років, московське КГБ, його відпоручники на Україні, ЦК московської компартії «союзних республік» перевіряють кожну українську людину, яка вільно або невільно перебувала під німецькою окупацією, не згадуючи вже про т. зв. «буржуазних» націоналістів-українців. Ось тому Ю. Смолич так ретельно й вислужується перед пошехонцями, бо ж... а може «старший брат» пригадає йому «контрреволюційну петлюрівщину», а разом прише до неї і провал праці комітету «За возвращеніє на родину».

Так отож. «Півтора року тому, — пише О. Полторацький в своїй «аля-рецензії», — мені довелося проїжджати вулицями канадського міста Вінніпега... За рогом однієї із стріт нашу машину перепиняє полісмен на мотоциклі, наказуючи проминути провулок, яким збиралися їхати. В чому річ? Ми зазираємо за його спину й починаємо *ошелешено кліпати очима*. Таку несподіванку побачити на сучасних вулицях хіба в час кінозйомки. У провулочку стоїть стара церква, а на майданчику перед нею походжають, овиваючись хустками від вологої канадської спеки, кількадесят гоголівських персонажів: Іван Федороович Шпонька та його тігонька Іван Іванович з Іваном Никифоровичем, Пульхерія Іванівна з Афанасієм Івановичем, Степан Іванович Попопуз з тією самою Агафією Феодосіївною, що відкусила вухо в засідателя. Ви встигайте придивитися до цього пішогодного анахронізу й переконаєтеся, що то не кінозйомка і не інсценізація: на чоловіках поверх вишитих сорочок сучасні піджаки з терилєну, а на дамах нейлонові кофтинки. Що за чудасія, мослапане? І вам пояснюють: закінчилася служба божа в церкві отців-василіян, і після відправи парафіяни вийшли на недільний шпацер... Перед вами походжають не гоголівські персонажі, а, прошу пана, еліта української нації в екзилі (в еміграції), різні партаймани зі своїми предсідниками»...

Отож бо воно і є, пане-товаришу Полторацький. Якщо ви не брешете, і полісмен дійсно наказав вам проминути провулок, яким збиралися їхати, то він (полісмен) мав рацію. Бо Москва посилає за кордон таку величезну кількість своїх шпигунів та розвідників з ціянкалієвими пістолями в кишнях (типу Сташинського, хрущовсько-шелепінського відпоручника, що замордував Провідника ОУН сл. пам. С. Вандеру), що вони гнилими хробаками західного світу, а зокрема в Канаді, ЗДА та Західній Німеччині. Якого лисого чорта ви, пане Полторацький їздили до Канади? Очевидно, аби потиснути брудну, вонючу руку Терлиці та усім «канадсько-українським прогресистам», тобто комуністам; аби проінструкувати їх якими шляхами і методами здійснювати заколоти в середови-

щі канадійського населення проти уряду держави; як маскуватися під плащиком «культурних прогресивних товариств», щоб вести комуністичну розкладницьку роботу на користь Москви. А одноразово з тим здобувати адреси мешкань т. зв. «буржуазних» націоналістів-українців, довідуватися про них, як вони живуть, чим дихають, що роблять, аби звітувати пошехонцям-зверхникам, що сидять у Москві. А вам за це, за вашу вірну псячу службу, пошехонські главковерхи на ляцкан піджака орден-бляшку начеплять, люксусове мешкання на Хрищатику у Києві та й гонорарчик немалий до кишені перепаде. Очевидно, як додаток до постійної платні, яку ви одержуєте за свою підлу агентурську роботу від КГБ. Може будете заперечувати? Але ж московсько-більшевицький агент-скритовбивця Сташинський одержав орден з рук Шелепіна за виконання кривавого завдання — за вбивства з ціянкалієвої пістолі українця-політика Л. Ребета та Провідника ОУН сл. пам. С. Вандери! Про це він офіційно заявив перед німецьким судом у Карльсруге.

Очевидно, кругленьку суму грошей одержали ви, «прошу пана» і за вашу аля-рецензію в журналі «Вітчизна» під заголовком «Скорпіони в банці». Адаже відомо, що Москва платить досить великі гонорарі за наклепи і брехню на українських націоналістів. Чим підліша й брутальніша брехня, тим більший гонорар. Панами-боярами жили свого часу неперевершені брехуни-наклепники Галан та Мельнічук. Жили, розкошували паразитами за рахунок злиденного життя українського народу, поневоленого Московщиною. Брехали, писали гидючі памфлети-наклепи, якими навіть самі себе переплюнули, лякали нісенітницями український народ, пишучи про українських націоналістів таке, що навіть божевільний розум до того не додумається, але на все буває кінець. Галана покарав найвищий суд революційної підпільної України, а Мельнічук «врізав дуба» — витягнув ноги. Отож, панове цюхи, полторацькі, смоличі, підсухи, терлиці, збанацькі, легше на поворотах!

Пану-товаришу-господіну Полторацькому «ошелешено закліпали очі», коли він побачив стару церкву у Вінніпезі, а біля неї українців у вишities українських сорочках. Московському полпентачу Полторацькому пригадалися гоголівські персонажі. Воно не дивно, бо на Україні під московсько-більшевицькою окупацією українське населення не носить національного убрання. Адаже для Москви від такого убрання «тхне буржуазним націоналізмом», а по-друге українське населення цілковито ограблене московськими червоними колонізаторами, тож воно не має змоги одягтися хоч с'як-так по-людськи.

Москві ненависне все українське. Вона лякається України, смертельно боїться української національної революції. Москва нищить все, що свідчить про колишню велич України, її могутність, світову культуру. Ось що пише про це Павло Загребельний у романі «День для прийдешнього», на стор. 84 журналу «Вітчизна» ч. 1, 1964 р. «... Був ще колись Каганович (на Україні П. Д.). Мав звичку викликати до себе письменників, художників, архітекторів о другій годині ночі. Неначе на допит. І його викликав кілька разів (академіка архітектури П. Д.). Був там і Кукулик. Йшлося про спорудження будинку на Володимирській, який затулив би Софію, розокремив Софійський Собор і Золоті ворота. **Щоб добити залишки націоналізму, пінився Каганович.** Треба було б пояснити йому, що Ярослав Мудрий і буржуазний націоналізм — речі несумісні, але Кукулик підтакував Кагановичу, а він, академік Голубицький, змовчав. І поставили будинок. Як у біблій: «Збудував він капище Хамосу, мерзоті моавітській, і Молоху, мерзоті аммонітській». Типи, подібні до полторацьких, звикли бачити українські національні убрання лише на артистах під час вистави, та й то лише тоді, коли показується старовинна українська п'еса. Для терлиць, підсух, цюх і полторацьких приємно бачити українців у «старшобратерських» сорочках-косоворотках, підперезаних кушаками, у ликових лаптях, з гармошкою-гальянкою або балалайкою. Бачите, як воно є, — для полторацьких українське національне убрання —

анакронізм. Отже, недарма великий Кобзар України Т. Шевченко назвав типів, подібних до цюхів, збанацьких, галанів, полторацьких, сміттям і грязюкою Москви.

Йому (Полторацькому) приємніше бачити кацапську кацавейку, ваянку, шапку-ушанку, Кирзові чоботи, взуття, зроблене з автової опони (з шини, пояснюю для Полторацького П. Д); вони, оці цюхи, терлиці кохаються у ваньках, — первих парнях на деревне, а в деревне трі «ізби», в «подмосковних вечерах», у смердючих багнах, які на тисячі кілометрів розкинулися на Московщину.

Що сьогодні залишилося українського на окупованій Московю України? Майже нічого! Про це свідчить такий лист до редакції журналу «Україна», написаний українцем Сакидоном, якого Москва запроторила до м. Сарапул, Удмурдія. «Я передплатив журнал, щоб бачити Україну, від якої я далеко, але України там мало... Візьмемо № № 18, 22, 23, 26 — «Вечір», але де? Невідомо. Такий вечір може бути в будь-якій країні. Та й чого це вашим фотожурналістам так полюбився отой вечір? Краще вже, на мою думку було б надрукувати А. Куїнджі «Ніч на Дніпрі»... Покажіть у кожному номері (журналу) якесь місто. Полтаву ви показали (та й то не зовсім), а хіба є одна Полтава? Багатьом незнайомі західні області України — Львів, Нововолинськ, Ужгород, Мукачєво, Івано-Франківськ. Ви скажете, мало місця? Не друкуйте пустопорожніх фотографій і місце знайдеться... Треба подавати «Живопису України», але не абстрактну, а конкретну... Треба друкувати репродукції з картин знаменитих українських художників, показувати скарби музеїв Києва, Харкова... Вигідно відрізняються журнали з картинами Шевченка з портретом Кобзаря. Правда, орнамент навколо портрета алянуватий. Було б добре, якби вірші оформлялися рамкою українського орнаменту»... (Журнал «Україна», ч. 4, 1964 р., стор. 11., видавництво «Радянська Україна, «на українском языке»).

Отже, **України там мало!** І коцунством, блюзнірством виглядає, напр. така писанина Олександра Підсухи на стор. 84-й журналу «Дніпро». На запитання одного українця в Канаді: «Що з українського лишилося тепер на Україні?», — Підсуха відповідає так: «Державність, і освіта, і письменство, і звичаї, колишні і сучасні. Радянська влада й ленінська законність. **Ось поза цим Вкраїні не існує...** І мова є, державна, звичайно»... (Журнал «Дніпро», ч. 1, 1964 р., видавництво ЦК ЛКСМУ «на українском языке»).

Яка ж це державність, коли «УССР» є «невід'ємною і складовою частиною СССР», — записано в советській конституції? Чи є хоч один амбасадор за кордоном хоч би навіть від УССР? Очевидно, «і мова є, державна», лише не українська, а кацапська! І «колишні звичаї є», напр., коломийки, лише такого змісту: «Ти, Америка-старуха, задавайся перестань, всьо равно тебя догоніт наша славная Рязань!»...

Та й взагалі постає питання, чи Полторацький є українець? Здається він має родовід від козлових, баранових, дурякових, ослових, жеребцових, задіраїкових. Здається, полторацький, це чуже прізвище, бо тепер на Україні кожний кацап додав до свого прізвища закінчення «енко». Був «овсов», став «овсенко», був подгорний, пишеться — «підгорний».

Московське сміття насміхається з прізвища «Пупопуз». Йому, большевицькому падлові «пупопуз» не подобається! Але ж Гоголь вигадав таке прізвище, висміюючи як українських, так і російських поміщиків на Україні. Московській банді скритовбивників напевно більше подобаються гоголівські прізвища: Собакєвіч, Ноздрєв, Плюшкін, Коробочка, Чічіков. Та воно й зрозуміло, бо ж це «старшобратерські» прізвища!

Полторацький у своїй аля-рецензії насмішковато заторкнув стареньку церкву, отців-василіян, інакше кажучи глибоку релігійність українського народу, яку свято зберігає й українська еміграція на чужині. Сміється той, хто сміється останній, мось-панове полторацькі та інші запроданці. А як відомо, останній може й на кутні зуби засміятись.

Та, коли вже заторкувати справу релігійності, то наведемо тут витяг з нарисів Віктора Некрасова під заголовком «По обе стороны океана». Цьохі і полторацькі напевно його читали, бо ж навіть сам головний бос Микита Хрущов згадав його «не злим, тихим словом». Наводимо на рідній для цьох і полторацьких російській мові, аби вони ліпше зрозуміли. Ось що пише В. Некрасов: «В один из тех осенних дней поехали мы в Загорек, в Троицко-Сергиевскую лавру... И вот оказалось, что я с моим приятелем куда более были потрясены всем увиденным, чем наши друзья-итальянцы (які теж поїхали, як туристи до Троицко-Сергіївської лаври). Оказывается, — кто бы мог подумать? — в каких-нибудь ста километрах от Москвы (від «пуна земного шара», як возвеличує себе Москва) существует еще самая настоящая, невыдуманная, глухая, дремучая, страшная допетровская Русь. (Московщина часів царя Івана Грозного)... Несметное количество старух, все в черном, худющие, злые ненавидящие. Бродят по двору, стоят и что-то бормочут в церквях, длиннющим хвостом выстроились приложиться к останкам святого Сергия Радонежского... Мы с трудом, под перекрестным обстрелом испепеленного женщина, молодая, изможденная, тоже в черном, заламывает руки и тоже что-то говорит, говорит о конце церкви, а каком-то обмане, о неверии во что-то...»

Оце дійсний анахронізм! Та ще й який, — часів Анни Кашінської, Сергія Радонежського, Івана Калити, Бориса Годунова, Івана Грозного. Це той анахронізм, коли москалі мешкали у лісі на деревах, коли закопували по шию жінок у землю. І цей анахронізм панує на Московщині ще й сьогодні, в часи атомово-ядерної енергії. Отже, що варті, порівняно з цим кацапським анахронізмом супутники, гагаріни, терешкові тощо? Нічого, нуль, зеро!

Далі «мусьо» Полторацький пише у аля-рецензії: «Викинуті геть за межі нашої Ватківщини, націоналістичні покидьки так-сяк влаштувалися в лакейській американських або західнонімецьких панів. Старше покоління — колишні пеллюривці — вже постаріло, їм років по сімдесят-вісімдесят. Та у сорокові роки прийшло нове підкріплення, гестапівці і бандерівці, есесівці з дивізії «Галичина» й колишні бургомістри, «професори» й «академіки» неіснуючих академій... Колись вони були смертельно небезпечні — тоді, коли придушували повстання Київського «Арсеналу», або, через чверть століття, гасали вулицями Львова у складі есесівського батальйону «Нахтігаль»... Це — Полторацький; а Йосип Цьох в журналі «Жовтень» ч. 1, 1964 р. на стор. 139 плете такі брехливі нісенітниці. «Документи періоду Великої Вітчизняної війни свідчать, що вже в перших загонах фашистського вермахту, які перейшли наш кордон, маршували і два батальйони українських буржуазних націоналістів. Це «Нахтігаль», він же «Український легіон ім. Ст. Бандери», що вступив до Львова, а також «Ролянд», який разом з військами Хорті і Антонеску вирушив на Одесу. Їм на підмогу з вонючих нір і шпар, немов тхори і блоциці, повилазили націоналістичні недобитки. Вони вишукували і вбивали поранених воїнів червоної армії, палили хати і пожитки їх рідні, заарештовували і заганяли в концентраційні табори радянських активістів, служили провідниками і перекладачами в німецько-фашистській армії, в поліції і гестапо, наглядачами у фашистських катівнях... Вони стріляли, різали і вішали, вони грабували, руйнували і віддавали вогню добро наших людей, вони йшли на найтяжчі злочини, аби тільки вислужитися перед хлібодавцем... Вони жалили одні одних озлоблено, люто, без розбору... В одній з таких баталій жало скорпіона вп'ялося в нерозумну голову «начального вождя «УВО-ОУН Євгена Коновальця, і він... переправився на той світ...» Полторацький подає навіть прізвище того, хто забив полковника Євгена Коновальця. Він пише таку брехню: «Член ОУН агент гестапо Ріхард Ярій, напрубив виключеного із ОУН її колишнього керівника, горезвісного Є. Коновальця»...

Те, що старше покоління української еміграції вже постаріло, нічого дивного в тому нема. Смолич, Рильський,

Збанацький, Хрущов, Маліновський, Іллічов та інше старше покоління московських партійних розбійників також постаріло. Прийде час і вони також здохнуть, як здохли свого часу Ленін, Сталін, Держинський, Горькій-Пешков та інші.

Але Москву злить не старше покоління української еміграції, яку вона б також перестріляла б. Москву злить, що їй не повелосся загарбати до своїх кривавих пазурів кол. дивізійників «Галичини — 1 УД УНА». Коли б вона загарбала їх, то влаштувала б криваву оргію, вішаючи і стріляючи дивізійників. А сьогодні Москві лише приходиться слинку ковтати та різну паскудну брехню вигадувати на кол. дивізійників, легіонерів, інших вояків українських національних армій. Кол. дивізійники своїм існуванням на Божому світі не дають московсько-більшевицьким загарбникам України спокою. Дивізійники та інші українські вояки давали дошкульній прочуханки на противомосковських фронтах червоної навалі. (Ця стаття також кине Москву в скаженину!). Колишні українські вояки не склали ідейної національної української зброї і тороцять московського колонізатора на кожному кроці. А Москві бажається улаштувати над дивізійниками та легіонерами криваву масакру, подібну до Базару.

До речі, пани цьохі-полторацькі, зле ви знаєте есесівські військові формації. Дуже зле! Есесівські військові формації не мали священників, вони не вірили в Бога, не відвідували Служби Божої. Вони склали присягу на вірність фюреру. Дивізійники мали священників-українців як католиків, так і православних (не московського православ'я). Дивізійники склали присягу на вірність Україні аби визволити її від большевицького колоніялізму. Інформуємо вас, що існувала дивізія «Галичина», яка потім стала називатися 1-ю Українською Дивізією. А те, що гітлерівське командування називало дивізію — «14 гренадир-дивізіон», то це не наша справа... Але вам, москалям залежить не на назві, а на тому, аби оплугавити дивізію в очах українського народу, замилити йому очі, змалювати дивізійників гестапівцями, есесманами, розбійниками тощо. Не вийде, пани-товариші! «Бросьте арапа запускать». Вже час, історія сказала своє вирішальне слово. Щодо «Нахтігалью», то ця справа досліджувала не одна, а декілька міжнародних авторитетних комісій. Та ваше лихо полягає в тому, що до комісій не було запрошено представників від «старшого брата». Ми добре знаємо, коли б такі «старшобратерські» представники брали участь у комісіях, то вони б нарили свинорив, а КГБ приготувало б не одну паку фальшивих документів «періоду Вітчизняної війни», аби знищити дивізійників та легіонерів. Біда ваша, що у вас руки закороткі, а то б ви... оого-гого... Знаємо Москву-розбійницьку, знаємо і її вислужників та прислужників. Сичить московське гадоче жало, а не вкусить. Це вас найбільше і озлоблює. Ви, москалі, московсько-більшевицьке сміття брешете, нахабно, брутально, безпардонно брешете, що українські націоналісти-революціонери вишукували і вбивали поранених воїнів червоної армії, ви брешете, що палили хати і пожитки їх рідні, служили в гестапо, наглядачами у фашистських катівнях.

Гітлерівці замикали до таборів смерті українських націоналістів-революціонерів, німецька поліція і гестапо на окупованій гітлерівцями Україні одержали таємні інструкції вилловлювати і винищувати українських націоналістів, зводити бої проти УПА.

Московське багно типу цьохі і полторацького бреше, ніби полковника Є. Коновальця виключено з ОУН і забив його агент гестапо Р. Ярій. Коротка у вас пам'ять. Нагадаємо — Симона Петлюру застрілив московсько-більшевицький агент; у Роттердамі московський агент підступно вбив члена УВО-ОУН полк. Є. Коновальця; у Мюнхені катєбіст-шпигун Сташинський підступно отруїв Провідника ОУН С. Бандеру і Лева Ребега і підготовляв замах на голову АВН Я. Стецька. Кому і для чого ви, «старшобратерські» лателізи брешете?

А те, що українське націоналістично-революційне підпілля та УПА винищували ворогів України — окупантів

Семен Кріслатий

До проблеми передавання вояцьких традицій нашим наймолодшим

На 8-му Ювілейному Крайовому З'їзді в Лігайтоні дискутовано справу плекання і поширення серед молодого покоління вояцьких традицій.

Здається, що ми не будемо далекі від правди, якщо скажемо, що ця ділянка є найбільше занедбана на еміграції. Правда, є у нас молодечі організації, які своєю формою нагадують військо, як: СУМА, ПЛАСТ, ОДУМ і інші. Однак вони не задовольняють потреб у площині плекання морально-психологічної настанови бути українським вояком. Названі організації в більшості присвячують культурницьким, українізаційним, ідеологічним (із політичним зафарбланням) та частково спортивним справам. Розуміється, що ця справа є корисною і заслуговує на признання. Однак, нам йдеться про інший бік справи.

На нашу скромну думку, для молодшого покоління треба присвячувати більше уваги значенню і роз'ясненню ролі вояка та ідеї рідної національної армії. І саме в цьому напрямі на еміграції найменше зроблено. Доказом цього може послужити факт, що, за малим винятком, молодь не цікавиться військовими школами, а, відбувши військову повинність, зникає з активного життя. Ніде не має згадок, щоб десь створилася українська комбатантська організація наймолодшої генерації, а якщо хтось десь належить, то з українством нічого спільного не має. А таких, які відбули військові школи і військову повинність, можна нарахувати не сотні, а тисячі!

Де шукати причини такого сумного факту? Щоб дати хоч побіжну відповідь на поставлене питання, треба приглянутися, що робила і робить наша еміграція? Наша еміграція з моменту поселення витратила багато енергії в напрямі матеріального забезпечення родини, що є цілком самозрозуміло. Вільний час присвятила творенню низки молодечих організацій, шкільництва, харитативно-додомогових товариств (у тому й комбатантських), а головне присвятила багато часу й енергії у творенні суспільно-політичних організацій. Останні, на жаль, не вповні виправдали своїх завдань. Во дуже часто групові полеміки і нетерпимість привели наших людей до ворожості. В наслідок того багато громадян відійшло від організаційного життя, а з ними і їх діти. Тут треба такі сказати правду, бо якщо хочемо знати якесь зло, то треба його назвати власним іменем, хоч це нам подобається, чи ні.

Настало, так би мовити, модерне християнство — кожний живе для себе, замикаючись навкруги особистих інтересів, що називаємо **гвалтовною асиміляцією**. Очевидно, є ще інші дрібніші причини.

Насувається питання: як запобігти такій ситуації? Який вихід із цього «зачарованого кола»? Як зарадити лихові, щоб наше молоде покоління, квіт нашої надії не втратити,

ділимося думками і порадами для практичного вжитку батькам — військовикам.

1. Кожний військовик, без уваги на те, в якій армії чи формації не перебував, повинен розказувати, хочби і фантазувати, про свої військові і воєнні подвиги, як українського вояка, не забуваючи при тому головного виховного моменту, що все це він робив в інтересі свого народу. Такі оповідання розказувати під час дозвілля, національних і релігійних свят. Їх можна час до часу повторювати, а це краще закріплюється у пам'яті. Такі оповідання переказують діти своїм друзям, а навіть під час ігор і забав симулюють певні ситуації, перейняті з оповідань батьків.

2. Якщо хтось із військовиків має знімки в мундурах чи воєнні відзнаки, варто все це вивісити на фронтівій стіні. Діти постійно бачать і врешті-решт самі запитають про їх значення. При таких нагодах слід повністю вияснити і при цьому поважно розказати про обставини одержання хреста і зазначити, що бойові хрести одержують тільки хоробрі вояки.

3. Говорити про характер вояка, і що треба робити, щоб ним стати. Треба пояснювати, що людина вже з ранніх літ повинна бути вояком — це значить вміти служити. А тому треба формувати духові, моральні і фізичні сили та їх гартувати. Треба постійно відмічати, що: розпеченість, боягузтво, страх, крутість, зарозумілість, хитрунство, дезертирство і зрада — це прикмети чужих вояків. Постійно наголошувати, що хто хоче наказувати, той мусить вміти слухати. А тому треба присвоювати прикмети: обов'язковість, точність, правдомовність, відвага, посвята і відданість для родини, громади і народу.

4. Підбирати відповідну літературу, в якій мовиться про воєнні подвиги українського війська: княжих, козацьких і найновіших часів фронтівій і партизанської війни (Дивізія і УПА). Ідеалізувати історичні постаті полководців: Святослава, Мономаха, Хмельницького, Богуна, Мазепу, Петлюру, Чупринку і інших.

5. Заохочувати до військових шкіл, чи академій, що військовий фах нічим не уступає фаху інженера, професора, доктора чи правника.

6. Старатися впливати, щоб після закінчення військових шкіл чи служби наша молодь організувалася в українські комбатантські організації і входила в зв'язки із «старою воїною». Читати і дописувати у військових, еміграційних журналах.

На мою скромну думку, якщо кожний батько-військовик буде подавати таку науку своїм дітям, тоді можна буде причинитися до певної міри у розв'язці проблеми передавання вояцьких традицій молодому поколінню.

ВІДПОВІДЬ МОСКОВСЬКИМ ЛАТЕЛИЗАМ

— москалів, партійних функціонерів, советських активістів то що, нема в цьому жодного дива. Війна є війною! Закони кожної війни жорстокі, а тим більше закони визвольної боротьби від чужинецької окупації. Червоний окупант України, фашистсько-гітлерівський загарбник катував, мордував, убивав маси українського народу, його революційне націоналістичне підпілля, і це Москва відоме. Тож, чого ви хочете? Хочете, щоб ви вистрілювали український народ, а він (народ), щоб смиренно перед вами клякав? Не діджете! «Как аукнется, так і откликнется». Коли ворог не здається, не підкоряється, його знищують-ся. Це закон кожної війни.

Українське націоналістичне підпілля, Українська Повстанська Армія карали не лише радянських активістів, але й фашистів-реставіців. Бо вони були «обоє рябце», запеклими ворогами вільної України. Але вам, полторацьким, цдохам та іншому сміттю Москви цього не зрозуміти, бо ви маєте короткий розум, дурну голову, засмічену вигаданою московськими большевиками комуністичним багном ідеологією. Українська приповідка не дарма гово-

рить: «кого Бог хоче покарати, то відбере в нього розум».

Закінчуючи цю статтю, звертаємо увагу читачів ще й на такі факти, якими козирає Москва своєю брехнею на українську еміграцію. Московське-большевицька пропаганда називає українську еміграцію українськими буржуазними націоналістами. Кожний український націоналіст, гавкає Москва, — це кол. куркуль або син куркуля, поміщик, дворянин, граф, барон... Так гарикала московська пропаганда на петлюрівців, так гарикає на українську еміграцію, що боролася проти червоних імперіалістів за часів другої світової війни, а тепер живе на еміграції.

Запитуюмо — звідки на Україні раптово появились поміщики, барони і графи, коли Москва твердить, що зліквідувала їх ще за часів громадянської війни або вони втекли за кордон? Звідки взялися куркулі та підкуркульники, коли їх сталінсько-хрущовське кодро ліквідувало? І нарешті, з кого складалися УПА та українська дивізія «Галичина — 1 УД УНА»? На 98% з української молоді — т. зв. «східняків» і «західняків» — синів незаможних селян та пересічних робітників!

3 КНИЖОК І ПРЕСИ

Василь Волицький: «НА ЛЬВІВ І НА КИЇВ». Стор. 238. В-во «Гомону України», Торонто, рік вид. 1963. Обкладинка мистця М. Відяка.

На тему визвольної боротьби 1917-1920 років у нас існує багатий мемуарний матеріал, але багато вартісних книжок в час остаточної воєнної завірюхи загинули і сьогодні є майже рідкісними виданнями. Тому спогади Волицького є своєчасні, бо вони до певної міри латають оту прогалину, а нашій молоді дають гарну лектуру про визвольні змагання. Як пише у своїй передмові І. Вараниця, «розпочата визвольна боротьба в 1917-1920 роках ще не закінчилася і в різних формах продовжується до сьогодні».

Автор написав свої спогади, будучи вояком-добровольцем, який пішов у вир війни з шкільної лавки, а закінчив свою військову кар'єру ступнем однорічного підстаршини. Він описує те, що бачив, переживав, відчував, чим жив він і його товариші, і що запам'ятав. Не старається він перебільшувати чи гльорифікувати себе або свою частину, але з найбільшою об'єктивністю прагне переповісти нам минуле, бо дуже часто деякі автори у своїх споминах фантазують, або стараються вивищувати себе.

Волицький описує докладно і потверджує польськими джерельними цитатами з газет, що ми мали велику перевагу під Львовом, що тоді зле справилися з своїм завданням наша розвідка в Львові, як і провід, та не могли використати прихильні для нас моменти і остаточно здобути Львова, бо в поляків були дуже критичні ситуації і вони вже ладні були віддати місто. Наш провід дуже часто легкодушно погоджувався на перемир'я, які тільки використовували для себе поляки. Ми очікували від Антанти, що вона мусіла бути справедливою для всіх і для нас, і що нас вона ніколи не скривдить. Ми вірили по-дитячому в самовизначення народів, в великі гасла Вілсона, але не знали, що ці гасла не були для всіх подумані, а тільки для вибраних. Ми ставилися до Антанти з великою повагою, а фактично їх старшини використовували свою владу і займалися шпигунством на користь поляків, або відкрито їх допомагали.

Автор не описує цілого фронту, а лише відтинок, який займав 3 курні 24 полку піхоти ім. гетьмана Петра Дорошенка. З тим курнем він пройшов вояцький шлях боїв з поляками під Львовом, через стрийсько-калузьке Підкарпаття, надністрянські райони галицького Поділля, Чортківську офензиву, відворот, перехід Збруча, бої під Жмеринкою і Києвом, заняття Києва, бої з Денікіном, полон, втеча і Тухоля.

Автор гарно описує настрої на Великій Україні в ті часи, правдиво, без перебільшення. Селяни призбручанських сіл ставилися до армії УГА байдуже, але у районах Поділля і Києва, де вони вже відчули на власній шкірі владу «советів», дуже прихильно. Перехід Збруча і криваві бої з поляками не зломали нашого вояцтва, бо всі маршували з надією, що шлях до перемоги веде «через Київ на Львів».

Автор докладно нам змальовує бої за здобуття Києва та інцидент з армією ген. Денікіна. З нашого боку була помилка, що не дали наказу стріляти по них, а лише їх здержували. Наші провідники вірили, що разом із Денікіном поб'ємо большевиків, але виявилось, що вони були відсталіми і думали старими категоріями. Зрозумів Денікін і його дорадники свою помилку тоді, коли вже опинилися за кордоном.

На західних землях ми не знали отаманів, отаманії, але на Великій Україні не було твердої влади і було велике поле до попису різним отаманам, які не хотіли підпорядкуватися державній владі і її тільки руйнували. Було багато «пашківських республік», а наші селяни вірили більше чужим, як своїм. Не було тоді великої національної свідомості, яка підняла б цілий народ до збройного чину. Інтелігенція і духовенство було змосковціне і за-

дивлялося на Денікіна, а село ішло за приманливими гаслами Леніна.

В своїх споминах автор подає багато прізвищ з свого куреня, полка і армії, що вже надає книжці великої вартості. Спогади мають і до певної міри документарну вартість (хочби опис інциденту коло київської думи). Книжку прикрашують 9 світлин і схема, проте відчувається брак більшої мапи, яка показувала б перебіг боїв.

Спомини Волицького займають почесне місце в нашій військовій мемуаристиці, бо там є дуже багато цікавого з наших минулих часів. Книжка спеціально надається для нашої молоді, бо вона написана дуже цікаво і її читається легко. Ця книжка є свідомством великої посвяти наших батьків, які колись з великим ентузіазмом пішли воювати за Україну і не вагалися віддати своє життя за неї.

Карль Андерс, «МОРД АУФ БЕФЕЛЬ», ДЕР ФАЛЬ СТАШІНСЬКИЙ. Рік видання 1963, стор. 112
Фріц Рашгофер, «ДЕР ФАЛЬ ОБЕРЛЕНДЕР», В-во Фріц Шліхтенмаер, Тюбінген. Рік видання 1962, стор. 279

Німецьке В-во видало дві вище названі книжки, які своєю появою у вільному світі, розкривають облудну і наклепну московсько-комуністичну пропаганду та їх злочини, доконані під час війни у червні 1941 р. у Львові.

У першій книжці «Морд ауф Бефель», автор описує морди над сл. пам. С. Бандери і сл. пам. Лева Ребета, доконані яничаром-агентом КГБ Сташинським на наказ найвищої партійної влади Москви. Фотографії, документи, рисунки і реконструкції зброї і морду збільшують вартість книжки. Ціллю видання книжки — подати до загального відома світу документи московського злочину і виявити правдиве обличчя московських «янголів миру», які з одного боку кричать про «мир», «коєкзистенцію», а з другого мордують людей і держать ножа за спиною.

У книжці «Дер Фаль Оберлендер» автор педантично зібрав увесь матеріал, який відноситься до справи проф. Оберлендера і обвинувачення легіонів «Нахтігаль», і «Бергман».

Москва намагалася звалити доканані нею злочини масового вбивства у червні 1941 року у Львові на проф. Оберлендера та Легіон «Нахтігаль», проти яких відбувалася велика наклепницька нагітка московської і цілої лівої преси світу, що нею розпоряджається Москва. Не будемо тут розглядати справу кавказького легіону «Бергман», але головню обмежимося справою «Нахтігаль». Москва, висуваючи проти проф. Оберлендера ряд обвинувачень за «воєнні злочини», все це робила з двох причин, а саме: щоб підірвати авторитет уряду Аденауера, та щоб скомпромітувати український визвольний рух. Всі ті, так звані, «злочини» проти «Нахтігаль» появилися по 20-ох роках після війни і на ніюрнберзькому процесі Москва про те не згадувала. Виходить, що треба було на скору руку сфабрикувати обвинувачення, щоб «вдарити» свого противника.

Проти проф. Оберлендера відбулися дві судові розправи: одна у Берліні (східньому), а друга у Бонні. У Берліні відбувся так званий «показовий пропагандивний комуністичний суд», який вже за часів Сталіна не раз відбувався і який був практикований на те, щоб винищувати своїх партійних конкурентів. У Бонні відбувся суд, який мав повні права себе називати судом у вільному світі. Комуністичний суд визнав Оберлендера винним, а другий звільнив його від вини і кари. На комуністичному суді виступали фальшиві свідки, а все відбувалося так, щоб засудити підсудного. Була велика пародія над судом, яка може бути тільки у комуністичній державі.

На другому суді були переслухані ряд свідків різних національностей, переглянуті матеріали і звіти з тих часів і суд, після справедливого перегляду, цілковито уневинив проф. Оберлендера від закидів Москви.

Автор розглядає з правничої сторони оба суди, як та кож те, чи комуністичний суд мав право судити проф. Оберлендера, фактично організувати ревію так званого

«показового суду». З правничої точки автор доводить, що комуністи не мали жодної підстави робити той суд.

Найцікавіше для нас, українців є те, що у книжці зібрано ряд дуже цікавих зізнань свідків, які докладно змальовують звірства Москви, якими на наказ Хрущова, замордовано у червні 1941 року до 3.000 людей. Зізнань свідків різних національностей було ясним, що члени леґіону взагалі не брали участі в тих мордах, бо коли вони прийшли до Львова, то там вже горіли львівські в'язниці, підпалені большевиками. Рівнож не брали вони участі у ліквідації польських професорів чи жидів, яких пізніше ліквідували спеціальні відділи гестапо.

Обидві книжки заслуговують на велике признание, бо там зафіксовано вже для історії московські злочини і їх перфідну брехню, якщо треба Москві когось скомпромітувати або політично знищити.

В. Стечишин

¹⁾ Про леґіон «Нахтігаль» і проф. Оберлендера дивися «Вісті» числа 96, 97, 100.

Д-р. Ярослав Солтикевич

«САЛЮТ ОСТАННЬОЇ СОТНІ»

В 50-ті роковини збройного чину Українських Січових Стрільців. Видання за старанням Видавничого комітету Коша Б-ва. УСС в Канаді. Стор. 64. Ціна 1 дол. Рік видання 1964

Цього року якраз припадає 50-ліття постанови УСС (1914-1964) і тому заходом Коша Б-ва УСС в Канаді вийшла ця скромна, але чепурна праця д-р Я.Солтикевича. Передмову до неї написав Василь Мудрий. Книжку прикрашують 10 збірних фотографій станиць УСС і інші світлини. На кінці книжки є список членів УСС у вільному світі.

Після довголітньої неволі і світлих традицій князівської і гетьманської доби, Української Національної Гвардії у 1914 р., постали наші УСС. Вони були мрією цілого нашого народу, еманцією українського національного виховання галицької галузки українського народу. З крові і духа УСС постали пізніші СС, УГА, ОУН, УПА і Дивізія 1-ї УД-УНА. Наша молодь виростала в Галичині у національному українському дусі і вона мріяла боротися з найлютішим ворогом України — Москвою. Молодь любила Східню Україну, хоч її ніколи не знала, але знала з описів наших письменників. Наш нарід жив у дуже тяжких політичних умовах, на Східній Україні панував важкий кнут царату, а західні українці були в тяжкій боротьбі за своє існування з поляками.

Коли вибухла війна, то наш нарід станув по боці центральних держав, бо були надії, що з знищенням царату прийде визволення для нашого народу. Хоч австрійська команда ставилася дуже неприхильно до творення Леґіону і дозволила на 2000 добровільців, то все ж таки те українців не зламало, не зломало їх і те, що австрійське командування за перші прогри скинуло з себе відповідальність і вилила свою лють на українців та з допомогою поляків масово винищувало українську свідому інтелегенцію. Та й пізніша явна антиукраїнська політика Відня яка хотіла віддати Польщі Галичину не зломала наших УСС, бо вони все це пережили і лише очікували кращих днів.

УСС бравурно йшли на фронт і билися з москалями. Бої на Маківці, Семиківці, Лисоні, Потутори засвідчили, що УСС були найкращою частиною австро-угорської армії. Німецький генерал після боїв за Лисоню сказав: «Мої баварці б'ються, як льви, але українці, як чорти». У боях не вирішувала кількість крісів, але якість та ідея, що перевищувала ворога.

Хоч наші УСС мали чужі уніформи, але вони на це не звертали уваги, бо в їх серцях горіла горяча любов до України.

УСС завжди були скромними, ніколи не твердили, що від них почалася історія і традиція нашої визвольної боротьби, вважаючи, що їхня боротьба була продовженням змагань українського народу за волю.

Остання сотня УСС, яка проживає у вільному світі, видаючи оцю скромну книжку, вірить, що: «Ідея УСС увійде в кров майбутніх поколінь і зродить те, за що УСС від 1914 року боролися, тобто за Соборну Суверенну Українську Державу».

З цією думкою вони віддають українському народові свій п'ятдесятилітній САЛЮТ!

«БОЙОВІ ПРАПОРИ КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА»

На сторінках т. зв. «Українського історичного журналу» ч. 1, січень-лютий 1963 р. (Орган Інституту історії Академії наук УРСР, інституту історії партії, ЦК КПУ-філіалу інституту марксизму-ленінізму при ЦК КПСР, «на українском языке») вміщено статтю Я. С. Ісаєвича (Львів «Бойові прапори козацького війська». Подаємо повністю цю статтю до відома читачів журналу «Вісті», без наших коментарів. Ісаєвич пише про прапори середини XVII ст.

Під прапорами, — твердить Ісаєвич, — під якими йшла в бій українська армія в роки визвольної війни 1648-1654 рр., досі було відомо лише з нечисленних і дуже поверхових описів окремих мемуаристів. До того ж давався опис лише кількох прапорів: гетьманської корогви з гербом Абданк, з зображенням святого Юрія, який пробиває змія¹⁾, та деякі інші. Через відсутність повних відомостей про ці козацькі прапори історики, письменники і художники відображали їх у своїх творах за пізнішими матеріалами про клейноди Запорізького війська і лівобережних полків у XVIII ст.²⁾

У відділі рукописів Державної публічної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна в Ленінграді збереглися два документи з автентичними зображеннями і описом 25 прапорів, якими козаки користувались до літа 1651 року. Обидва документи надійшли в бібліотеку в 1805 р. разом з колекцією рукописів і автографів П. П. Дубровського, куди вони потрапили з архівів родини Радзівілів³⁾. Ці документи містять складений кимсь з сучасників опис і малюнки пером прапорів Чернігівського полку⁴⁾ і прапорів, які, мабуть, належали до Київського полку, київського міського самоврядування⁵⁾. За формою ці документи нагадують інші аналогічні описи прапорів, поширені в тогочасній воєнно-мемуарній літературі. Наприклад, відомий опис пруських прапорів з-під Грюнвальда, складений польським істориком Я. Длугошем⁶⁾. Під час походу Януша Радзівіла на Київ з ним був голландський малювальник і гравер Адам ван Вестерфельд, який залишив відомі малюнки Києва та його історичних пам'яток⁷⁾. Дуже можливо, що малюнки прапорів скопійовані з його ескізів.

У двох документах, що дійшли до нас, намальовано і описано 12 прапорів Чернігівського полку, а також 12 прапорів, значок, бунчук і древко, які були в 1651 р. в Києві. Нумерації прапорів в оригіналі нема. Пояснення до малюнків в документах досить докладні і дають чимало цінних відомостей про колір прапорів і матеріал, з якого вони були виготовлені. У додатку всі підписи до прапорів подані в перекладі з польської на українську мову. З описів видно, що прапори були переважно червоного кольору різних відтінків, а також блакитні, білі й сірі. Майже всі прапори мають дошиті з одного або кількох боків смуги (лиштви) з тканини, рідше з мережива. Форма більшості прапорів нагадує загальноприйнятій в той час зразки. Відомо, що ще в 1593 р. імператор Священної Римської імперії Рудольф II передав у дарунок запорізьким козакам прапор. Наступного року імператорський посол Еріх Лясота привіз на Запоріжжя другий прапор — дарунок імператора Рудольфа II⁸⁾. Такі прапори могли мати великий вплив і на форму прапорів, що виготовлялись українськими місцевими ремісниками. Козаки кілька разів отримували прапори від польських королів, при чому інколи в переговорах з поляками вони самі ставили вимогу, щоб їм були видані нові прапори⁹⁾. Серед згаданих 12 прапорів, що були в 1651 р. в Києві є прапор з білим орлом на червоному полі. Оче-

видно він польського походження. Він (і напевно деякі інші) міг бути здобутий як трофей в одному з боїв 1648-1649 рр. На окремих прапорах позначився також вплив орнаментики народів Близького Сходу, а козацький прапор з святим Юрієм на коні пізніше став взірцем прапору для росіян¹⁰).

Серед інших згаданих прапорів є прапор з червоним полотнищем, на якому нашито «штучну» (прикрасу) від намета східного типу¹¹). На багатьох прапорах зустрічаємо сонце, місяць, зірки, що дуже характерно для символіки українського народного образотворчого і декоративного мистецтва. На деяких прапорах нашите або намальоване зображення лука. Треба гадати, що автор опису і малюнків через недогляд або незнання справи намальовав звичайний лук, а не дуже подібну до нього кущу (лук-самостріл з прикладом), що була в XVI-XVIII стол. на гербі міста Києва¹²). Такі прапори могли належати не козакам, а магістратській сторожі або цехам. На одному з прапорів намальована рука з мечем на фоні неба з сонцем, місяцем та зірками. Ймовірно, більшість прапорів була виготовлена українськими ремісниками, які, з одного боку, користувалися загальноприйнятими в той час в Європі зразками, а з другого — широко застосовували мотиви, характерні для декоративного мистецтва українського народу.

Цікаво спостережити, як довго зберігались у козацькому війську прапори взірця 1648-1654 рр. На жаль, дальші докладні відомості про їх вигляд маємо лише в XVIII ст. Прапори слободських полків на початку XVIII ст. мали найчастіше зображення св. Юрія або Михайла, інколи інших святих, досить рідко двоголового орла. Лише на окремих прапорах зустрічаємо місяць, зірки, хрест, корону¹³).

Дуже цікавий відомий прапор Домонтовської сотні з зображенням герба (козак з рушницею)¹⁴). Прапори Запорізького війська, що зберігаються в Ермітажі в Ленінграді теж мають багато спільного з прапорами років визвольної війни. Серед них також є прапори з зображенням святих Юрія та Михайла, але нерідко зустрічається й хрест, місяць, зірки, що свідчить про певну стійкість військової символіки козаків. Новим елементом є картуші в тогочасному стилі, а також наявність написів на прапорах¹⁵). Проте вони тієї самої форми, що і в 1651 р.

В запеклій боротьбі проти Речі Посполитої український народ та його козацьке військо вкрили свої військові клейноди нев'яучою славою. Публікація матеріалів про бойові прапори українського війська тих часів є певним вкладом у справу вивчення кращих національних бойових традицій волелюбного українського народу, які треба завжди плекати і передавати своїм нащадкам.

Примітки:

¹) В самому документі і в працях істориків, що ним користувались, йдеться про «архангела Михайла, який наскрізь пробиває змія». Це, мабуть, помилка, бо у такому вигляді зображали найчастіше не св. Михайла, а св. Юрія Переможця.

²) І. П. Крип'якевич. Богдан Хмельницький, К., 1954, стор. 347; його ж. Прапор Хмельницького, журн. «Неділя», Львів, 1911, ч. 6; газета «Рада», 1911, ч. 23.

³) Т. Н. Копреев. Обзор польских рукописей Государственной публичной библиотеки, «Труды Государственной публичной библиотеки», т. V (8), Л. 1958, стор. 137, 149.

⁴) Державна публічна бібліотека СРСР. Збірка Дубровського. Авт. 152, док. 18, арк. 51-52.

⁵) Там же, док. 17, арк. 43-49, 50.

⁶) «Пруські прапори», Долгуша і кольорові репродукції всіх ілюстрацій. Варшава.

⁷) Я. І. Смірнов, Рисунки Києва 1651 года в копиях из конца XVIII в., «Труды XIII археологического съезда в Екатеринославе», т. 2, М., 1908.

⁸) «Путевие заметки Еріха Ляссоти, отправленного римским императором Рудольфом II к запорожцам в 1594 г. Перевод і примечаніє Ф. Бруна, СПб., 1873, стор. 9, 41.

⁹) S. Okolski. Diariusz, transakcji wojennej między woj-

ВІЙСЬКОВІ ВІСТКИ

НАТО

Головнокомандуючий НАТО ген. Лемніцер заповів 20. 1. в Парижі, що в лютому повітряним шляхом з Техасу до Зах. Німеччини будуть перевезені 1460 вояків (1 моторизований і гавбічний батальйони). Маневр відбудеться під назвою „Long Thrust 10“, це є продовження ряду військових вправ, якими ЗДА хочуть випробувати рухливість своїх військ. Маневри буде керувати головнокомандуючий військами НАТО в середній Європі французький ген. Жан Еріпін.

Стаціонований коло Мюнстер (Вестфалія) і Зедфорд (Нідерзахсен) голяндська бригада збільшиться до дивізії, а озброєння її буде модернізоване.

Під час конференції НАТО в Парижі, міністр закордонних справ ЗДА Дон Ракс прочитав листа нового президента Джонсона, в якому він заявив, що ЗДА триматиме в Європі свої 6 дивізій так довго, як того вимагатиме потреба. Президент підкреслив, що НАТО мусить бути озброєне сильною атомовою і конвенційною зброєю. Джонсон закликав своїх союзників, партнерів НАТО, приділити як найбільше уваги і старання для розбудови НАТО.

ЗАХІДНЯ НІМЕЧЧИНА

27. 11. 1963 р. уряд затвердив проєкт закону про створення Цивільного Охоронного Корпусу, який буде нараховувати 200.000 вояків. Корпус поповнюватиметься рекрутами, які не були покликані до військової служби. Дотепер лише частина покликаних перебувала на активній службі через брак касарень і вишкільників. Плянується, що кожного року можна вишколити до 20.000 вояків для цивільно-протилетунської, санітарної, технічної та інших служб. Керівні сили Ц. О. К. перейдуть 6-ти місячний вишкіл і матимуть потім ті самі права, що мають професійні вояки Бундесвері. Вояки не будуть мати ніякої зброї, але приряди і уніформу триматимуть у себе вдома. Від міністерств внутрішніх справ і військового буде залежати чи члени Ц.О.К. будуть приділятися до Бундесвері. Кошти створення корпусу виноситимуть 1,2 мільярдів марок.

Советська преса і московсько-большевицька пропаганда цілий час підбурює німецьку молодь, аби вона взагалі не брала участі у війську. Але в країні «найснійшого сонечка Хрущова», в «країні робітників і селян, де панує найбільша демократія і свобода», всі мусять відбувати активну військову службу. Хто ухилиться від служби в сов. збройних силах, то того судять, як шпигуна, зрадника, позбавляють таку особу всіх прав і карають її від 10-25 років в'язницею або розстрілом.

skiem koronnym i zaporozkim w r. 1637, Kraków, 1854, s. 139.

¹⁰) В січні 1654 р. російські послы передали Хмельницькому корогву з образами св. Антонія, Федосія і Варвари (І. Крип'якевич. Богдан Хмельницький, стор. 347).

¹¹) Такі намети на Україні виготовляли переважно вірменські ремісники.

¹²) E. Zernicki-Szeliga. Die polnischen Stammwappen, ihre Geschichte und ihre Sagen, Hamburg, 1904, S. 193.

¹³) В. В. Іванов. Прапори слобідських полків, «Ювілейний збірник на пошану академіка Д. Й. Багалія», К. 1927, стор. 745-747.

¹⁴) Журнал «Наше минуле», К., 1918, ч. 1, стор. 126; журнал «Кієвская старіна», 1890, т. 4, стор. 153-157.

¹⁵) Микола Макаренко. Запорізькі клейноди в Ермітажі, журн. «Україна», 1924, кн. 3, стор. 25-34. Один з прапорів має напис: «Сей прапір ізділан куреня Поповичівського за отамана Грицька Карасіра 1772».

Молоді німецькі вчені, які працюють над проблемами розвитку зброї, можуть свої знання поглиблювати в американських технічних інститутах міністерства війни. Тим самим обидві країни будуть тісно між собою співпрацювати.

ЗДА і Німеччина хочуть побудувати тяжкий панцир і транспортний віз, який міг би скоро перевозити панцери на далеку віддаль. ЗДА вже має транспортний віз для своїх панцерів до 50 тонн; з того виходить, що вони проєктують панцери тяжчі, ніж мають тепер.

По 8-ох роках формування Бундесвері вона до кінця 1963 року нараховувала 404.000 вояків, які підлягають команді НАТО. У вишкочі є ще одна дивізія, летунські і морські частини. Після ЗДА Бундесвера є зараз однією з найсильніших армій. Німецький уряд не жаліє коштів, щоб якнайкраще озброїти свою армію.

На цей рік уряд призначив для Бундесвері 20,6 мільярдів марок. З того припадає на Бундесверу — 19,3 мільярдів, на Цивільну Оборону — 800 мільйонів, кошти утримання армій НАТО — 500 мільйонів.

ФРАНЦІЯ

Президент де-Голь вислав 10. 1. своїх міністрів Гасто-на Палевського (наука і атомово енергія) і Месмера (оборона) до Гаїті (Тихий океан, щоб вони оглянули околиці Маруора, де могли би випробувати французьку водневу бомбу. Проєктують також там збудувати науковий інститут, в якому б вивчали атомову зброю. Месмер заявив, що Франція хоче випробувати свою водневу бомбу mimo протестів інших держав, бо армія мусить мати таку зброю, як ворог, бо це є потреба для незалежності держави.

Президент де Голь у своєму новорічному зверненні до народу, заявив, що ще цього року вони будуть мати водневу бомбу. На острові Гамб'єр (Тихий океан) працюють тепер тисячі техніків і науковців, щоб закінчити праці для випробування водневої бомби.

В місцевості Тавена, коло Парижу, збудовано бункер під назвою «командний пост 921». Під час війни він буде центром протилетунської оборони і стратегічної атомової зброї. Все буде відбуватися в найбільшій співпраці з НАТО.

ШВЕЦІЯ

Шведський панцерний п'ястук «Карл Густав» тепер замінить в англійській армії стару «Базуку». Також і Бундесвера одержить її для себе. Вона важить лише 15 кг, цільність значно краща ніж «Базуки», калібр виносить 84 мм.

АНГЛІЯ

Як повідомляють з Бону, 3 батальйони англійської «Райнської армії» будуть замінити артилерійським полком, інженерними і транспортними відділами. Тим самим збільшиться бойова сила англійської армії. Відтягнені батальйони будуть призначені до стратегічної резерви. Англійські стратегічні резерви розміщені в Бритійській Гвінеї, Гібральтарі, Мальті, на Кипрі, Адені, Сінгапурі, Гонг-конгу, Лібії, Свезеланді (півд. Африка), Кенії (6000). Вони малі, бо англійські партії не хочуть впроваджувати загальної військової повинності.

У Барові спущено на воду 3. 12. 1963 перший англійський атомовий підводний човен «Валіант». Він має 3.500 тонн водозміщення, 86 метрів довгий, обслуга — 11 старшин і 78 вояків. Призначений головню до побороювання ворожих кораблів і підводних човнів. Може перебувати під водою 2 місяці.

ЕСПАНІЯ

ЗДА ліквідують свої лєтовища у Сарагосі, Морон, Торейн. Там були станціоновані бомбовики «В-47».

ЗДА

ЗДА зменшують свою летунську базу Ітазуке (острів Кіушу, Японія) на 50%. Літаки «Ф-105-Д» переносять на лєтовище Йокота (коло Токіо). У квітні 3 ескадри літаків «Ф-105» замінять літаки «В-57». Тепер у Японії нараховується 26.000 американських вояків.

Навкола СССР ЗДА мають спеціальні інструменти спостереження «Headlone», які завдяки атмосферного тиску уможливають розпізнати вистріл ворожої ракети. Прилади дуже чутливі і можуть зарєєструвати вистріл накермовуючої зброї з віддалі 50-100 км., а також розрізнити вистріли атомової зброї, ракети чи накермовуючої зброї. Інструменти значно кращі за сателітів «Мі-дас».

З початком року армія одержить 18 міжконтинентальних ракет «Титан 2». Вони знаходяться на летунській базі в Літле Рок (Арізона). Ракети мають атомову головку потужністю 24 МТ і можуть летіти на віддаль 14.000 км. Ракету можна вистрілити протягом 1 хвилини. ЗДА мають тепер 534 міжконтинентальних ракет, з того: 126 — «Атлас», 54 — «Титан», 300 — «Мінутеман».

6-го січня перший раз 18 лєвєцьких літаків «Starfighter» по 10 год. і 20 хвилинах прилетіли без зупинки з Каліфорнії до Морона (Еспанія); це віддаль 9.840 км. Під час лєту вони 6 разів поповнювалися паливом з транспортних літаків. Раніше літаки перелітали вже через океан без зупинки зі східного побережжя до Європи.

КАНАДА

През. де Голь не дозволив ЗДА мати на території Франції атомову зброю. Канадійський уряд рішив зліквідувати військо лєтовище в Кростенквін, а літаки перенести до Баден-Баден і Цвайбрюкен (Зах. Німеччина).

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД «ВІСТЕЙ»

Станиця Б-ва в Чікаго зібрала на пресовий фонд «Вістей» 124.30 доларів. Збірщиками були панове: Б. Кашуба, М. Воробець, М. Павлюк, З. Мандибур, М. Марчук, І. Падак, П. Гуцул, Г. Дронь і Б. Кашуба. Жертвували: 6.80 дол.: Р. Винниченко. по 5 дол.: Б. Кашуба, М. Павлюк, В. Каменос. 4 дол.: Р. Ременюк; по 3 дол.: В. Каменос, М. Павлюк, Б. Гада, Ф. Сенчишин, М. Марчук, М. Воробець, П. Гуцул; по 2 дол.: О. Данилко, П. Чорній, Р. Лазурко, С. Зварич, С. Чучук, І. Мелінішин, К. Малий, С. Чучук, О. Чучук, Д. Михайлишин, В. Каламай, І. Падак, В. Заячук, З. Мандибур, П. Кубок, І. Падак; по 1 дол.: В. Перфецький, І. Горожанський, І. Мартин, М. Марчук, І. Марчук, П. Мелінішин, Д. Кравець, С. Дронь, М. Вілєцький, Й. Руцак, О. Івахів, Е. Мулій, І. Місюрюк, С. Тринога, С. Зварич, М. Томків, М. Михайлишин, Скоморох, П. Когут, І. Кархут, В. Косяк, М. Колодій, В. Полот, В. Маслій, П. Братайко, Г. Коляк, Ю. Вітович; по 0.50 дол.: С. Геберенський.

З нагоди вінчання п-ва О. Чучук зібрано між присутніми 25 дол. Редколегія складає молодій парі якнайсердечніші побажання.

о. Богдан Левицький — 5 дол.

Редколегія «Вістей» складає всім жертводавцям щирю і глибоку подяку за пожертви і має велику надію, що кол. дивізіоніки, які є об'єднані в Б-ві, як також і поза Братством, та всі кол. українські вояки й надалі морально та матеріально підтримуватимуть журнал «Вісті».

Редколегія «Вістей»

Читайте й поширюйте «Сурмач» орган Об'єднання Бувших Вояків Українців у Великобританії!

З ЖИТТЯ КОЛ. УКРАЇНСЬКИХ ВОЯКІВ У СВІТІ

20-РІЧЧЯ І УД УНА В СТ. КЕТЕРИНС

День 5 жовтня 1963 р. залишиться надовно в пам'яті колишніх дивізійників міста Ст. Кетеринс як дата відзначення 20-річчя І УД УНА. Свято відбулося в «Українському Чорноморському Домі ім. Ст. Бандери». Сцена була гарно прибранна дивізійними відзнаками. Свято звеличали своєю присутністю шановні гості: о. д-р Мітрат В. Лаба, о. д-р М. Комар, о. Бутринський, о. Ковальський, д-р М. Малецький, сот. С. Гуляк, представники місцевих ветеранських організацій і численно зібрана наша громада. Імпреди поділено на три частини: бенкет, мистецька програма і забава. Свято розпочав о. д-р М. Комар молитвою, а відкрив голова місцевої Станиці Б. Пришляк. Присутні мовчанкою вшанували пам'ять полеглих у боротьбі українських воїнів. З черги К. Фіцик, як господар свята, привітав присутніх, представив гостей почесного стола і попросив до доповіді д-р М. Малецького. Доповідач у своїй промові підкреснув, що дивізійники, хоч носили чужу уніформу, боролися за українську справу з найстрашнішим ворогом України — Москвою. Тепер вони включилися до праці в суспільно-громадських українських організаціях в країнах їхнього теперішнього поселення. Під час вечері привіти від комбатанських організацій склали М. Пелещак від колишніх УСС, соти С. Гуляк від Станиці Братства в Торонті, Перцак від Станиці Братства в Бофало, дир. В. Вілоус від відділу УСР, Ф. Мороз від 8-ої Станиці СБУВ, Д. Бужанко від Українського Відділу ч. 502 Канадського Легіону і М. Козарук від Відділу Т-ва кол. вояків УПА. Відчитано письмовий привіт від Відділу ЛВУ в Ст. Кетеринс Онт. Дівчата з МУН-у, СУМ-у і ОДУМ-у в гарних національних строях подавали гостям вечерю. Місцевий парох о. д-р М. Комар представив присутнім о. д-ра Мітрата В. Лабу, колишнього капеляна УСС-ів і головного капеляна Української Дивізії. Вслід за тим о. д-р Мітрат виголосив коротку, але дуже змістовну промову, підкреслюючи ще раз, що дивізія була регулярною військовою частиною української нації і як така являється продовжувачем боротьби за українську державу, що її розпочали УСС-и, а продовжували — армія УНР, Січові Стрільці, УГА, ОУН і УПА. Члени всіх тих частин відзначалися щирою любов'ю до України і жертвенністю аж до життя включно. По промові, сумівка Оксана Чайківська з чуттям продеклямувала «Отче наш» Ю. Фориса, а Леся Пришляк віддеклямувала «О пів до другої години» Оксани Рудакевич. З черги мистецький квартет «Верховина» в складі пань: Надя Лисанюк, Олена Глібович, Женя Котиш і Тамара Еллер при фортепіановому супроводі Стефанії Жовнір-

Клос, полонили і чарували публіку з чуттям виконаними піснями: «Не хочу співати» — Гнатишина, «Ой брехали сусідоньки» — Гнатишина, «Було колись» Р. Купчинсько-го, «Я люблю Весоловського і Львів» Барнича. На домагання публіки квартет виконав ще пісню «Ви мужчини». Концерт «Верховини» був переплітаний жартівливими виступами Володимира Довганюка в ролі «Слово має Селепко Лавочка» і «Філософія Гриця Зозулі». По мистецькому передаваній дотеп і оповідання полонили публіку, яка рясними оплесками нагородила В. Довганюка. Кінцевим словом господаря та відспіванням «Не пора» і «Боже щастя» закінчено цю частину свята.

Б. Пришляк

ВІДЗНАЧЕННЯ 20-ЛІТТЯ 1-ОЇ УД УНА В КЛІВЛЕНДІ

Український Клівленд відзначив 20-ліття постанови 1-ої Української Дивізії 17-го листопада 1963. Імпреди в Українському Народному Домі започатковано Святочним Апелем, що його перевів голова Станиці Братства Дивізійників Григорій Кріслатий, зголошуючи стан присутніх колишніх дивізійників почесному голові Станиці, сотникові А. Гончаренкові. Сотник Гончаренко підкреслив значення збройної сили у відбудові української державности. Українська 1-ша Дивізія — це одна із тих військових формацій, що визначалась моральною силою та боєздатністю. Це формація, яка не посоромила української зброї і тому заслуговує на те, щоб її воєвські традиції жили не тільки серед кол. вояків — дивізійників, але й перейшли в наступні покоління.

Після апелю хорунжі Станиці Дивізійників та Осередку СУМА виступили із своїми прапорами на сцену, прикрашені емблемою Дивізії із написом: 1943 — 1963. Відспіванням національного гімну при похилених прапорах започатковано програму Свята.

З черги представлено присутнім на залі колишніх членів військової управи в краю: інж. Юрія Тиса-Крохмалюка з Дітройту та інж. Михайла Хронов'ята з Клівленду. Святочну промову виголосив Юрій Тис-Крохмалюк, у якій проаналізував історичні аспекти розвитку української державницької думки після упадку Козацької Держави. Національна свідомість серед народних мас до початку 20-го сторіччя не була достатньо розвинена. Етнографічна маса мусіла перейти ряд проб, щоб себе сформувати у свідому, державницько-думаючу спільноту. У першу світову війну ми вирости сильно і довели до збудовання держави. Під час другої світової війни ця свідомість зросла до тієї міри, що зрушила усі прошарки на-

Члени Станиці в Чикаго з генералами під час ювілейного свята 19. 10. 1963 року

роду до важкої і затьожної боротьби. Народ створив такі військові формації, як Дивізія і УПА, які в боях закріпили бажання й стремління до державного життя в наступних поколіннях. В мистецькій частині д-р Володимир Боднар відспівав дві пісні М. Лисенка «Ой чого то почорніло», та Шуберта «Рвучкий потік». Ігор Оліяр продеклямував вірш Б. Бори «Ти твердо стій», Наталка Гопуловська відіграла на фортепіані «Сонаті» Бетговена, а Олена Пік вліспівала «Думку» з народньої оперети Лисенка

Ген. Шандрук декорує голову станиці Б. Кашубу Военним Хрестом, 1-ий зліва сот. Петруняк, 3-ій Е. Ільницький

«Чорноморці» та Гнатишина «Україно». Д-рові Боднареві та пані Пік акомпаніювала піяністка Грина Заячківська-Гаврилюк. Імпреду закінчено відспіванням гимну «Не пора»...

Т-ий

ВЕЛИЧАВІ СВЯТКУВАННЯ КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ В СИРАКЮЗАХ І РОЧЕСТЕРІ

Святкування започаткувалися в суботу 7 грудня 1963 в Сиракюзах, зібранням громадян і численних гостей з Рочестер. На сцені, удекорованій портретом президента Карпатської України о. д-ра Августина Волошина, стояли з прапорами п'ять членок і п'ять членів МУН з Рочестеру та карпатські січовики в уніформі. Вступне слово сказав мгр. М. Середович, голова 9 Відділу ОДВУ в Сиракюзах і представив гостя з Торонта голову Центрального Проводу Братства Карпатських Січовиків д-р Степана Росоху, кол. заступника голови Союму Карпатської України, організатора і команданта Карпатської Січі Він, промовляючи, подав присутнім найцікавіші факти з історії Срібної Землі, а відтак її відродження і ентузіастичний змаг до державности і волі. Промова закінчена ефективно і присутні у святочному настрої відспівали гимн «Ще не вмерла Україна». Відтак частина присутніх перейшла з церковної залі до Народного Дому, де відбулося для гостя з Торонта та гостей з Рочестеру — прийняття.

В неділю, 8 грудня, в українських церквах Рочестеру відбулися Богослуження і молитви за спокій душі св. пам. президента Карпатської України о. д-ра Августина Волошина і поляглих карпатських січовиків. Веч. отці парохі виголосили відповідні проповіді. Почесну сторожу тримала молодь з МУН-у, Пласту і СУМ-у.

У неділю по полудні у великій залі Українсько-Американського Клубу з участю понад 500 осіб відбулася величава Академія для відзначення 25-річчя Державного Зриву Карпатської України. Академія почалася американським гимном, який відспівала пані Марія Климців при фортепіановім супроводі пані Анни Сорохтей. Академію відкрив голова Святкового Комітету Микола Білик і представив промовця д-р Степана Росоху, якого присутні вітали грімкими оплесками. Його промову кількакратно переривали бурхливими оплесками.

У мистецькій частині квартет «Верховина» з Торонта в складі пань: Оленка Глібович, Надія Лисанюк, Жєня Кошиц, Тамара Ельдер, а при піяні Стефанія Жовнір-Клос знаменито виконав закарпатську народню пісню «Чер-

шеньку» і «Спомін з гір» В. Безкоровайного. Відтак відбулася мелодеклямація О. Глібовича «На земних горах» О. Олеся. І виступ Квартету і деклямацію присутні нагородили грімкими оплесками. Чоловічий хор «Сурма» під дир. інж. Я. Матковського гарно виконав «Хорал» Садовського і «Зазвенімо» Воробкевича. Юрко Залєза, учень Рідної школи, успішно продеклямував поезію Богдана Кравцева «Кривавим листом», защо отримав щирі оплески. І знову хор «Сурма» відспівав «Та забіліли сніги» Лисенка і Леонтовича «Гей злітались славні» за щєдрих оплесків. На закінчення Квартет «Верховина» виконав «Коло річки» Колєси і «Не хочє співати» Гнатишина та на вимогу публіки ще одну закарпатську коломийку.

Відспіванням гимну «Щє не вмерла Україна» закінчено цю Академію.

25-РІЧЧЯ КАРПАТСЬКОЇ СІЧІ

У днях 30 листопада і 1 грудня 1963 — українська громада в Торонті відзначила 25-річчя Карпатської Січі і 40-річчя Капелі Українських Бандуристів, при участі к. 3.000 осіб. На Ювілейнім Бенкеті в Авдиторії УНО почесним промовцем був командир Торонтської військової округи, бригадир Дж. Ф. Вєстгид, що провів теж інспекцію відділу Карпатських Січовиків. Імпреду відкрив голова Братства Карпатських Січовиків, д-р Ст. Росоха, а першою чєстиною бенкету проводив голова Українських Канадійських Вєтеранів, сотник Богдан Панчук. Молитву провів о. прєлат Петро Хомин; привітання від Мєтрополії Торонта склали, радник Юрій Вєнь; від словацького народу, д-р Йосиф Кіршбавм; від Онтарійського Уряду, мін. Аллан Гросман, а від Команди Українських Летунських Кадєтів, поручник Михайло Янів, що є заст. през. Українського Відділу Канадійського Лєгіону в Торонто.

Відтак гарну промову виголосив почесний гість, бригадир Дж. Вєстгид, що підкрєслив значєння Карпатської Січі для українського народу. Сот. Б. Панчук відчитав привітання від прем'єра Онтаріо, Дж. Робертса і мінистра громадянства та секретаря Провінції, Івана Яремка. Привітальні телеграми відчитано теж від мінистра народньої оборони Канади, Павла Гєлєра; мінистра закордонних справ, Павла Мартина; кол. мінистра Михайла Старчевського, сенатора Павла Юзика і послів Миколи Мандзюка та д-ра Йосифа Слоґана.

По мистецькій програмі квартету «Верховина», під промовом Оленки Глібович, що відспівав кілька закарпатських пісєнь, проводив бенкетом д-р С. Росоха та представник численних репрезінтантів українських вєтеранських і громадських організацій та установ. Відчитав теж привіти від голови Союму Карпатської України, проф. Августина Штєфана, прем'єра Юліяна Рєвая та відділів Карпатських Січовиків у Канаді й Америці. Відтак представив гостей з Америки, д-ра Володимира Комаринського з Нью-Йорку, колишнього шефа пропаґанди при уряді Карпатської України і голову Дітройського УККА — Михайла Бажанського, що був одним із редакторів прєс. відділу при уряді. Вони обидва виголосили промову і

Публіка на залі під час ювілейного свята станиці у Чикаґо

склали побажання. Бенкет закінчено молитвою о. капелана Ст. Хабурського і національними гімнами.

Наступного дня, 1. грудня, в заповненій залі Массей Голл відбувся чудовий ювілейний концерт Капелі Українських Бандуристів. Відкриваючи концерт, д-р С. Росоха привітав почесних гостей, о. прелата Петра Каменецького, генералів: Михайла Садовського і Олександра Кузьміцького, бригадира Дж. Вестгида, заступника мейора Торонта, радного Юрія Бєня, кол. посла Артура Малоні та інших. Були заступлені пресові органи і радіо та чимало визначних осіб, як Ігор Гузенко, заступник головного редактора «Телеграму», Л. Мекекні та інші. Відтак д-р Росоха привітав від Торонтонської громади диригента Івана Задорожнього і бандуристів з нагоди 40-річчя Капелі.

Публіка приймає бандуристів довготривалими і бурхливими оплесками, особливо при кінці першої частини концерту, коли голова Братства Карпатських Січовиків щиро подякував диригентові і бандуристам, а двоє українських дітей в українських строях, Ірина Ваєр і Богдан Глушко, піднесли диригентові Задорожньому великий кіш живих квітів.

ПОЯВИЛОСЯ ПЕРШЕ ЧИСЛО ЖУРНАЛУ «УКРАЇНСЬКИЙ ІСТОРИК»

Заходом Історичної комісії Українського Академічного Товариства «Зарево» появилось перше число історичного бюлетеню «Український Історик». Редагує цей журнал д-р Любомир Винар в Вулдері, Колорадо, і на зміст першого числа склалися статті проф. Олександра Оглоблина, д-ра Л. Винаря, Богдана Винаря, д-ра Романа О. Климкевича, недруковані листи проф. Ілька Борщака, посмертні згадки про Вол. Дорошенка й Ів. Вагряного, рецензії — крім деякого з названих — ще проф. Н. Полонської-Василенко й М. Ждана, — та хроніка. Журнал має появлятися чотири рази на рік. Основна мета видання визначена в слові від редакції — як ознайомлення ширших кіл громадянства з історичними дослідженнями українських і чужинецьких науковців, присвяченими історії України і Східної Європи.

ПОСТАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГЕНЕАЛОГІЧНОГО І ГЕРАЛЬДИЧНОГО ТОВАРИСТВА

З днем 1-го липня 1963 р. постало Українське Генеалогічне і Геральдичне Товариство в ЗДА внаслідок листовного референдуму 33-ох членів-основників з п'ятьох країн (ЗДА, Канада, Німеччина, Італія й Бельгія). В серпні ц. р. вибрано Управу УГГТ в складі: голова проф. д-р О. Оглоблин (ЗДА), заступник голови — д-р Л. Р. Винар (ЗДА), генеральний секретар і скарбник — д-р О. Климкевич (ЗДА), президент Контрольної Комісії — підполк. М. Витинський (Канада), члени Контрольної Комісії — дипл. інж. Л. Биковський (ЗДА) і дипл. інж. С. Т. Кульчицький (ЗДА). В вересні ц. р. Управа УГГТ кооптувала одногослоно трьох своїх нових членів: проф. д-ра Г. Лужницького (ЗДА), проф. д-ра М. Міллера (Німеччина) і Всв. ректора о. д-ра І. Назарка (Італія). На початку жовтня ц. р. УГГТ мало понад 40 членів у сімох країнах більшого скупчення української еміграції, крім вище названих ще в Англії та Франції.

УГГТ об'єднує науковців, мистців і любителів таких досі занедбаних ділянок українознавства, як генеалогія, геральдика, біографія, сфрагістика, нумізматики й інші допоміжні споріднені історичні науки. Воно сповнятиме своє завдання видавничою діяльністю: періодичний «Обіймний Лист для членів УГГТ»; неперіодичні збірники з науковими працями й інші видання та співпрацю з українськими науковими установами, Церквами та зацікавленими громадськими інституціями, як теж поодинокими особами, а крім того буде в зв'язку з чужинецькими осередками й науковцями.

Брак генеалогічно-геральдичного осередку, що існує серед усіх передових націй західної культури, відчувався в українському суспільстві віддавна. Його потреба спричинена не тільки доцьогочасним занедбанням вище згада-

них проявів українського культурного життя, але теж безнастанно зростаючим зацікавленням до української біографії, державної, земської, церковної, міської й родової геральдики та сфрагістики, староукраїнської нумізматики та генеалогії, яка в пору загрози винародовлення молодого покоління на еміграції, зникну національних традицій і шкідливого подекуди впливу чужинецького оточення є важним чинником на службі українського родинного життя. Відносини на Рідних Землях не дозволяють на свободний і належний розвиток української генеалогії, геральдики й багатьох інших споріднених допоміжних історичних наук.

Українське Генеалогічне і Геральдичне Товариство буде вдячне українським журналам і часописам за ласкавий передрук цього повідомлення. Вже появилось 2 числа. Зацікавлених діяльністю УГГТ просимо писати на адресу генерального секретаря:

Dr. Roman O. Klimkevich, 573 N.E. 102nd Street, Miami Shores 38, Florida, U.S.A.

20-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ДИВІЗІЇ В ТОРОНТО

В суботу 14. 12. Б-во дивізіяників відзначило створення Дивізії величавим бенкетом в залі «Майфер Інн». Почесним гостем і головним промовцем був ген. Михайло Крат, який спеціально приїхав з Детройту на те свято.

Промовляє ген. М. Крат

В мистецькій частині під керівництвом поручника 1 УД Ст. Гумініловича взяли участь Віра Байрак, Роксоляна Росляк, Антін Дербіш, та тріо «Доміно» в складі Віра Байрак, Ліда Гумінілович і Марічка Курилюк. В ролі «Селепка Лавочки» виступив Володимир Довганюк.

Гарні декорації — карикатури виготовив Е. Загачевський автор книжок «Спогади фронтовика» і «Львівська братія. Українське громадянство взяло численну участь у цьому святі».

«ВОЯЦЬКА ДУМКА»

Орган Союзу Українських Канадійських Ветеренів. Редагує сот. Богдан Панчук.

В газеті «Вільне слово», що виходить в Торонто, появилася в ч. 4 за 25. І сторінка газети для органу Союзу Українських Ветеренів під назвою «Вояцька думка». Редагує її знаний у Європі діяч сот. Богдан Панчук. Якщо членами Канадійського Легіону можуть бути тільки ветерани канадійських або альянтських збройних сил, то членами СУКВ можуть бути всі українці-ветерани, що живуть в Канаді, без огляду на те, де служили.

В першій світовій війні тисячі українців Канади добровільно зголосувалися до активної військової служби, хоч уряд, не знаючи українців, ставився до них не дуже то прихильно. У війні українець Пилип Коновал здобув найвище відзначення Британської Імперії — Хрест Вікторії за героїство в боях проти німців у Франції.

У другій світовій війні в канадійській армії служило

Відповідь на ноту повноваженого представника УССР у Польщі

(Копія)

В своїй відповіді на ноту д. Шумського, представника УССР в Польщі, я хочу зазначити, що він чимало пропустив і не зазначив із моєї повстанчої діяльності. Підтвердження моїх слів знайти можна на документах, які відібрано було від мене, при переході кордону, польською владою. Переходити кордону я не мав наміру. Через те не захопив всіх своїх документів, але і ті, що є, служать яскравим доказом політично-повстанчого руху з січня 1921 р.

Обвинувачувати повстанчу організацію Поділля і Київщини в кримінальних злочинах можуть тільки кримінальні люди, грабіжники до мозку-костей, що намагаються вихопити з-під нас політичну підставу, ту відданість справі визволення пограбованого червоними грабіжниками — українського народу, за котрий ми отрядями зимою і літом 2 роки були в голоді і холоді, в нерівній боротьбі з нашими катями. За нами був і є нарід, за нами всі інші нації, які існують на терені України, не тільки українці, але й поляки й жиди. Як би ми боролись без ідеї, без лозунгів нашого поневоленого українського народу, а були злочинці, то існували б тільки одна-дві доби — народ би нас продав, без допомоги большевицького радянського війська сам би нас знищив.

Та ні — на Україні організації, підтримувані народом, ведуть і зараз запеклу боротьбу, і вона буде там кипіти, доки пануватимуть брехуни-грабіжники і окупанти. Своїх борців не продав червоним катям Український Народ на протязі 4 років боротьби, не показав їм постою отрядів на протязі 2 років. Тоді У.С.С.Р. — рускі окупанти думають скористуватися неопіформованістю Польського Уряду, який видасть їм найлютішого їхнього ворога. Хоч би це і сталося, то мало пораде комуністів, бо погасить того революційно-повстанчого пожару, який охопив Поділля й Київщину (де оперують мої піші і кінні повстанчі загони) руским окупантам ніколи не вдасться. Надати ж нам уго-

ловну окраску їм ніколи не вдасться, бо це так далеко від нас, як небо від землі. Уголовні злочинці можуть бути по 2-3 особи, а не цілими загодами кінноти при кулеметах.

Представник УССР не зазначив, що мною торішнього року в березні місяці був розстріляний Голова Губчека Поділля т. Соколов, голова губвиконкома Поділля (прізвища не пам'ятаю), военком К. В. Округа, уповноваж. по боротьбі з «бандитизмом» Поділля т. Сердюков — в серпні 21 р. нач. снабж. 17 кав. дів — в районі Казятина в червні торішнього року. 21 серпня тор. р. було заняте м. Янів і ст. Холонівська, де вирізана «Орта Чека», була знищена ст. Уладівка і розстріляні тільки ті червоноармійці, що грабували батьків повстанців. В серпні 21 року був бій з 9 і 10 полками на Кипоровім Яру біля Уладівки, вбито скільки червоноармійців і червоних командирів. 2 вересня 21 року був бій з 9 полком черв. каз. біля Треповського майдану, вбито 1 кр. командіра і 10 красноармійців.

В с. Кусиківцях Літинського повіту зі своєю піхотою 65 козаків 22 жовтня 21 року напав на 9 кінний полк і захопив зброю й одягу — обох, — цим відтягнув кінну бригаду, яка переслідувала Палія, і торішньої осені 20 грудня 21 року був бій з 12 і 11 черв. козацькими полками в лісі біля с. Дяківець цілий день — вбито 8 коней і 21 красноармієць. Наркопрод. комісію т. Александрова, продгруп. ч. 14 за продналог в с. Стасовім Майдані Лещівського повіту розстріляно 9 селян. За це мною розстріляний терористичним способом нач. продгруппи т. Ланов і захоплено ручний кулемет. Комуністичні політичні органи всіяли шпигами «сексотами» Політ-бюра і Губчека весь нарід, всі села. В кожному селі большевики намагаються мати секретного сорудника. Ми, за допомогою своїх людей в Губчека і в повітових політ.-бюро і в військових особих відділах, діставали списки секр. «та-

«ВОЯЦЬКА ДУМКА»

40-50 тисяч українців. До 10 тисяч українців належали до своєї організації.

Під час війни Союз Українських Канадійських Вояків видав у Лондоні свій військовий неперіодичний журнал в англійській мові під назвою «ЮКСА Ньюзлеттер» (Новинкарський Лист СУКВ). По закінченні війни, повернувшись до Канади, реорганізувалися в Союз Ветеранів. Свій журнал видавали у Вінніпегу, а згодом у Торонто, як «Опініон» (Погляд) і знову «Ньюзлеттер». Під час домініального з'їзду в 1962 р. вирішено відновити цей цінний журнал, як кварталник в англійській мові під назвою «Нью Опініон» (Нова Думка).

Треба згадати й про те, коли наші вояки перебували у Лондоні, то вони набули свою домівку, в якій були кімнати для приїзджих вояків, які перебували на відпустці в Лондоні. Була там бібліотека, кухня і великий сальон, у якому відбувалися кожної неділі богослуження: одну неділю — католицька Служба Божа, другої — православна. Найдовше служили тут капелани, почесні капітани: о. Степан Симчич — православний (тепер ректор Інституту Св. Івана в Едмонтоні) і о. Михайло Горошка — католицький (тепер в Аризоні ЗДА). Через дім перейшло до 40 тисяч українських вояків різних армій: канадійської, американської та корпусу ген. Андерса. В цім домі згодом — після війни, ці вояки відкрили Центральне Українське Допомогове Бюро для рятування і допомоги українським скитальцям в Європі. Вояки, члени ГУ допомагали і рятували саших скитальців і творили табори та посередничали в посилці посилок й іншої допомоги. Дуже багато вони зробили і для наших дивізійників у Італії і в Англії.

ЮВІЛЕЙНЕ СВЯТКУВАННЯ 20-РІЧЧЯ 1 УД В ЕДМОНТОНІ

12 і 13 жовтня 1963 р. старанням місцевої Станиці Б-ва відбулася зустріч дивізійників західної Канади з нагоди створення 1-ї УД-УНА. В ювілейнім святкуванні взяв участь особисто ген. полк. Павло Шандрук. Генерала вітав о. д-р Є. Камінський від Станиці Б-ва, який був також і господарем зустрічі. Учасників зустрічі привітав також О. Климкевич від УСС-ів. В своєму слові ген. П. Шандрук висловив радість, що він може бути між своїми колишніми вояками та разом з ними святкувати 20-річчя постанови Дивізії. Він також говорив про значення прапора, що був посвячений наступного дня для Станиці Б-ва.

У неділю в катедральній Церкві св. Йосафата кол. начальний капелян о. мітрат В. Лаба відслужив св. Літургію в сослуженні священиків, колишніх дивізійників о. Л. Сивенького і о. д-р С. Камінського. Він також виголосив зворушливу проповідь до присутніх. По Літургії була відслужена панахида за упокій всіх поляглих дивізійників, які в боротьбі за рідну справу поклали свої голови. По панахиді відбулося посвячення прапора для Станиці, що його виконав о. мітрат В. Лаба. Хорунжими були М. Блавацький, М. Кучер і Я. Бабій. Купами — відпоручники УСГ в Едмонтоні, Б-ва УСС, УПА, Б-ва дивізійників з Калгарі, Вінніпегу і Ванкуверу.

На закінчення ювілейного святкування відбувся бенкет, в якому взяло участь 280 осіб. Господарем бенкету був П. Саварин. До учасників промовляли о. полк. Лаба і ген. П. Шандрук. Д-р М. Росляк говорив про те, як творилася Дивізія, а д-р М. Снігурович зложив привіт від КУК.

Підчас бенкету господар подав до відома, що воєнними хрестами заслуги нагороджено: о. полк. В. Лабу, майора Ковальського, Д. Гомонова і В. Різника.

Присутній